

SVOBODNA BESEDA

29 / REVIJA ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE /

70 LET
ZVEZE BORCEV

marec 2018

cena 3 eur

Letnik IV

ISSN 2463-8218

9 772463 821805

Zgodovinski dogodek v Ogleju

Kolumna / Jože Poglajen

**Slepilni manevri
okrog Slovenske
vojske**

STRAN 6

Kolumna / Martin Premk

**Prepoved
nacističnih
simbolov**

STRAN 7

Aktualno / Cvetka Hedžet Toth

**Klic
k upor**

STRAN 9

V Ogleju podpisali dogovor o sodelovanju med slovensko borčevsko organizacijo in vsedravnim združenjem partizanov Italije

Med NOB stkano prijateljstvo

Predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije Tit Turnšek in predsednica Vsedravnega združenja partizanov Italije (ANPI - VZPI) Carla Nespolo sta v občinski dvorani v Ogleju v Italiji 3. marca podpisala dogovor o koordinaciji delovanja organizacij ZZB NOB Slovenije in ANPI - VZPI na slovensko-italijanskem obmejnem območju.

// BESEDILO IN FOTO: Janez Alič

Udeležence zgodovinskega dogodka je na občini pozdravil župan **Gabriele Spaghero**. Poudaril je, da se v njihovi občinski dvorani razvijata demokracija in protifašizem. »Žal nekateri politiki postavljajo pod vprašaj vrednote NOB, zato jih je treba vedno znova ob-

že v letih 1942 in 1943 v teh krajih po zaslugi Titovih enot IX. korpusa razvil in organiziral oborožen boj. Da je bil odpor močan, priča dejstvo, da je veliko mladih padlo za svobodo, da je veliko protifašistov trpelo grozna mučenja v centru za protipartizansko represijo v Palmanovi. Ta center si je zamislil nacistični ko-

Carla Nespolo in **Tit Turnšek** sta se s podpisom obvezala za razširitev in poglobljanje odnosov med dvema organizacijama, ki predstavlja pomemben prispevek k utrjevanju prijateljstva in sodelovanja med Italijo in Slovenijo. Dogovor obe organizaciji zavezuje k rednemu srečevanju tako v Italiji kot v Sloveniji z namenom, da se izoblikuje dejanski prijateljski in povezovalni odnos med vsemi člani na obeh straneh nekdanje meje.

Tako Carla Nespolo kot Tit Turnšek sta v svojih nagovorih poudarila, da je pomembno nadaljevanje prijateljstva med obema organizacijama ter da so se naši predniki bojevali, da bi zgradili nov svet brez nasilja in sovraštva. Danes

Obiskovalci so napolnili občinsko dvorano v Ogleju.

navljati. Vprašajmo se, kaj bi bilo brez partizanskega odpora proti fašizmu in nacizmu in katerim vrednotam bi se danes klanjali. Ne smemo pozabiti fašističnega nasilja. Ščititi moramo spomin, mir in svobodo,« je med drugim dejal župan občine Oglej.

Lodovico Nevio Puntin, predsednik sekcije VZPI - ANPI Oglej, pa je v pozdravnem nagovoru poudaril, da se je

misar, Gauleiter Rainer ob pomoči Odi-la Globočnika, ki mu je Hitler naložil, da tržaško Rižarno spremeni v uničevalno taborišče s krematorijsko pečjo.

»Mislili smo, da je danes fašizma in nacizma konec. Žal se vedno znova pojavljajo skupine, ki povečujejo fašizem in nacizem tudi pri nas v Italiji, in pri tem Furlanija - Julijska krajina ni izjema,« je dodal.

smo zaskrbljeni zaradi krepitve fašističnih in nacističnih gibanj v Evropi. Potreben je neomajen boj proti vsaki obliki rasizma, usmeriti se moramo v boj proti lakoti in revščini. Prepovedati je treba tiste, ki se sklicujejo na fašizem in nacizem. Demokracijo moramo ščititi z vsemi močmi, sta se strinjala predsednica in predsednik.

Sam sporazum potrjuje že v času NOB sklenjeni dogovor o prijateljstvu in sodelovanju. Podpisnika sta pozvala vsa partizanska in protifašistična združenja, da podprejo dokument, ki izraža duh sprejetih zaključnih dokumentov na srečanjih 8. junija 2013 v Gorici in 28. februarja 2015 v Ogleju. Takratne dogovore so podpisali takratni predsedniki Carlo Smuraglia, Janez Stanovnik in Tit Turnšek.

Dogovor so podpisali tudi predsedniki borčevskih organizacij ob nekdanji meji med Slovenijo in Italijo: Darinka Vouk (Ankaran), Slobodan Radujko (Izola), Marijan Križman (Koper), Damjan Grmek (Komen), Katjuša Žigon (Nova Gorica), Bojan Česnik (Piran), Bojan Pahor (Sežana) in Rok Uršič (Bovec, Tolmin, Kobarid); z italijanske strani pa predstavniki VZPI - ANPI Videm, Gorica in Trst. ●

Kam gre Slovenska vojska?

// PIŠE: Srečo Knafelc

Ze vse od osamosvojitve ima Slovenija težave s svojo vojsko. Pa naj nam bo takoj jasno, da smo Slovenci že zdavnaj ovrgli stereotip, da Slovenec ni za vojaka. V vsej svoji zgodovini – no, da bo bolj preprosto – od Trubarjevih časov, ko smo dobili prva konkretna znamenja nacionalne samobitnosti, so bili Slovenci kot vojaki v sestavi aktualnih oblastnikov cenjeni vojaki in priznani sposobni poveljniki. To je bilo še posebno jasno v času Avstro-ogrške monarhije, med prvo svetovno vojno. Ob koncu prve vojne je general Maister s 45. mariborskim pešpolkom prevzel oblast v mestu Maribor in preprečil, da bi Maribor prešel pod avstrijsko oblast. Posebno poglavje sta seveda druga svetovna vojna in odločilna vloga odpora proti okupatorju pod vodstvom OF in kadrov, ki so se prekalili v španski državljanski vojni. Ponavljal bi se, če bi našteval, zakaj vse je bil odpor potreben. Dejstvo je, da so se Slovenci prvič bojevali za svoj obstoj z oboroženim odporom in da je bila zmaga nad fašizmom im nacizmom pravzaprav odlična legitimacija vojaške sposobnosti Slovencev.

Ko pa pridemo do zadnjega zgodovinskega obdobja, z državnega vidika najpomembnejšega, do osamosvojitve Slovenije leta 1991, se začnejo naše prave težave. Zaradi politizacije vojske, ustvarjanja vzporedne enote Moris, podrejene nadzoru obrambnega ministra, zaradi preprodaje orožja ob širjenju jugoslovanskega konflikta na Hrvaško ter Bosno in Hercegovino, vojska tako rekoč že od same osamosvojitve naprej ni imela možnosti za rast in zorenje, temveč je razpadala pri živem telesu. K temu so pripomogle še netransparentne nabave oborožitve v vseh prejšnjih obdobjih (havbice, sistemi PLO, Patria), neprilagojenost vojaške doktrine slovenskim razmeram, predvsem pa razsutje teritorialne komponente. Veliko je k stanju pripomogel tudi predsednik Pahor kot vrhovni

komandant s svojimi kontroverznimi izjavami o pripravljenosti Slovenske vojske in na drugi strani s svojo neodločnostjo in popuščanjem. Seveda ne smemo s prstom kazati samo nanj in na stranko SDS, saj so resor obrambe vodili tudi ljudje iz SD, pa še iz kakšne politične struje. Predvsem pa je celotna dosedanja slovenska strankarska politika, ki je imela vzvode oblasti v rokah, odgovorna za sedanje stanje, neučinkovit sistem, podrejenost tujcem, za nedržavotvornost v obrambnem sistemu, predvsem pa za opustitev lastnega slovenskega vojaškega znanja.

Zadnji dogodki ob blamaži pri preverjanju bojne pripravljenosti (in posledično odpoklic načelnika generalštaba Ostermana) so pokazali, kako zelo ima politika »prste v marmelado« – nastopi Mahničič, Breznika in še koga iz kroga SDS samo potrjujejo, da SDS ni do urejanja razmer v Slovenski vojski (saj bi te zadeve morali urediti v vojski in tako zaščitili državo), temveč je njen interes stanje kaosa, v katerem bi potem nastopili s svojo veliko željo – ustanovitvijo strankarske Nacionalne garde. Da jim ni do prave rešitve, kaže tudi nasprotovanje akciji Ministrstva za obrambo za nabavo orožja brez provizij (OKAR). Tukaj pa sta še dve veteranski organizaciji (ZVVS in ZVSO), ki v normalni državi pač ne bi mogli obstajati druga ob drugi! Parlamentarne volitve, ki so na pragu, bodo dobra priložnost, da se vendarle razčisti to zmedeno stanje in končno nakaže rešitev problema, za katerega imamo odličen vzorec v preteklosti. Zagotovo bi bila obramba države mogoča na principu delovanja Teritorialne obrambe, ki je bila predhodnica SV. Poleg tega združena Evropa, ki je edina prava opcija za vse države evropskega kontinenta, zagotovo ni prostor za vojaške konflikte, v perspektivi pa bi morala Evropa poskrbeti za svojo varnost brez Natovega »dežnika«! Torej: politiki in javnost, zbudite se, čas je za spremembe! ●

SVOBODNA BESEDA

6–7: Kolumni

Jože Poglajen:

Slepilni manevri okrog Slovenske vojske

Martin Premk:

Prepoved nacističnih simbolov

8: Komentar

Dr. France Križanič:

Gospodarski obeti v letu 2018

9–11: Aktualno

Cvetka Hedžet Toth: Klic k upor

Mag. Andreja Poje & Irena Štamfelj:

Neprilagojeni pokojninski sistem

18: Srečanje

Branko Rupnik: V boju s puško in fotoaparatom

26: Knjige

Maca Jogan: Partizanska spomenica 1941

Fotografija na naslovnici:

Podpis sodelovanja med ZZB za vrednote NOB Slovenije in Vsedržavnim združenjem partizanov Italije (Foto: Janez Alič)

SVOBODNA BESEDA je revija ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.
Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
 Zanj: Tit Turnšek, predsednik
Uredniški odbor: dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol, Franc Štibernik
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana
 telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
 romana.jemec@zsb-nob.si

Cena: 3 €

letna naročnina: 36 evrov,
 trimesečna naročnina: 9 evrov
 ISSN 2463-8218.
 Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225
 Davčna številka: SI 84151714
 Tisk: Schwarz print, d. o. o., Ljubljana

Nečastni naziv Boštjanu M. Zupančiču

Dan pred dnevom žena sta v klubu Gromka na Metelkovi uredništvo spletnega portala spol.si in kolektiv Rdeče zore razglasila nagrado bodoča neža. Zanj je bilo nominiranih 27 izjav, v ožji izbor pa jih je prišlo pet. Ta nečastni naziv, ki lahko doleti vse, ki javno napadajo, ponižujejo in žalijo druge na podlagi spola, spolne usmerjenosti in spolne identitete, je za sezono 2017/2018 za izjavo, objavljeno 30. junija lani na Facebooku, dobil Boštjan M. Zupančič, nekdanji ustavni sodnik in sodnik na Evropskem sodišču, ki je zapisal:

»Simone Veil je bila travmatizirana ženska, ki je preživela koncentracijska taborišča. Nihče ne govori o tem, kako so te travme povzročile, da je postala 'mati vseh abortusov'. Zaradi njene zakonodajne pobude, medtem ko je bila francoska ministrica za 'zdravje', je bila in je še milijonom otrok odtegnjena pravica do pravne subjektivitete. Tem nerojenim otrokom, pravnim subjektom kot še nerojenim (nascituri) od rimskega prava, je še naprej odtegnjena pravica do življenja, ki bi morala izhajati iz 2. člena Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic. Mediji jo slavijo celo posthumno, medtem ko bi jo bilo treba obsoditi kot največjo morilko vseh časov.«

V odgovoru na izjavo so v Judovskem kulturnem centru v javni izjavi 3. avgusta 2017 zapisali: »Ekstremna stališča Boštjana M. Zupančiča glede pravice žensk do odločanja o lastnem telesu kažejo na porazno mizoginijo in nespoštovanje dejstva, da so ženske pravice človekove pravice, ki ga jo je povezal še s perverzno izkrivljanjem izkušnje preživelih nacizma in holokavsta.«

Pripravil: Jan Ukmar

Razstava Mušičevih risb iz taborišča Dachau

Do 2. aprila bo v tržaškem muzeju Revoltella odprta razstava Zorana Mušiča (1909–2005) Osteklenele oči. Na ogled je 24 risb, ki jih je umetnik, rojen v Bukovici v spodnji Vipavski dolini, ustvaril v koncentracijskem taborišču Dachau. Te do

zdaj nepoznane risbe je v arhivu na tržaškem sedežu VZPI - ANPI med pregledovanjem arhivov združenj nekdanjih partizanov, internirancev in političnih preganjancev 20. julija 2016 po naključju odkril tržaški zgodovinar in raziskovalec Franco Cecotti.

Kot je poročal Primorski dnevnik, je Mušič je za risbe uporabil svinčnik in črnilo. Dvajset risb izmed 23 je podpisal s svojim priimkom in pripisal »Dachau 1945«. Večina risb je tudi oštevilčenih.

Člani Zveze borcev pri predsedniku državnega zbora

Člani komisije za mednarodne odnose pri ZZB za vrednote NOB so 7. marca obiskali dr. Milana Brgleza, predsednika Državnega zbora. Beseda je tekla o slovenskem priznanju Palestine. Pogovora se je udeležila tudi Marija Mikulan iz Generalne policijske uprave, ki je dve leti preživela v Ramali v okviru projekta Eupol Copps. Udeležencem srečanja je predstavila življenje na terenu.

Dr. Ljubica Jelušič, ki je vodila delegacijo ZB, je menila, da se Zveza združenj borcev zaveda moralne zaveze Slovenije za priznanje Palestine, da pa vsi razumemo, da je izziv

večplasten. Predsednik državnega zbora je ob tem dodal, da je Slovenija kot ena od naslednic Jugoslavije Palestino tako rekoč že priznala, da pa je v procesu osamosvojitve marsikatero zunanjepolitično vprašanje ostalo brez dokončnega odgovora. Strinjal se je tudi, da je priznanje Palestine večplasten izziv. Pod vprašaj je postavil prihodnost dobrih diplomatskih, gospodarskih in civilnih odnosov z Izraelom, pri katerih zdaj igra veliko vlogo tudi prispevek Zveze borcev k ohranjanju spomina na holokavst.

V razpravi so se sogovorniki strinjali, da je priznanje Palestine kljub diplomatskim izzivom nujen korak in da je Slovenija na pravi strani mednarodnega prava, obenem pa spomnili, da je Palestino že brez oklevanja priznala večina afriških, azijskih in južnoameriških držav, kar naj bi bilo jasno sporočilo nam kot tudi drugim evropskim narodom.

Besedilo in Foto: Primož P. Ram Siter

Obisk pri narodni herojnji Olgi

Člani ZB NOB Slovenije smo 8. marca, ob mednarodnem dnevno žena, v Domu starejših občanov v Logatcu obiskali edino še živečo slovensko narodno herojnjo, 98-letno Andreano Družino - Olgo. Ob tej priložnosti smo ji izročili šopek vrtnic in se z njo zadržali v krajšem pogovoru. Zaželeli smo ji tudi veliko zdravja.

Adreana Družina se je rodila 26. januarja 1920 v Trstu. Zaradi fašističnega nasilja se je njena družina preselila najprej v

Ljubljano, pozneje pa v Zagreb. Konec leta 1941 se je Adreana vključila v OF in sodelovala s člani VOS. Junija 1942 je odšla v partizane, kjer se je pridružila Šercerjevi brigadi. Bila je politična komisarka in nazadnje pomočnica šefa obveščevalnega centra 7. korpusa.

V Sloveniji je poleg Adreane Družina živ še narodni heroj, 97 – letni Drago Flis – Strela. Pred kratkim je v Srbiji umrla predzadnja narodna heroinja Jugoslavije, Danica Milosavljević - Dana.

Besedilo in foto: Franko Pleško, odbor AVNOJ Slovenija

Trinkov koledar 2018

Kulturno društvo Ivan Trinko je na začetku leta v Špetru in Kobariду predstavilo letošnji Trinkov koledar, ki izhaja že šestdeset let. Med bralce Benečije in Posočja prinaša bogata kulturna sporočila, ki jih skupno oblikujejo prebivalci z obeh strani meje. V njem so vedno tudi pomembni članki, ki osvetljujejo posamezne dogodke iz zgodovine. Koledar je že sedemindvajseti po vrsti v režiji Kulturnega društva Ivan Trinko.

Letošnji koledar je namenjen spominu na lani umrla velika beneška rojaka Viljema Černa in Bruno Dorbolò. Oba sta veliko prispevala k priznanju in razvoju slovenske manjšine na Videmskem in sta več kot pol stoletja vztrajno, pogumno in nesebično delovala v okviru slovenskih organizacij in zagovarjala slovenstvo na vseh ravneh. Bila sta tudi pesniški duši.

Posebna pozornost v koledarju je namenjena krajevnim različicam slovenskega jezika, vrednotenju krajevnih dialektov in ustvarjalnosti domačih piscev, ki jih je iz leta v leto več. Koledar prinaša tudi članek o Muzeju rezijanskih ljudi in pravljic, o načrtovanju večjezičnega pouka v Kanalski dolini in druge pomembne prispevke iz življenja Slovencev na Videmskem. Likovni vložek je posvečen slikarskemu delu Ivana Trinka. Objavljenih je osem originalnih Trinkovih risb, ki jih je društvu poklonil čedajski inženir Ruggero della Torre.

Besedilo in foto: Vojko Hobič

Pohodni poti objetega mesta na pot

Letos mineva osmo leto od izvajanja pohodne poti NM*V*-ŽICI. Fašistični okupator je več mest na Dolenjskem in v Beli krajini obdal z žico in bunkerji z namenom, da prepreči prost prehod in napade partizanskih enot.

»Strašne so rane, ki jih je zadajal sovražnik med štiriletno okupacijo našemu narodu in naši domovini. Njegov najhujši zločin pa je ta, da se mu je posrečilo razdvojiti naš narod in nahujskati brata zoper brata.« (iz pisma vikarja ljubljanske škofije, pozneje škofa Antona Vovka, kar kaže na obsojanje kolaboracije z okupatorjem.)

Spominska pohodna pot je zamišljena kot rekreativna in turistična pot, ki jo lahko pohodnik obiše vsak dan, tudi večkrat na dan, si po potrebi pridobi potrdilo na kartončku na osmih kontrolnih točkah in tako sebi, prijateljem in organizatorju dokazuje svoje obiske poti. Na tej poti srečuje prijatelje, znance, turiste in skupaj na gostinskih vrtovih predelajo dogodke, s čimer si širijo vedenje o mestu na okljuku zelene reke Krke, ki iz lanskega jantarjevega leta prehaja v letošnje športno leto olimpijca Leona Štuklja.

Glavni pohod z vsemi spremljajočimi dogodki bo **v petek, 27. aprila, ob dnevu upora proti okupatorju**, z začetkom **ob 8. uri** na različnih kontrolnih točkah nekdanje okupatorjeve žice in bunkerjev.

Pridite in prehodite pot z nami, ki želimo in moramo ohraniti spomin na največji dragulj v naši narodnostni zgodovini. Takrat smo Slovenci pokazali vso upornost, organiziranost in željo po ohranitvi.

Jože Pečnik, avtor pohodne poti

Dan braniteljev domovine

Veleposlaništvo Ruske federacije v Sloveniji je 23. februarja pripravilo komemorativno slovesnost na Žalah v Ljubljani s polaganjem venca pri spomeniku padlim ruskim in sovjetskim vojakom v Sloveniji. Zbrane je nagovoril vojaški ataše Ruske federacije, polkovnik Aleksander Krasnov.

Besedilo in foto: Mitja Tomažič

Jože Poglajen

Slepilni manevri okrog Slovenske vojske

Očitno se bomo morali sprizniti s tem, da je predvolilni čas po slovensko čas lahkih in večinoma lažnivih obljub, eno figo vrednega govoričenja za narodov blagor in izključno populističnega nabiranja političnih točk. Je tudi nadvse ugoden čas za izsiljevanje višjih plač zdaj zdravnikov, pa šolnikov in policistov in (u)sodni čas komedij absurda državljana K. okrog drugega tira do Kopra.

V ta krog neverjetnega sprenevedanja je padla tudi naša vojska. Da je v katastrofalnem stanju, trdijo vsi od navideznega vrhovnega poveljnika Pahorja do komaj 28-letnega šefa parlamentarnega odbora za obrambo, poslanca SDS Mahničiča. Vojski je treba dati več denarja, se z redkimi izjemami strinjajo vsi, od politikov, poslancev do strokovnjakov za vojske. Omenjeni Mahničič in novi šef generalštaba Geder denimo zahtevata, da se vojski nakaže skoraj poldruga milijarda za opremo (Natove) bataljonske skupine in da se za 30 odstotkov povečajo plače, kar na leto pomeni dodatnih 60 milijonov, s katerimi bodo dodatno bogato poplačani tisti, ki so krivi za stanje v vojski.

A če vojski pogledamo v drobovje, se izkaže, da denar sploh ni njena glavna težava. Da ga je v resnici dovolj, le porabijo ga milo rečeno neracionalno. Samo za primerjavo: v zadnjih desetih letih smo za vojsko dajali več kot denimo v primerljivih Češki, Slovaški ali Madžarski. Slovenija je lani za vojsko porabila 258 dolarjev na prebivalca, Češka samo 238 dolarjev! Ne škriplje torej pod vojaškimi škornji slovenskih vojakov, ampak predvsem v glavah generalov in politikov.

Pravo vprašanje je, kako se porabi nekaj manj kot 300 milijonov, ki so na leto namenjeni vojski. No, daleč največja postavka so plače. Zanje gre 222 milijonov (76 odstotkov), je nedavno poročala obrambna ministrica Katičeva. To je zelo daleč od priporočene (Natove) formule: 50 odstotkov proračuna za plače, 30 za materialne stroške in 20 za naložbe. Teh 220 milijonov si na leto razdeli 6772 pripadnikov vojske. Bolj natančno: 1085 častnikov in 1965 podčastnikov ter 2696 navadnih vojakov. Se pravi, 2696 vojakom poveljuje dokaj dobro plačanih 3096 oficirjev!? Njihove mesečne (bruto) plače se gibljejo od enega do štirih tisočakov

Samo generalštab zaposluje več kot 300 ljudi, in če k temu prištejemo še dodatnih več kot 200 zaposlenih v poveljstvu sil, je jasno, da gre za organizacijski mastodont, ki bi po zahodnih merilih moral poveljevati vsaj sedmim divizijam, ne pa zgolj dvema brigadama. Potem je tu še ministrstvo za obrambo, ki šteje nekaj več kot 1100 ljudi, ti pa so gotovo veliko bolje plačani kot vojska. Za plače teh gre skoraj 50 milijonov na leto. A vprašanja, kaj, za vruga, pomembnega počne ta armada vojaških birokratov, nihče ne postavlja resno. Danska vojska na primer šteje nekaj več kot 25.000 poklicnih pripadnikov. Toda njihov forsvarsvarskommandoen šteje le približno 300 zaposlenih. Seveda imajo tudi obrambno ministrstvo – na plačilnem seznamu je 188 uslužbencev.

Jama brez dna so tudi nakupi orožja in opreme. Ker v pretekli četrstoletni zgodovini samostojne države ni bilo jasnega načrta, kakšno vojsko naj bi imeli, je zato ta nastajala stihijsko po načelu »kako se babi htelo«. Tako so babice kupile za naše razmere popolnoma nepotrebno eskadrijo letal pilatus, pa protiletalski sistem Roland, ki je stal 40 milijonov evrov in bil predčasno odpisan, (skoraj) nikoli uporabljene izraelske havbice ali nadgradnjo zastarelih tankov T-55, ki je stala 52 milijonov evrov, zdaj pa so zgolj za v staro železo. Da o 268-milijonski aferi Patria sploh ne govorimo.

Morda je še večja težava od zapravljanja denarja dejstvo, da vojski poveljujejo večinoma priučeni oficirji. Od osmerice generalov ima končano vojaško akademijo le eden (Podbregar – letalsko akademijo JLA). Preostala sedmerica je, ko so vojaščino odslužili v enoletnih šolah JLA za rezervne oficirje, kariero začela v lokalnih enotah Teritorialne obrambe in potem do višjih in generalskih činov prilezla s tako imenovanimi štabnimi tečajji in kratkotrajnimi usposabljanji v ZDA, Veliki Britaniji ali Nemčiji. Saj ne, da niso izobraženi. So – samo ne vojaško. Geder je začel kot učitelj telovadbe, Gutman kot učitelj, Lipič kot obramboslovec, Slapar kot višji upravni delavec, Šteiner kot ekonomski tehnik, Osterman kot pravnik, Božič pa kot kemijski tehnik.

A vse to je očitno prepovedana tema, ki se jo skuša zamegliti z miti. Kot je denimo ta rudarskega inženirja in glavnega nadzornika slovenskih tajnih agentov Grimsa, da so bitko proti Turkom pri Sisku in legendarni preboj pri Kobaridu v prvi svetovni vojni izbojevali slovenski vojaki in poveljniki ...

Martin Premk

Prepoved nacističnih simbolov

Vsi bi morali podpreti pobudo o prepovedi nacističnih in fašističnih simbolov, ki velja tudi v več tujih državah. Kadar se o dogajanju v Sloveniji med drugo svetovno vojno pogovarjamo s tujci, so stvari jasne. Partizani so bili mednarodno priznana zavezniška vojska, domobranci in podobni kvizlingi pa so bili le del nacističnih sil osi, domobranci celo pod neposrednim poveljstvom organizacije SS. Povedano po kmečko, partizani so se bojevali proti okupatorju, vsi drugi pa skupaj z okupatorjem proti lastnemu narodu. Dejstva so neizprosna.

Poveljnik Slovenskega domobranstva je bil general SS in general policije Erwin Rösenser, višji SS in policijski vodja, podrejen neposredno vodji SS Heinrichu Himmlerju. Zato neodobranci za poveljnika Slovenskega domobranstva nenehoma poskušajo razglasiti Leva Rupnika, ki pa to nikoli ni bil. Nacisti so ga postavili za predsednika pokrajinske uprave »Ljubljanske pokrajine« in zadnjih nekaj mesecev vojne za »inšpektorja domobranstva«. Ni bil niti general, saj mu je generalski čin že kmalu po začetku vojne odvzela kraljeva vlada v Londonu, nemški okupator pa mu ga je vseeno priznaval. Enote Slovenskega domobranstva so delovale skupaj z enotami SS-policijskih polkov in so bile pojmovane kot SS-policijske enote. Nikjer v izvirnih dokumentih se ne omenjajo »pomožne« policijske enote. Udarni domobranski bataljon z Rakeka, ki mu je poveljeval Rupnikov sin z lepim slovenskim imenom Vuk, je bil sestavljen iz mladih, izurjenih in krvoločnih fantov ter je bil lahko le posebna vojaško-policijska in ne pomožna enota. Le v očeh svojih gospodarjev nacistov so bili domobranci bolj pomožne kot »prave nemške« enote. Za nacistične so bili še vedno pripadniki manjvredne rase, ne glede na to, kako zvesto so jim služili. Pogosto so jih njihovi nemški gospodarji celo z gnusom prezirali. Zato so bili poveljniki domobrantskih bataljonov, z izjemo bataljona na Rakeku, ki mu je poveljeval Vuk Rupnik, do konca vojne nemški SS-policijski častniki.

Le nekaj časa so domobrantskim bataljonom poveljevali »domači« častniki, med katerimi so bili tudi nekdanji oficirji kraljeve jugoslovanske vojske srbske narodnosti. Ti so se domobrantom pridružili zgolj kot plačanci zaradi dobro plačanih častniških položajev, ne pa da bi »brani rodno grudo pred komunisti«. Prav vse pa se je dogajalo v okviru organizacije SS, ki je bila skupaj s vsemi organizacijami, ki jih je vključevala, tudi z Redarstveno policijo in SS-policijskimi polki, pred mednarodnim vojaškim tribunalom v Nürnbergu obtožena zločinov proti miru, vojnih zločinov in zločinov proti človeštvu. Gestapo in

varnostna služba Sicherheitsdienst (SD), ki sta tudi sicer tudi sodila v okvir SS in sta prav tako delovala v boju proti narodnoosvobodilnemu gibanju, sta bila kot organizaciji obtožena ločeno. Erwin Rösenser je bil prvi dan sojenja, 20. novembra 1945, v Nürnbergu imensko naveden v obtožnici zaradi umorov in slabega ravnanja z vojnimi ujetniki. Na glavnem procesu, ko so med 19. novembrom 1945 in 1. oktobrom 1946 sodili štiriindvajsetim največjim nacističnim vojnim zločincem in sedmim nacističnim in vojaškim organizacijam, je bila SS spoznana za zločinsko organizacijo. Ker je bila organizacija SS skupaj z vsem svojimi deli (tudi SS-policijskimi polki) razglašena za zločinsko organizacijo, bi moralo to veljati tudi za slovensko domobranstvo.

Ob prepovedi nacističnih simbolov, kot so kljukasti križ in drugi, bi bilo treba prepovedati tudi vsako javno objavljane domobrantskih simbolov. A bi lahko kazenje kljukastih križev in podobne izpade preprečili že z današnjim kazenskim zakonikom, ki prepoveduje širjenje sovraštva, saj so to simboli ideologije, ki je temeljila na sovraštvu in nasilju. Žal se pri nas tudi najvišji predstavniki oblasti in političnih strank požvižgajo na spoštovanje zakonov, nekatere stranke, kot je tista »najbolj poštena«, pa tako živijo od spodbujanja sovraštva in zlorabe človeških čustev. Pri tem se požvižgajo tako na dejstva kot na zakone in ne gre se slepiti, če se bodo kljub posebni prepovedi nacističnih simbolov dogodki iz druge svetovne vojne še vedno izkoriščali za netenje sovraštva. Bolj kot se lahko zgražamo nad tistimi strankami in političnimi silami, ki se hranijo s širjenjem sovraštva, se moramo zgražati oziroma biti jezni na vse tiste stranke ali politične sile, ko so do tega vprašanja ravnodušne oziroma se zaradi »ljubega miru« nočejo izpostavljati. Povsem bi zadoščalo, če bi najvišji predstavniki države enkrat za vselej povedali preprosta dejstva, kdo je bil zavezniška vojska in kdo del okupatorjevih sil. Morda bo pobuda o prepovedi nacističnih simbolov korak v tej smeri, a za zdaj ni videti, da bi pri predstavnikih naše države ali politikih imela kakšen vidnejši odmev.

Najvišji državni in strankarski pripadniki imajo zdaj namesto »ukvarjanja z zgodovino« druge skrbi. Najpomembnejše ta trenutek ni obujanje domobranstva in fašizma, temveč samo to, da tudi po volitvah vse ostane po starem načelu, ki ga je ob osamosvojitvi izrekel »starosta slovenske pomladi« Ivan Oman: »Ni važno, da je pismen, važno je, da je naš.« In po tem načelu dejstva, sploh pa zgodovinska, nič ne štejejo. Oziroma je netenje sovraštva iz druge svetovne vojne celo dobrodošlo.

KOMENTAR

Gospodarski obeti v letu 2018

dr. France Križanič

V letu 2018 si lahko Slovenija obeta nadaljevanje hitre gospodarske rasti. Delitev njenih rezultatov med zaposlene in druge sloje prebivalstva bo na konkurenčnost negativno vplivala, če slovenska država ne bo začela voditi vsaj tako intenzivne razvojne politike, kot jo je imela v obdobju odziva na zadnjo svetovno finančno in gospodarsko krizo.

Lani je bil slovenski bruto domači produkt (BDP) za sedem odstotkov, ob upoštevanju inflacije pa za pet odstotkov večji kot v letu 2016. V primerjavi z ravno na dnu svetovne finančne krize in slovenskih zablod (tako imenovana kriza dvojnega dna) leta 2013 je bil realno večji za 14 odstotkov, od primerljivega v letu 2008 (pred krizo) pa je bil večji za tri odstotke. K slovenskemu gospodarskemu preobratu je največ pripomogel izvoz blaga in storitev. Lani je bil za 10,5 milijarde evrov ali 42 odstotkov večji kot v letu 2008. Lani smo imeli na tekočem računu plačilne bilance 2,8 milijarde evrov (6,5 odstotka BDP) presežka. Prihranki na narodnogospodarski ravni za toliko presegajo investicije, kar skupaj z rastjo povpraševanja odpira možnosti za nov investicijski cikel. Če upoštevamo štiriodstotno povprečno letno gospodarsko rast od 1992 do 2004 kot kazalnik povečevanja potencialnega BDP, je bil dejanski BDP v Sloveniji lani za 32 odstotkov manjši od dosegljivega. Da imamo neizkoriščene gospodarske zmogljivosti, kaže tudi še vedno velika brezposelnost. Po anketi, izvedeni v skladu z metodologijo Mednarodne organizacije dela, je v zadnjem lanskem četrtletju v naši državi delo iskalo 60 tisoč ljudi, za 15 tisoč več kot v letu 2008.

Povpraševanje po slovenskem izvozu se bo letos očitno še krepilo, saj je bil obseg svetovne trgovinske menjave novembra lani (zadnji podatek) za dobre štiri odstotke večji kot pred letom, v EU pa je bil BDP tretje lansko četrtletje realno za 2,5 odstotka nad primerljivo predlansko ravno.

Na domačem trgu si lahko obetamo rast osebne in investicijske porabe. Prejemki zaposlenih so se lani namreč realno povečali za slabih pet odstotkov, dobiček, amortizacija in tako imenovani raznovrstni dohodek (prejemki podjetnikov v malem gospodarstvu) pa za osem odstotkov. Če bo Slovenija v socialnem dialogu porazdelila rezultate gospodarske rasti med zaposlene in drugo prebivalstvo, bo to vplivalo na povečano povpraševanje in gospodarsko dejavnost. Tu bo imel v večji meri koristi na domači trg vezani storitveni sektor. Lani so se neto plače na zaposlenega pri pravnih osebah realno povečale za slaba dva odstotka. Od avgusta lani se njihova rast pospešuje. Decembra so bile realno že za tri odstotke večje kot pred letom. Rast plač bo za gospodarstvo predstavljala stroškovni pritisk. Če se ozremo na primer skandinavskega socialdemokratskega razvojnega modela, vidimo, da je problem rasti plač in povečevanja konkurenčnosti gospodarstva rešljiv z načrtnim in nenehnim uvajanjem tehnološkega napredka. Od tod tudi značilnost, da imajo skandinavske države delež investicij v raziskave in razvoj nad tremi odstotki BDP in da se ta delež še povečuje.

V Sloveniji so investicije za raziskave in razvoj dosegle vrh v letu 2013, ko so imele 2,6-odstotni delež v BDP. Nato je začela intenzivnost naše razvojne politike slabeti. V letu 2016 (podatkov za lani še ni) je Slovenija za raziskave in razvoj namenila le še dva odstotka BDP in 13 odstotkov manj kot v letu 2013. Da ostaja slovenska razvojna politika pasivna (ne spodbuja investicij v raziskave in raz-

V Sloveniji so investicije za raziskave in razvoj dosegle vrh v letu 2013, ko so imele 2,6-odstotni delež v BDP. Nato je začela intenzivnost naše razvojne politike slabeti. V letu 2016 (podatkov za lani še ni) je Slovenija za raziskave in razvoj namenila le še dva odstotka BDP in 13 odstotkov manj kot v 2013.

voj), kažejo podatki o državnih subvencijah gospodarstvu, ki so bile januarja letos za petino manjše kot pred letom. Sloveniji v sedanji finančni perspektivi EU (2014–2020) zlepa ne uspe znatneje črpati sredstev za spodbujanje raziskovalne in razvojne dejavnosti.

Na zmogljivosti gospodarstva in s tem na gospodarsko rast vpliva tudi dostopnost kreditov in s tem možnost financiranja dejavnosti. Januarja leta 2018 so bili krediti poslovnih bank nefinančnim družbam (realni del gospodarstva) komaj za 0,2 odstotka večji kot januarja lani ter za 56 odstotkov (12 milijard evrov) manjši kot julija leta 2010, ko je Banka Slovenije začela omejevalno kreditno politiko. Morebitne spremembe na tem področju (v evroskupini krediti nefinančnim družbam rastejo) bi dodatno spodbudile slovensko gospodarsko rast. Podobno velja tudi za povečanje javne porabe. V letošnjem državnem proračunu je predvideno petodstotno povečanje porabe države.

Končno bo na slovensko gospodarsko rast v 2018 vplivalo tudi gibanje svetovnih cen surovin in deviznega tečaja evra. Vrednost slednjega se je v zadnjem letu proti ameriški dolarju povečala za 17 odstotkov, proti košarici valut pa za sedem odstotkov. Slovenskemu gospodarstvu to znižuje konkurenčnost na svetovnem in domačem trgu in nekoliko poslabšuje obete za nadaljevanje hitre gospodarske rasti. Krepitev evra ima tudi stranske pozitivne učinke. Cene surovin s svetovnega trga, merjeno v evrih, upadajo (februarja letos je bila cena surove nafte v evrih za odstotek nižja kot pred letom dni, januarja pa so bile cene drugih surovin v evrih kar za 11 odstotkov pod primerljivo lansko ravno). Povečuje se tudi kupna moč in s tem povpraševanje prebivalstva.

Ideali medvojnega odporniškega gibanja

Klic k uporu

Upreti se je treba, dvigniti, da ne onemimo in otrpnemo pred problemi časa, ki nas preverja v naši etičnosti in pripravljenosti, da ohranimo demokratično in socialno pravično družbo. Tako nas poziva s svojim, kot sam pravi, »prirojenim optimizmom« starosta francoskega odporniškega gibanja, rojen v Berlinu, in eden izmed tvorcev Splošne deklaracije o človekovih pravicah, Stéphane Frédéric Hessel (1917–2013). To deklaracijo so Združeni narodi sprejeli 1. decembra 1948 v Parizu.

// BESEDILO: **Cvetka Hedžet Tóth** // FOTO: **Tomaž Skale, Dnevnik**

Pozornost je Hessel vzbudil tudi sredi septembra 2011 v Ljubljani, ko je imel predavanje v Cankarjevem domu – in navdušil nas je. To je bil njegov drugi obisk pri nas; prvič je bil točno 11. septembra 2001, ko se je tragično zrušil Svetovni trgovinski center. Tisto, kar je naš najslabši mogoči odgovor na dane razmere, je po mnenju tega markantnega starčka brezbriznost. Zelo dostojno smo ga predstavili v *Delu*, ko je bil v *Sobotni prilogi* 17. septembra 2011 objavljen daljši pogovor z njim. Ta pogovor in pa knjižica sta zgovorna dokumenta o tem, da je biti človek v marsičem isto kot imeti in predvsem znati negovati upanje. Tej modrosti velja slediti, kot je simbolno ponazorila fotografija stiska rok v *Delu* med našim Borisom Pahorjem in Hesselom.

V svojem štiriindevetdesetem letu Hessel z otožnostjo poroča o ogroženih in izgubljenih idealih francoskega medvojnega odporniškega gibanja. Načela in vrednote tega časa potrebujemo še naprej, kajti nikakor ni sprejemljiva družba, »v kateri pokojnine in prejemki iz socialne blagajne niso samoumevni; družba, v kateri so mediji v rokah bogatunov«; celo »svoboda tiska je danes ogrožena«, poudarja v svoji drobceni knjižici z naslovom *Dvignite se!*. Ta je prevedena tudi v slovenščino (2011) in je pri nas izšla s pripisom na naslovnici, da besedilo prebuja milijone bralcev po svetu, kajti ne moremo se izogniti pozitivnemu vplivu Hesslovih ugotovitev, da so »socialne pridobitve, ki jih je izbojevalo odporniško gibanje, danes v temeljih ogrožene«.

Sodelavec Charlesa de Gaulla

Hessel je bil tesen sodelavec Charlesa de Gaulla in izhaja iz zelo znane pisa-

teljske družine: njegov oče Franz Hessel je prevedel v nemščino delo Marcela Prousta *Iskanje izgubljenega časa*, mati Helen Grund, slikarka in pisateljica, je nekoč napisala odličen članek o zloglasni nacistični kristalni noči v Nemčiji. Družina se je leta 1924 preselila v Pariz, kjer je negovala stike s številnimi priznanimi intelektualci takratnega časa, in pogovori s temi ljudmi, med katerimi sta bila tudi Pablo Picasso in Marc Chagall, so mu dali ogromno, od njih se je »veliko naučil. Tudi tega, kako občudovati. Umetnost in druge ljudi. Ta moč občudovanja je danes še vedno v meni.«

Kar je sledilo pozneje z nemško okupacijo, je bila katastrofa in Hessel je sklenil upreti se, boriti, vendar so ga Nemci aretirali in z mučenjem želeli dobiti podatke o odporniškem gibanju. »Ker sem molčal, so me mučili, tako kot vse druge

ujetnike. Prijemi so bili zelo kruti: vodno deskanje, mučenje z električnim tokom. Toda izdal nisem nikogar. Nihče ni bil zaprt zaradi mene.« Ko smo na televiziji gledali njegov obraz in ga poslušali, sta njegov mirni glas in jasen pogled njegovih oči razodevala držo človeka, ki se ravna po načelu strogost in trdota do sebe in blagost do drugih. To stoično držo seveda zmoro samo človek, ki ima zelo urejeno notranjost, nekakšno oazo miru. Ne samo priznanje, celo – kot bi dejal Hessel – moč občudovanja sprožajo ti tudi izjemni ljudje, podobno kot pisatelj Boris Pahor (roj. 1913), s katerim je bil Hessel skupaj zaprt v koncentracijskem taborišču Dora.

»Najslabši odgovor je brezbržnost, reči 'ničesar ne morem spremeniti, se bom že kako znašel'. Kdor se obnaša tako, zanika eno od pglavitnih in nepogrešljivih človeških lastnosti: spodobnost razjeziti se in se nato tudi vplesti.«

(Stéphane Frédéric Hessel, *Dvignite se!*, 2010)

Hessel se je znašel celo v koncentracijskem taborišču v Buchenwaldu, obsojen na smrt, a ji je ušel, ker je menjal identiteto z umrlim taboriščnikom tifusarjem. V pogovoru za Delo je omenil, da je v koncentracijskih taboriščih tudi odkril Evropo v nekem zelo specifičnem smislu: »Tam smo se vsi počutili Evropejce. Podredil si nas je veliki nemški nacizem. Toda nemški antifasisti s(m)o že takrat spoznali, da je treba takoj po vojni zgraditi močno Evropo.« V tem je za Hessla eno od njegovih življenjskih poslanstev, ki se jih je po vojni lotil kot francoski diplomat. Iz taborišča je nekajkrat skušal pobegniti, dokler mu končno ni uspelo, in njegov trdoživi življenjski obrambni mehanizem ponazarjajo tele besede: »Vsem in vsakomur posebej med vami želim, da bi imeli vzrok za jezo. To je nekaj dragocenega. Kadar človeka nekaj razjezi, tako kot je mene razjezil nacizem, postane bojevit in močan ter ukrepa. Zlije se z mogočnim tokom zgodovine, zgodovina pa mora teči naprej, tako kot jo določajo posamezniki. In njen tok teče proti večji pravičnosti in večji svobodi – vendar ne tiste vrste nenadzorovani svobodi, kakršno si jemlje lisica v kokošnjaku.« V kakšnem smislu je jeza vzrok za upor?

Prepad med najrevnejšimi in najbogatejšimi

Na to nam odgovarja s tem, da je celó odporniško medvojno gibanje vzniknilo

iz jeze, in v tem je določena vrednota, ki bi jo po njegovem morali negovati intelektualci, odgovorni ljudje v politiki in gospodarstvu. Od celotne družbe pričakuje, da se ne bo predala, popustila in se pustila prepričati »sedanji mednarodni diktaturi finančnih trgov, ki ogroža mir in demokracijo«. Ta ogroženost je katastrofalna, povzroča svetovno krizo, za katero smo sami odgovorni: »Banke, ki so zdaj v zasebnih rokah, se ubadajo predvsem s skrbjo za dividende in čim višje plače svojih direktorjev, ne s splošno koristjo. Prepad med najbogatejšimi in najrevnejšimi nikoli ni bil tako globok; dirka za denarjem in tekmovalnost pa nikoli nista bili deležni tolikšne

spodbude.« Pri tem se že skoraj srdito sklicuje na 22. člen iz *Deklaracije o človekovih pravicah*, iz katere izhaja, da ima vsak človek »kot član družbe pravico do socialne varnosti«.

Glede na dogajanje pri nas, tudi v zvezi s pokojninsko reformo in siceršnjo politizacijo okrog nje, je zelo pomembna tale ugotovitev, s katero Hessel pokaže krivca za dogajanje, ki nam sesuva in jemlje solidarnost in – zdaj že nekdanjo – urejeno socialno pravičnost. »Drznejšo se nam reči, da država danes ne more več kriti stroškov teh državljan-skih pravic. Toda kako lahko trdijo, da ni nikoli dovolj denarja za vzdrževanje in ohranjanje teh pridobitev, ko pa se je količina bogastva od konca vojne, ko je bila Evropa razdejana, občutno povečala? Gotovo zato, ker moč denarja, proti kateremu se je odporniško gibanje tako srdito bojevalo, še nikoli ni bila tako velika, predrzna, vase zazrta; še nikdar ni imela toliko služabnikov, ki segajo v najvišje sfere države.« Žal vsak dan vidimo, kako nekdanje socialno-solidarnostne kategorije, od zdravstva, izobraževanja do siceršnjih socialnih pravic, prehajajo v ekonomske kategorije.

Hessel sam priznava, da je bil dolgo v politiki, in pri tem ga je očitno spremljalo nekaj zelo etično prepričljivega iz časov francoskega odporniškega gibanja. Tu bi človek najraje zavpil, da dajmo tudi pri nas vrednote našega odpora proti nacizmu in fašizmu dojemati kot nekaj, čemur smo lahko hvaležni, da smo,

kar nas ohranja, da smo sploh obstali v zgodovini, ki nam ni bila naklonjena. Antropološka podlaga uporništvu sta vsekakor človekov najbolj naravni *čut za poštenost in potreba po pravičnosti*. Nam je skozi zgodovino to dvoje uspelo ohraniti, negovati in krepiti v vztrajnosti, da se dvigujemo nad številnimi izzivi, ki so premnogokrat že vprašanje preživetja, tudi zdaj v tej čaščen Evropi in njeni skupnosti, ki je vsak dan bolj v krizi. Z uporništvom si prisvajamo sami sebe, drugega človeka, ljudi in tako je Hessel zdajšnji mladi generaciji, v Franciji še posebej, želel povedati tole: »Vrednote, na katere smo prisegali med odporom, bi morale postati tudi vaše!«

Torej naše. In katere vrednote so to? V knjižici *Dvignite se!* dobimo v poglavju z naslovom *Dve viziji zgodovine* opozorilo o tem, kako zelo odgovorna je človekova svoboda, »ki se ne more zateči niti pod okrilje oblasti niti pod plašč boga. Ravno nasprotno: ukrepati mora v imenu odgovornosti do svojega človeškega obstoja.« Priznava, da ga je v času študija navdušilo heglovstvo s svojo trditvijo, da gre v zgodovini za razvoj in napredovanje svobode, in temu je zelo prisluhnil. Ta optimistična vizija zgodovine lahko v prihodnje seveda omogoči demokratično skupnost, vendar to ni edina vizija. Obstaja še druga vizija zgodovine, namreč ta s pesimističnim sporočilom: »Napredek, ki je odvisen od svobode, tekmovalnosti, dirke in kopičenja 'vedno več' – vse to lahko preraste v orkan z uničevalno močjo.« Takšno sporočilo je upodobljeno na sliki švicarskega slikarja Paula Kleeja z naslovom *Angelus Novus*, ki ga je razbral Walter Benjamin, nemški filozof, zelo tragična žrtev nacizma, ki je leta 1940 raje naredil samomor – prerezal si je žile na rokah, da nebi bi padel gestapu v roke.

Odporniško gibanje v Franciji si je zastavilo zelo optimističen zgodovinski razvojni koncept, ki po Hesslu ostaja vzoren razvojni koncept tudi danes. Začetno poglavje Sanje opiše poglobljeje – v kakšno oporo so te njegove besede nekemu pri nas, ki skuša ohranjati in negovati naše vrednote NOB, vsak dan in v vedno težavnejših okoliščinah, ki toliko, da kolaboracionizma ne razglašajo za vrednoto in svoje domobranstvo opravičujejo do skrajnosti. Torej: narodnoosvobodilno in socialno hkrati! Zdajšnji čas seveda ni več naklonjen neki določeni terminologiji, ki jo poznamo kot narodni upor in revolucijo hkrati. Toda – mnogi pri tem enačajo še vztrajamo! ●

Je položaj žensk v svetu dela že izenačen s položajem moških?

Neprilagojeni pokojninski sistem

Za Slovenijo tradicionalno velja visoka stopnja zaposlenosti žensk za polni delovni čas. Kljub temu stopnja zaposlenosti žensk še vedno ne dosega stopnje zaposlenosti moških (ženske: 66,7 odstotka, moški 73,3 odstotka, Eurostat). Polna zaposlenost žensk v aktivni dobi v Sloveniji je med največjimi v Evropi, na kar vplivata na eni strani potreba po dveh dohodkih v družinskem gospodinjstvu zaradi dokaj nizkih neposrednih dohodkov nasploh in težnja žensk po ekonomski neodvisnosti.

// BESEDILO:

mag. Andreja Poje in Irena Štamfelj,
Zveza svobodnih sindikatov Slovenije

Po drugi strani pa na to vpliva tudi urejena družinska politika (cenovno dostopna mreža javnih vrtcev, dostojno nadomestilo za čas starševskega dopusta). Opozoriti velja, da je bilo nadomestilo za čas starševskega dopusta v času krize znižano zaradi varčevanja države (v letu 2012 s 100 odstotkov na 90 odstotkov osnove). S tem pa je država še zlasti zarezala v prihodke žensk, ki so večinske uporabnice tega ukrepa. Zmanjšanje nadomestila se nadaljuje tudi v letu 2018, kljub ugodni gospodarski rasti, ki jo imamo že od leta 2014, in kljub pozivom Zveze svobodnih sindikatov Slovenije, da te ukrepe že končno odpravijo.

Ekonomski položaj žensk (in moških) na trgu dela se v zadnjih letih poslabšuje

Ženske se množično zaposlujejo v dejavnostih in poklicih, ki so nižje vrednoteni in posledično manj plačani (nega, vzgoja, socialno varstvo, storitvene dejavnosti).

zaradi naraščanja negotovih prekarnih oblik zaposlovanja, zaradi zmanjševanja delavskih pravic, slabšanja delovnih razmer in vse večjega pritiska na višanje produktivnosti in intenzivnosti dela ter zaradi podaljševanja delovnega časa čez vse razumne meje. Podatki kažejo, da je prekarno delo povezano z delom žensk in mladih, saj je med zaposlenimi za določen čas največ mladih do 30. leta starosti in več žensk. V Sloveniji kar 15,8 odstotka žensk in 12,8 odstotka moških dela po pogodbi za določen čas

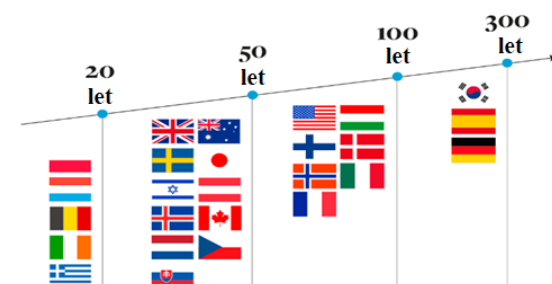
(Eurostat, 2017). V zadnjem času se poslovni modeli podjetij spreminjajo, saj podjetja, ki imajo sedeže npr. v Nemčiji, Avstriji ali na Nizozemskem, kjer imajo drugačne navade, in sicer da ženske zaradi visokih cen vrtcev ostajajo doma, tudi v Sloveniji uveljavljajo krajši delovni čas. Ker so to praviloma podjetja iz storitvenih dejavnosti, v pretežni meri zaposlujejo ženske. Vendar pa ta poslovni model tudi zaradi neprilagojenosti našega pokojninskega sistema prinaša veliko težavo, o kateri nihče noče glasno govoriti. Dejstvo je namreč, da se bodo te ženske lahko upokojile šele v 84. letu starosti, če bodo želele imeti dostojno pokojnino. V letu 2007 je delež žensk s krajšim delovnim časom obsegal 9 odstotkov, leta 2016 pa 12,8 odstotka. V času krize se je tudi pove-

čalo število samozaposlenih, pri čemer število samozaposlenih žensk v zadnjih letih narašča občutneje hitreje kot število samozaposlenih moških, kar dodatno spodbuja država v okviru aktivnih politik zaposlovanja.

Zakon prepoveduje vse vrste diskriminacije

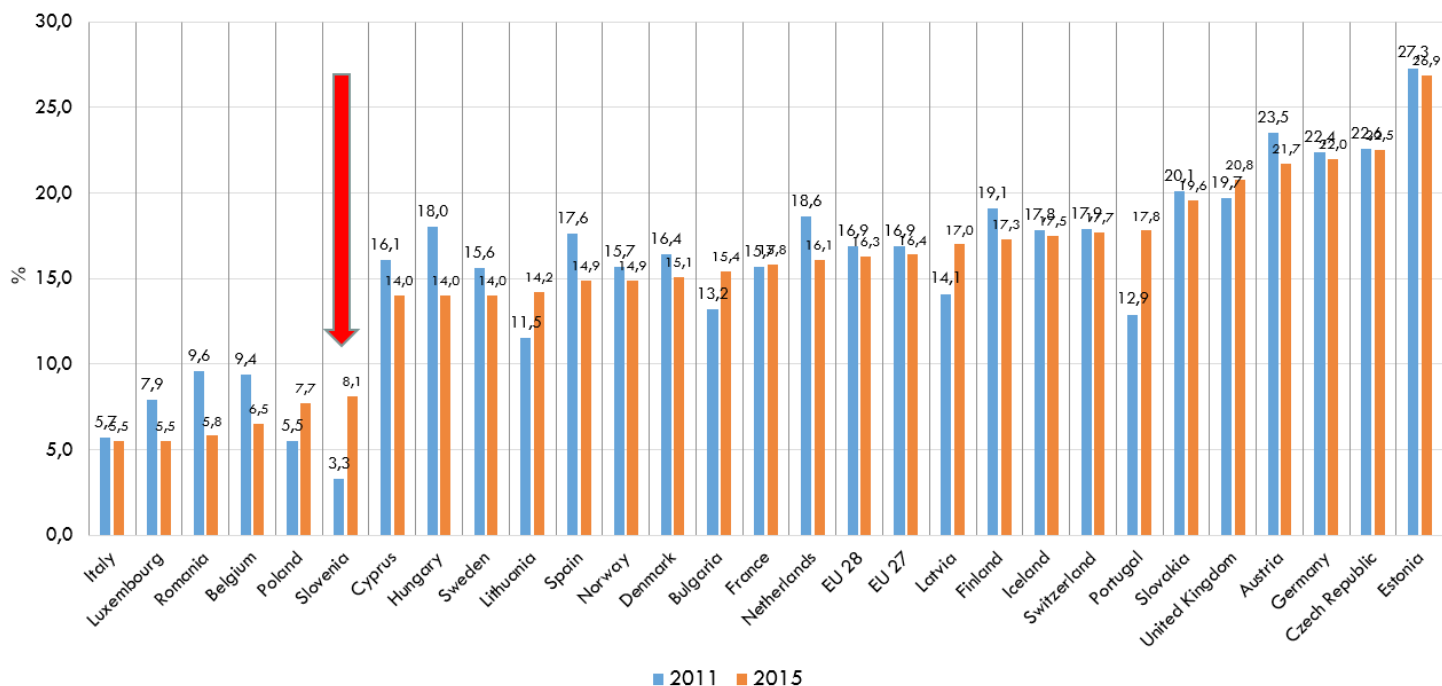
Kazalnik, ki nazorno prikazuje položaj žensk na trgu dela, je plačna vrzel. Po Evropi razlike v plačilu glede na spol os-

Če se zgodovinski trendi nadaljujejo, se bo plačna vrzel zaprla v

tajajo realnost ne glede na zakonske določbe. V Sloveniji Zakon o delovnih razmerjih prepoveduje vse vrste diskriminacije pri zaposlovanju, napredovanju, usposabljanju, izobraževanju, plačah in drugih prejemkih iz delovnega razmerja na podlagi osebnih okoliščin, tudi spola. Zakon dodatno zagotavlja, da je »delodajalec dolžan za enako delo in za delo enake vrednosti izplačati enako plačilo, ne glede na spol.« Določila v pogodbi o zaposlitvi, kolektivni pogodbi ali splošnem aktu delodajalca, ki so v nasprotju s tem načelom, so neveljavna. Delavec oziroma delavka lahko ob kršitvi zahteva pravno varstvo in zaradi tega ne sme biti odpuščen. Pravica do enakega plačila žensk in moških je pravno zagotovljena, obveznost izvajanja te pravice pa je odgovornost delodajalca. Ne glede na to, da določba o enakem plačilu za enako delo nima kazenskih sankcij, se kršenje načela enakega plačila za enako delo lahko sankcionira s členom o nediskriminaciji, saj je kršitev enakega plačila tudi kršitev prepovedi diskriminacije.

Pomembno je opozoriti, da v Sloveniji velja splošno prepričanje, da ni razlik v plačilu med ženskami in moškimi. Če kdo opozori na to ali želi to podrobneje preveriti, iz najvišjih državnih vrhov prihajajo zanikanja, da so te trditve ne-utemeljene in zavajajoče. Vendar pa je resničnost povsem drugačna. Plačna vrzel ne le da obstaja, temveč se v zadnjih letih celo povečuje. Podatki evropskega statističnega urada so neizprosni. Slovenija se je še v letu 2011 s 3,3-odstotno razliko v plačah med spoloma

uvrščala med države z najnižjo plačno vrzeljo. Ta pa se od takrat povečuje, in sicer je v letu 2012 dosegala 4,5 odstotka, v letu 2014 7,0 odstotka, v letu 2015 pa se je povečala že na 8,1 odstotka. Če smo še do nedavnega veljali za državo z najmanjšo plačno vrzeljo v EU, so danes pred nami Luksemburg, Poljska, Belgija, Italija, Romunija. Sicer v EU ženske v povprečju zaslužijo kar za 16,4 odstotka manj kot moški.

Razlike že pri osnovni plači

Slovenija se glede plačne vrzeli od drugih držav razlikuje še v eni podrobnosti: pri nas je plačna vrzel v javnem sektorju višja kot v zasebnem (2016: 12 odstotka in 9 odstotkov, SURS), in to ne glede na to, da imamo v javnem sektorju enotni plačni sistem, na podlagi katerega naj to ne bi bilo mogoče. Študije mikropodatkov (Penner, et. al. 2012) so pokazale, da znašajo razlike v plačilu med spoloma na istem delovnem mestu ob istem številu let delovnih izkušenj in isti izobrazbi kar 17,6 odstotka, kar nas uvršča na primerljivo raven EU. Študija ZSSS in ŽLS je pokazala, da se razlike pojavijo že pri osnovni plači in se povečujejo v celotnem izplačilu, saj se v slovenskem plačnem modelu dodatki obračunavajo v odstotku od osnovne plače. Največje razlike med plačami po spolu so prisotne na najzahtevnejših delovnih mestih, kjer se zahteva najvišja izobrazba. Študija je ugotovila, da bi se podjetja morala začeti sistematično ukvarjati s preverjanjem, ali se načelo enakega plačila za enako delo uresničuje v praksi. Nesprejemljivo je na primer določanje negativne stimulacije delavk

in delavcev v primeru izrabe bolniške odsotnosti, saj se tako ne bi le spodbujalo delo bolnih (prezentizem), ampak bi se tudi dodatno kaznovalo ženske zaradi skrbstvenih obveznosti.

Opozoriti želimo, da se nižji zaslužki žensk v času aktivnosti odražajo tudi v nižjih pokojninah. Pokojnine v Sloveniji ne omogočajo dostojnega življenja, saj polovica vseh upokojencev prejema pokojnino, ki je nižja od praga revščine, med njimi pa je tudi večina žensk. V Evropi ženske v povprečju prejema jo kar za 39 odstotkov nižje pokojnine od moških, v Sloveniji so nižje za 24 odstotkov (EIGE, 2012), in to kljub zaposlenosti za polni delovni čas. Prav tako se Slovenija uvršča med države, kjer je stopnja tveganja revščine starejših žensk med najvišjimi v Evropski uniji. Glede na stopnjo tveganja revščine žensk, starejših od 65 let, se Slovenija uvršča na tretje mesto med državami članicami EU. To je tudi razlog, da si v ZSSS prizadevamo za ohranitev pozitivne diskriminacije žensk v pokojninski zakonodaji.

Slabše plačane in vrednotene dejavnosti

In kaj je največji paradoks? Tako ZSSS kot ŽLS opozarjamo najbolj odgovorne v državi, kam nas pelje njihova »politika« na področju plačne neenakosti. Tako kot tri modre opice (»če zla ne vidimo, ne slišimo in se o njem ne pogovarjamo, to ne obstaja«) odgovorni na ministrstvu za javno upravo nočejo niti slišati o tem, še več: ob vsej visoki informacijski tehnologiji niti ne vodijo podatkov o plačah po spolu. Mogoče je to zato, ker gre za gospode z dobrimi plačami.

Kaj storiti za odpravo plačnih vrzeli? Razlogi za plačne neenakosti so večplastni, med seboj povezani in so posledica širše ekonomske in družbene neenakosti med spoloma. Ne le da ženske prevzemajo večji del skrbstvenih obveznosti, kar vpliva na njihovo prisotnost na trgu dela, del plačne neenakosti lahko pojasnimo tudi s horizontalno in vertikalno segregacijo na trgu dela. Ženske se množično zaposlujejo v dejavnostih in poklicih, ki so slabše vrednoteni in posledično slabše plačani (nega, vzgoja, socialno varstvo, storitvene dejavnosti). Na drugi strani so ženske manj prisotne v tako imenovanih tipičnih moških poklicih, ki so praviloma višje vrednoteni in bolj cenjeni (tehnologija, naravoslovje, računalništvo, znanost). Zato je pomembno naslavljanje stereotipov v izobraževanju. Poleg že omenjene horizontalne segregacije pa je pomemben vzrok za slabši položaj žensk na trgu dela tudi vertikalna segregacija. Ženske ostajajo pred vrati kakovostnih, vodilnih in vodstvenih položajev.

Zaprtje plačne vrzeli zahteva presejanje horizontalne in vertikalne segregacije, odpravo stereotipov in plačne diskriminacije. Ni zadošča zgolj dobra zakonodaja, temveč je potrebno njeno dosledno izvajanje v praksi. Odprava plačne vrzeli zahteva dodatne napore države in socialnih partnerjev, sprejetje novih ukrepov in pristopov ter aktivno spremljanje, ali se plačna vrzel znižuje v praksi. Ne nazadnje je mednarodna organizacija dela opozorila, da bo brez aktivnih ukrepov potrebnih kar 70 let za zaprtje plačnih vrzeli, napovedi drugih organizacij pa so še bolj pesimistične. ●

Slovo od narodnega heroja Jožeta Ožbolta - Stanka

Predani sin slovenskega naroda

Na ljubljanskih Žalah je bilo 20. marca zadnje slovo od narodnega heroja Jožeta Ožbolta - Stanka. V imenu ZZB za vrednote NOB Slovenije se je od pokojnega poslovil predsednik Zveze Tit Turnšek in v govoru pisal pokojnikovo življenjsko pot.

Jože Ožbolt je bil od rane mladosti delavec. Potem je napočil za slovenski narod neprijazen čas – bil je čas odločitev, ali preživeti ali kot narod izginiti. To so bili dnevi upora in poguma, v katerih se je Jože odločil, da bo branil svoj narod, njegovo čast. V drugi polovici leta 1941 se je vključil v aktiv Osvobodilne fronte v Osilnici, ki je tudi tam spodbudila ljudsko vstajo. Vstopil je v Kočevski partizanski bataljon. Bil je kurir, obveščevalec, mitraljezec, komandir voda in čete v Šerčerjevi brigadi, poveljnik bataljona v Ljubljanski brigadi in poveljnik Levstikove brigade.

Sodeloval je v številnih bitkah na Kočevskem, v Suhi krajini, Beli krajini, na Notranjskem in v Gorskem Kotarju in je bil šestkrat težje ranjen. Za herojska dejanja je bil 27. januarja 1953 razglašen za narodnega heroja. Dobil je red parti-

zanske zvezde s puškami, red zaslug za ljudstvo s srebrnimi žarki, red bratstva in enotnosti s srebrnim vencem, red za vojne zasluge z zlatimi meči, red za vojne zasluge z veliko zvezdo, red ljudske armade z zlato zvezdo, red ljudske armade z lovorovim vencem.

Jože Ožbolt - Stanko se je bojeval za svobodo in boljše, človeka vrednejše življenje. Bil je med tistimi, ki so v najtežjih časih pokazali svoj pogum in ostali zvesti svojemu narodu. Zato zanj še posebno velja verz Otona Župančiča:

Svobodi predani, za borbo smo zbrani – in kaj je življenje in kaj je smrt?

Po vojni je v Beogradu leta 1954 končal višjo vojaško akademijo JLA in leta 1964 je postal generalpodpolkovnik. Služboval je po naši domovini in v tujini. Deloval je na pomembnih poveljniških položajih v naši armadi. Bil je poveljnik polka in brigade, leta 1958 je bil poveljnik jugoslovanskega odreda pri Organizaciji združenih narodov na Sinaju, nato poveljnik divizije in v letih 1968–1971 inšpektor v glavni inšpekciji ljudske obrambe v Beogradu ter v letih 1971–1981 načelnik štaba 9. armade v Ljubljani. Nobena od teh služb ni bila lahka.

Svojim idealom je Jože Ožbolt - Stanko ostal zvest do konca, tudi leta 1991, ko je bila suverenost našega naroda znova ogrožena. Takrat so slovenski generali v svoji poslanici zapisali: **»Vedno smo bili predani sinovi slovenskega naroda, kar smo posebej dokazali v narodnoosvobodilnem boju, ko se je večina slovenskega naroda zavedala svoje nacionalne identitete in se z orožjem uprla svojemu uničenju ter dostojanstveno stopila v vrste demokratskih sil Evrope in sveta. Podpiramo vse tiste, ki se trudijo, da Slovenija postane demokratična parlamentarna in socialna republika, ki temelji na suverenosti lastnega naroda.«** In nekaj dni pozneje: **»Odločno obsojamo akcijo JLA v Sloveniji kot nelegalno, politično in moralno neopravičljivo dejanje.«**

Tovariš Jože je bil med prvimi v vrsti tistih, ki so nam pokazali, kako ljubiti svojo domovino, kako ljubiti svoj narod. Mi odhajamo, toda dela ostajajo kot naša zapuščina in vzor za generacije, ki prihajajo za nami. ●

Foto: Pavel Majerle Kukin

Pred 75 leti je kapitulirala fašistična Italija

Pohlep po jugoslovanskih območjih

Italijanska vlada je 8. septembra 1943 razglasila brezpogojno kapitulacijo in vdajo svojih oboroženih sil, fašističnega vodjo Benita Mussolinija pa je takrat rešil njegov tesni prijatelj Adolf Hitler. Mussolini je potem s pomočjo nacistov na severu Italije ustanovil Republiko Salo.

// BESEDILO: **Franc Krajnc**, *Slovenski utrip* // FOTO: **Janez Alič**

Neizmeren pohlep Italije po jugoslovanskih območjih se je kazal v več fazah. Maja leta 1915 je Italija napovedala vojno Avstro-Ogrski in na območju Primorske je nastalo veliko bojišče, poimenovalo soška fronta. Avstro-Ogrska je leta 1918 kapitulirala. Zmagale so zaveznice Velika Britanija, Francija, Italija, Rusija in ZDA. Porazene so bile centralne sile Avstro-Ogrska, Nemčija, Turčija in Bolgarija.

Na tridnevni konferenci v Rapallu blizu Genove se je Italija obnašala kot vellesila in je za poplačilo dobila velik del jugoslovanskega ozemlja, Istro in nekaj otokov. Slovenci, ki so živeli na Gori-

Rimskim sporazumom dodeljena Italiji.

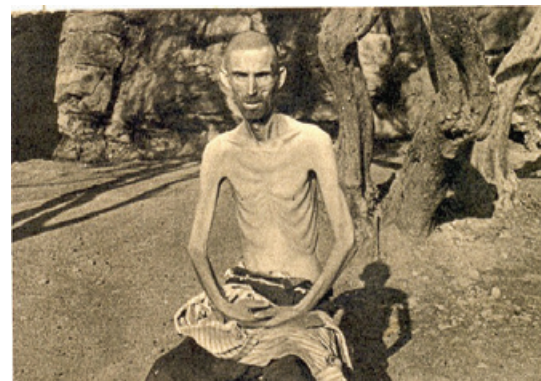
Že Kraljevina Italija je pričakovala, da bodo meje s takratno Kraljevino SHS določene v prid Italiji, zato je za vsak primer v Pivki v letih 1920 zgradila veliko vojaško utrdbo – vojašnico – računajoč na to, da bo rapalska meja segla morda vse do Postojne. Vojašnico je po osvoboditvi leta 1945 prevzela JLA, danes pa je tam Muzej vojaške zgodovine.

Slovanom obljubljali nebesa

Fašizem je hitro napredoval in vsaj na začetku je nam Slovanom obljubljal nebesa. V idrijskem muzeju Gewerke-negg hranijo pismo Benita Mussolinija

imenovali Benita Mussolinija, je v Pulju leta 1920 govoril, da smo lahko ponosni, ker bomo dobili imena omikanega italijanskega naroda. Pozneje so nam vzeli slovenski jezik.

Fašistična Italija je bila v drugi svetovni vojni podpornica nacizma in 8. septembra 1943 je kapitulirala. Primorci so si oddahnili, a ne za dolgo. V Istro so že

V italijanskem koncentracijskem taborišču Kampor na Otoku Rabu je bilo zaprtih 15.000 Slovencev, od tega jih je skoraj 1500 umrlo predvsem zaradi lakote in bolezni. (Arhiv Svobodne besede)

Spominska kostnica v Sansopolcru v Toskani, kjer so posmrtni ostanki 109 Slovencev, ki so padli ali umrli v taboriščih (tudi pogrešani) v letih 1941–1945 v tem delu Italije.

škem, delu Notranske, v Trstu in Istri ter na Primorskem, so kmalu občutili raznarodovalni pritisk čedalje močnejšega fašizma. Reka je dobila status samostojne enote, a je bila leta 1924 z

Slovincem, ki pravi, da Italijani živijo pod terorjem Avstro-Ogrske in da nam bodo omogočili svobodo. Sami smo lahko videli, kakšno svobodo smo doživljali pod fašizmom. Duče, kot so

na začetku oktobra leta 1943 pridrveli Nemci! Kapitulacija fašistične Italije je imela svojstven moralni učinek na ljudi v slovenski Istri, ki so kar dobrih 20 let trpeli pod fašistično diktaturo, saj je ta izvajala raznarodovalno politiko, prepovedala slovenski jezik, ugrabljala ljudi, ki se s tem niso strinjali. Takoj po kapitulaciji Italije v slovenski Istri še ni bilo čutiti posebnega vojaškega delovanja nemških čet, z izjemo manjših spopadov v Kopru in njegovi bližnji okolici ter v Izoli in Piranu. Nemci so v bistvu takrat želeli le preizkusiti obrambno moč partizanskih sil in njihovo razpo-rejenost v Istri.

Septembra leta 1943 pa so že pripravljali ofenzivo velikega obsega v slovenskem Primorju in Istri. Ukaz je dal Hitler, načrt pa je izdelal štab maršala Rommla. V ofenzivi v Istri in Brkinih naj bi sodelovalo približno 50.000 nemških vojakov. Bil je to vojaški stroj z zločinskimi izkušnjami na drugih bojiščih. Požigali so vasi, morili in ropali. Po nekaterih zbranih podatkih, objavljenih v knjigi Napredna mladina Slovenske Istre, naj bi v tej ofenzivi padlo več kot 200 borcev in drugih žrtev, veliko ljudi pa so odpeljali v koncentracijska tabo-

rišča. Vedeti je treba, da so bili nacisti takrat še na vrhuncu svojih osvajalnih pohodov po Evropi, čeprav so se vsaj pred Moskvo in še zlasti pred Stalingradom že kazali prvi znaki začetkov poraza nacizma.

Ljudje v Istri, ki so bili deležni ponižanja, so bili zbegani in prizadeti, zlasti zato, ker so po kapitulaciji fašistične Italije upali, da je vendarle konec okupacije. Tudi v slovenski Istri so takrat nastajali aktivni ZSM in SKOJ in prav iz teh vrst so se krepile organizacije KPS s partijskimi aktivisti. Spomladi leta 1944 so bile sklicane prve rajonske mladinske konference, najprej v Dolu pri Hrastovljah, ki so se je udeležili tudi borci enega izmed bataljonov Istrskega odreda.

Pripadnost Titovi Jugoslaviji

Na pomlad in poleti leta 1944, v dobi razcveta NOB v slovenski Istri, je bila v akcije zoper nacizem in ostanke fašizma vključena tudi mladina. Prihajale so nove naloge. Ljudi je bilo treba seznanjati s cilji naše revolucije in jih pridobivati za sodelovanje v OF. Kljub težavam je tudi mladina v Istri dokazovala svojo pripadnost Titovi Jugoslaviji in NOB. Titove besede »Tujega nočemo, svojega ne damo« so močno odmevale med primorskim ljudstvom.

V boju za svobodo je to ljudstvo plačalo visoko ceno, o čemer pričajo tudi spominska obeležja, za katera dobro skrbijo borčevske organizacije. Nemci so nadaljevali svoj pohod tudi v hrvaško Istro, a so jim aktivisti iz takratnega rudnika črnega premoga v Sečovljah minirali most ter jim vsaj za dan ali dva onemogočili prehod.

Evropa je doživela popolno svobodo šele 8. maja 1945, po kapitulaciji nacistične Nemčije in po podpisu brezpogojne kapitulacije tretjega rajha v Berlinu in Reimsu.

Mussolinija so na begu v Avstrijo leta 1945 prijeli italijanski partizani in ga takoj ustrelili, prav tako tudi njegovo družico Claro Petacci, nato pa so ju v Milanu mrtva obesili za pete.

Veliki vodja nacistov Adolf Hitler, ki je odgovoren za najmanj šest milijonov žrtev, je bil skrit v svojem bunkerju na robu Berlina. Ko so mu generali sporočili, da ni več rešitve za Berlin, ki ga je že zavzela Rdeča armada, je 30. aprila 1945 naročil pištolo, dve odeji in ročko bencina. Najprej je ustrelil svojo družico Evo Braun, nato pa še sebe.

Tako sta končala dva največja zločinca, duče in Adolf Hitler. ●

Obisk Mostarja ob obletnici osvoboditve mesta Danilo Škorja: »To je priznanje vsem borcem 3. prekomorske brigade«

»Ko sem včasih hvaležnemu občinstvu razlagal svojo zamisel, sem jim pogosto pripovedoval, kako bosta nekoč in za vedno tu drugo ob drugem stali dve mesti in si gledali iz oči v oči. Mesto mrtvih protifašističnih junakov, predvsem mladih fantov in deklet – borcev, in mesto živih, za katero so darovali svoja življenja. Vse, kar je ostalo od moje prvotne obljube, je, da se nekdanje mesto mrtvih in nekdanje mesto živih kljub vsemu gledata, vendar s praznimi, črni in ugaslimi očmi.«

// BESEDILO IN FOTO: Aleksandra Janković

To so besede arhitekta Bogdana Bogdanovića, avtorja monumentalnega mostarskega partizanskega pokopališča. Veličastna nekropola je počrnela, zarasla sta jo trava in grmičevje, postala je smetišče in mesto za izživljanje na novo prebujenega fašizma. Ostala je namreč ujeta na desnem bregu Neretve, kjer drugo za drugim izginjajo znamenja nekoč multikulturnega mesta. Pokopališče obiščemo vsako leto 14. februarja. To je dan, ko je bil leta 1945 osvobojen Mostar, eno najlepših mest v Jugoslaviji in tako kot Ljubljana mesto heroj. V bojih proti fašizmu je padel vsak osmi Mostarčan. Osvoboditi ga je pomagala tudi naša 3. prekomorska udarna brigada. V zadnjem jurišu je padlo kar 82 njenih borcev! Med tistimi, ki so dobili ukaz, da se je treba bojevati do zadnjega, je bil tudi Danilo Škorja, ki ga je granata takrat hudo ranila. S tovarišem in soborcem, sokrajanom, sta si obljubila, da bo tisti, ki preživi, obiskoval grob drugega in mu prižigal svečo. Na koti, kjer je potekal zadnji spopad z nemško enoto, so v 80. letih preživeli slovenski borci postavili celo spomenik. Zdaj ga ni več. Ostal je le temelj, na katerem stoji telefonski repetitor.

Iz Splita skozi Biokovo do Mostarja

Pri 93 letih je Danilo eden redkih še živih udeležencev zadnjih bojov za osvoboditev mesta ob Neretvi. Dogodka se spominja takole: »Na začetku februarja 1945 partizanske enote na območju Širokega Brijega in Mostarja same

niso mogle ustaviti sovražnika, zato je vrhovno poveljstvo na pomoč poklicalo 26. dalmatinsko divizijo, ki je sicer okrevala po hudih in uspešnih bojih za osvoboditev Dalmacije. Marca leta 1944 je njen del postala tudi 3. prekomorska udarna brigada NOVJ. Prekomorci smo počivali v Kaštelih pri Splitu, ko je prišel ukaz, da moramo v hitrem

Danilo Škorja (desno), eden redkih še živih borcev, ki so leta 1945 osvobajali Mostar, s prejetim priznanjem.

maršu skozi Biokovo in Imotski na Široki Brijeg in naprej v gorovje severno od Mostarja, kjer so bile nemške postojanke in so delovali domači izdajalci, 'kamišarji'. Naloga naše brigade ni bila lahka, saj se je sovražnik zadrževal na prostranem območju na več lokacijah. Podpore iz zaledja nismo imeli, saj je bil teren nedostopen, poleg tega pa je bilo tam obilo snega. Tudi hrane in streliva nismo imeli. V krajih severno od Mostarja so živele predvsem ženske. Ko smo 13. februarja 1945 prispeli do Ljutega vrha (Planinice) in se spustili tako ▶

Slovenci na komemoraciji na mostarskem partizanskem pokopališču

rekoč do Mostarja, smo bili prepričani, da je naša naloga opravljena. Ker pa je bilo še vedno slišati streljanje, smo se zavedali, da boj za osvoboditev mesta še ni končan. Noč, ki je sledila, je bila za nas uničujoča. Še vedno se sprašujem, zakaj sovražnika, ki se je odločil za protinapad in znova zavzel območja in kraje, ki smo jih z velikimi izgubami že osvobodili, nismo odbili. Nemci so se v noči s 13. na 14. februar utrdili na vzpetinah nad Mostarjem. Ker se je moral 3. bataljon naše brigade zaradi velikih izgub umakniti, je prevzela nalogo moja četa, 2. četa 2. bataljona. To je bil juriš do zadnjega. Nemce smo pognali v beg in Mostar je bil osvobojen.«

Nagrada Danilu Škorji

Letošnji obisk Mostarja je bil za Danila nekaj posebnega. Ob dnevu osvoboditve mu je Združenje antifašistov in borcev NOV Mostar (UABNOR) podelilo nagrado 14. februarja kot udeležencu bojev za osvoboditev Mostarja in za vseživljenjsko vztrajanje pri ideji protifašizma in pri graditvi prijateljskih vezi med prebivalci Mostarja in slovenskimi antifašisti. Na slovesni akademiji v mostarskem narodnem gledališču mu jo je izročil predsednik UABNOR Mostar Sead Đulić. Danilo je dejal, da je zanj to velika čast, da vsem prinaša pozdrave herojskega mesta Ljubljane in da nagrada ni zgolj priznanje njemu, ampak vsem borkam in borcem 3. prekomorske udarne brigade, ki so dali življenje v boju za Mostar. Končal je z besedami: »Nikoli ne pozabite, da smo se vsi bojevali proti okupatorju za svobodo jugoslovanskih narodov. Smrt fašizmu in kapitalizmu!« Dvorana mu je stoje odgovorila s »Svoboda narodu!« in mu bučno zaploskala.

Dobitnikom nagrad in priznanj je čestital tudi podpredsednik Federacije BiH Milan Dunović. Poudaril je, da hoče verjeti, da je to, kar se je zadnja leta večkrat zgodilo na partizanskem pokopališču v Mostarju, delo posameznikov in da je druga stran, ki govori, da se z uničevanjem spomenika strinja večina, v resnici manjšina. Zato novih generacij s tem ni treba zastrupljati, je dodal. To je potrdila tudi Ilhana Jazvin, učenka 8. razreda ene od mostarskih osnovnih šol: »Mostar, kakršnega si želim, je svobodno mesto. Mostar, kakršnega si želim, je mesto protifašizma. Mostar, kakršnega si želim, je mesto ljudi, ki verjamejo v lepši in drugačen jutri. To mesto si je že zdavnaj izbojevalo zmago nad fašizmom, kljub temu pa se mi včasih zaz-

ni vsi ljudje, posebno mesto pa imajo pri njem tovariši in tovarišice. V slavnostnem dogodku vidi znamenje prebujanja novega optimizma v Mostarju, začetek nove bitke v njegovem rodnem mestu in v BiH. Leto 2018 ga namreč spominja na prelomne letnice v človekovi zgodovini, na velike revolucionarne premike. Obubožani in brezpravni ljudje, ki jih v BiH s strahom obvladujejo lažne elite, ki ne priznavajo državnosti BiH, ki ne priznavajo ZAVNOBIH-a, lahko to spremenijo na volitvah. BiH je država, je Evropa. Temelj sodobne Evrope pa mora biti protifašizem. Na akademiji je nastopil zbor osnovne šole iz Bijelega Polja in zapel nekaj najlepših pesmi legendarnega ženskega zbora Mostarske kiše.

Prekomorci smo počivali v Kaštelih pri Splitu, ko je prišel ukaz, da moramo v hitrem maršu skozi Biokovo in Imotski na Široki Brijeg in naprej v gorovje severno od Mostarja, kjer so bile nemške postojanke in so delovali domači izdajalci, »kamišarji«.

di, da je še vedno zastrupljeno. In da ga zastrupljajo. Ves čas. Otrok tega mesta sem! Stvari hočem spremeniti! Lahko jih spremenim! Pomagajmo najprej sami sebi, potem pa se primimo za roke in pomagajmo našemu mestu. Vrnimo mu sijaj! Bodimo mu prijatelji in meščani, na katere bo ponosen. Mesto moje, vse najboljše za rojstni dan, 14. februar!«

Na pokopališče z oboroženim spremstvom

Poseben pečat akademiji je dal slavnostni govornik dr. Zdravko Grebo, Mostarčan, ki živi v Sarajevu, velik protifašist. Spoštovanja so po njegovem vred-

Po končani prireditvi nas je Sead Đulić povabil na partizansko pokopališče z besedami: »Šli bomo na pokopališče v oboroženem spremstvu policijskih specialcev, v avtobusih. Odpeljali nas bodo na najbolj častni kraj v mestu, ki ga iz dneva v dan rušijo. Mi pa kljub temu sanjamo in kujemo načrte, kako se bomo nekega dne sprehodili do spominskega pokopališča brez vsakih težav, tako kot vsi, ki obiskujejo pokopališča.«

In smo šli in položili cvetje na partizanskem pokopališču. Danilo v svojem imenu padlim tovarišem, v imenu ZZB za vrednote NOB Slovenije pa delegacija iz Sežane pod vodstvom Bojana Pahorja. ●

Spomin na babico Alojzijo Cvetko Pavlin

Srečna rešitev iz Ravnjakove hiše

Ko je bila Alojzija Cvetka Pavlin v svojih najlepših letih, jo je zajela vojna. Takrat je nihče ni vprašal, po čem je svoboda. Morala je zapustiti svoj dom, svoje domače. Bilo je toliko hudega, toliko bridkosti in bolečine, toliko drobceno velikega junaštva, krutega odpovedovanja, pa tudi veliko ljubezni in lepote.

// BESEDILO: Jure Pavlin // FOTO: osebni arhiv

Tolikokrat je pripovedovala zgodbe iz tistih časov! Samo v zadnjih mesecih vojne, ko je okupator zverinsko pobijal, je večkrat za las ušla okupatorjevim strelom. Žal to ni uspelo številnim njenim tovarišicam in tovarišem. Mnogi so prerano končali svojo življenjsko pot. Na srečo je babica dočkala svobodo in sanje o nadaljnjem življenju so se ji uresničile. Meni pa so ostali spomini nanjo in dragoceni zapisi, ki mi jih je zaupala in jih bom zvesto čuval in delil z bralci.

Okrajne aktivistke v Podkrajju leta 1944

Bilo je 20. januarja leta 1945. Ves dan je neusmiljeno snežilo. Proti večeru se je 13 terenskih aktivistov okraja Guštanj - Prevalje bližalo osamljeni kmetiji v Kotu nad Prevaljami. V hišo so prišli z namenom, da bi poslušali sporočila Radia London, ki je vsako soboto zvečer predvajal svojo oddajo v slovenskem jeziku. Vodil jo je Alojz Kuhar, duhovnik, doma iz Kotelj, sicer emigrant nekdanje jugoslovanske vlade in brat Prežihovega Voranca. Le redki kmetje so takrat imeli radijske sprejemnike na baterije, tudi pri Ravnjaku so ga imeli. Novice, ki so jih slišali, so bile spodbudne, na toplem so se aktivisti tudi posušili, najedli in sklenili, da tam prenočijo. Bili so

prepričani, da sovražnik v tem snegu ne bo deloval na terenu.

Izdajalci niso mirovali

Oblečeni in obuti so plegli v manjši sobi v pritličju. Tudi za varnost so poskrbeli, saj se je vsaki dve uri menjal stražar, ki je hodil okoli hiše in hleva, da ne bi bilo nobenega presenečenja. Upali so, da so na varnem, kajti zunaj je še vedno nenehno snežilo in bili so prepričani, da se Nemcem v takem snegu ne bo ljubilo hoditi naokoli. Toda bili so izdani. Bila je trda tema, ko se je pred hišo oglasila strojnica. Skupina nemških vojakov, oblečena v bele varovalne obleke, se je priplazila prav do hiše, ko jih je opazil stražar.

Nastal je preplah. Nihče še pomislil ni na svoje stvari, ki so jih pustili v sobi, kjer so ležali. Karel je prevzel povelje in ukazal, naj gredo vsi za njim. Časa za odgovor ni bilo, treba je bilo čim prej iz tega peklenskega obroča. Nemci so neusmiljeno streljali in metali v zrak raket, da je bilo svetlo kot podnevi. Hiša je imela dva izhoda. Dva borca sta planila skozi stranski izhod, tam pa ju je v trenutku pokosil nemški mitraljez.

Drugi so planili skozi glavna vrata in se pognali po strmem bregu navzdol. V globokem snegu so se premetavali drug čez drugega in si reševali življenje, kot so vedeli in znali. Nemci so streljali in vpili za njimi nepoznane besede. Vzeli so tudi smuči domačih sinov, ki so bile prislonjene pri hiši, trdno odločeni, da jih žive polovijo. Ni jim uspelo, partizani so bili hitrejši in so se razkropili na vse strani.

Babica in prijateljica Erna sta po divjem begu gazili naprej proti Navršskemu vrhu, kjer sta našli zatočišče pri dveh zaupnikih. Šele tam sta preverili, kako je z njima. Erna je imela od strelav preluknjane hlače, babica pa je imela v njih vse polno snega in bi jih skoraj izgubila. Nemci so seveda pretaknili Ravnjakovo hišo. Za-

Izkaznica Zveze mladine Slovenije

segli so vse njihove osebne stvari. Našli so babičino torbico, v kateri je imela tudi nekaj svojih družinskih fotografij.

Mučenje v gestapovskih zaporih

Ravno tisti čas so v dravograjskih gestapovskih zaporih mučili njeno mamo Floro Kotnik. Kazali so ji najdene fotografije in jo spraševali, ali je to njena hči. Flora se je delala nevedno, češ da dekleta na fotografiji ne prepozna. Nenehno so jo duševno uničevali s tem, da so ji govorili, da so tudi moža in vseh njenih pet otrok ujeli in obesili sredi trga v Guštanju. Na srečo je bila to le laž. Vsi so srečno preživeli in vsak na svojem področju dočakali tako težko pričakovano svobodo. Partizana, ki sta padla tik pred koncem vojne, sta zapustila mladi ženi in nepreskrbljene majhne otroke. Zorka, ki je takrat preživela ognjeni krst, je čez nekaj dni ob izdajstvu bunkerja v Javorju končala svojo mlado življenje. Nemci so jo živo ujeli in jo nečloveško mučili, onečastili in ji razrezali prsi.

To je le ena izmed pretresljivih zgodb, ki nam jih je pripovedovala babica. Po vojni je Lojzka Pavlin delala kot referentka na občini Ravne na Koroškem, in sicer v referatu za zadeve borcev in vojni invalidov. Pomagala je številnim ljudem, in to ne samo v času uradnih ur. Vrata njenega doma so bila vedno odprta za vse, ki so potrebovali njeno pomoč. Nikoli se ni odrekla tudi povabilom vrtcev in šol, da je mladim pripovedovala o težkih medvojnih dogodkih. Po doživetih pripovedovanjih se je še danes spominjajo številne generacije Ravenčanov.

Še v pozni starosti je sledila političnemu dogajanju v domovini in bolelo jo je, ko je videla, kako bi nekateri radi ponarejali zgodovino in jo prikrojili za svoje politične apetite. Bila je borka vse do konca svojih dni. ●

Jože Simšič - Jelen je ZZB Logatec poklonil svojo vojno fotografsko zbirko

V boju s puško in fotoaparatom

Jože Simšič - Jelen, prvoborec iz Laz pri Logatcu, je 9. marca praznoval 94. rojstni dan in prav v tistih dneh sem se pri njem večkrat ustavil. Je eden zadnjih še živečih nosilcev partizanske spomenice 1941 na Notranjskem. Združenju borcev za vrednote NOB Logatec je poklonil svojo obsežno zbirko medvojnih in deloma povojnih fotografij. Med njimi je približno 150 motivov, ki jih je med vojno posnel sam ali pa kdo od bližnjih z njegovim fotoaparatom in po njegovih navodilih.

// BESEDILO: **Branko Rupnik** // FOTO: **osebni arhiv**

Fotografije smo digitalizirali v visoki ločljivosti in jih nato dali znova razviti v enotnem formatu. Preden bodo razstavljene v spominski sobi ZB Logatec, sem jih seveda v novi podobi predstavil slavljenču.

Vidno navdušen nad lepo urejeno zbirko fotografij mi je pripovedoval, kako mu je sedemnajstletnemu dan po tistem, ko je končal vajeniško dobo pri čevljarju v Logatcu, začetek druge svetovne vojne v naših krajih povsem presmeril tok življenja. Brez pravega zavedanja, zakaj, je skupaj z vaščani Laz pobiral orožje, ki je ostalo za umikajočo se jugoslovansko vojsko. Odpremljali so ga v gozdove, kjer so se pojavljale prve partizanske skupine. In spomladi leta 1942 se je eni takih, ki je takrat nastajala, pridružil. Večina fantov je bila z Rakeka in iz okolice in skupine je dobila ime Rakovška četa. Tam je dobil partizansko ime Jelen, ki mu je kar pristajalo, saj je bil hiter in okreten, najsi bo pri miniranjih proge ali pa na kurirskih po-

teh tja do Primorske. Nepozabna so mu srečanja z Jankom Premrlom - Vojkom.

Italijani niso odkrili fotoaparata

Sredi leta 1943 je Jože Simšič - Jelen kot član rajonskega odbora SKOJ odšel iz Dolomitskega odreda v logaški rajon. Oglasil se je tudi doma v Lazah, kjer je vesel ugotovil, da Italijani pri pregledu domače hiše zaradi mamine iznajdljivosti niso odkrili njegovega fotoaparata. Vzel ga je s seboj in odtlej ga je

Jože Jelen (levo) in Franc Rok Švagan decembra leta 1943 na Bloški polici

Jože Simšič Jelen med pregledovanjem svojega fotografskega arhiva. Foto: Branko Rupnik)

spremljal na vseh partizanskih poteh.

»Kljub prepotrebni previdnosti so pobe, da se podobe našega partizanskega življenja ohranijo na fotografijah, nastajale že v Dolomitskem odredu. V celoti pa sem jih lahko izpolnil na terenu logaškega rajona in pozneje okrog Lip-senja, Žerovnice, Gornjega jezera in deloma Loške doline, kjer sem deloval na različnih funkcijah v enotah prve brigade Vojske državne varnosti,« se spominja.

Pravi, da se je filme še dalo dobiti, teže je bilo poiskati zanesljivega fotografa, ki bi film razvil, kajti fotografije borcev v nepravih rokah bi lahko pomenile smrtno obsodbo za njihove družinske člane. Pa se je vselej izšlo. Njegove filme so razvijali v Logatcu, Postojni in nazadnje v Trstu, tudi s pomočjo domobrančeve sestre iz Postojne, ki ni bila sumljiva in je varno prenašala dragoceni material.

»Borci so se kljub nevarnosti večinoma radi fotografirali. Bolj so bili previdni domačini civilisti, nekateri so se bali celo, da bi se na posnetku videla njihova hiša, kajti vojna je bila nepredvidljiva,« pravi. Pa še: »Ko danes pregledujem te fotografije, se ob vsaki zamislim, kje in kdaj in v kakšnih okoliščinah je nastala. Fotografije so res lep spomin!«

Vojna je Jožeta Simšiča - Jelena izklesala v zanesljivega oficirja. Maja leta 1945 je sodeloval pri varovanju maršala Tita ob obisku Ljubljane, potem pa je s svojim bataljonom nadziral obmejno območje še nedoločene meje z Italijo. Nato so sledile selitve po Jugoslaviji,

trinajstkrat se je selil in opravil pet enoletnih oficirskih šol, nazadnje na vojaški akademiji v Beogradu. Leta 1965 se je upokojil s činom polkovnika.

Poučeval obrambo na srednjih šolah

Po upokojitvi se je še naprej usposabljal in deloval za slovensko teritorialno obrambo. Poučeval je obrambo na več srednjih šolah, leta 1969 pa je za dve leti in pol prevzel komandno mesto prvega Dolomitskega teritorialnega odreda. Nekaj časa je bil tudi načelnik protizračne obrambe za Ljubljansko pokrajino. Njegove enote so bile vedno dobro pripravljene, zlasti na vajah protioklepne boja so dosegale odlične rezultate.

Ves čas do današnjih dni pa zbira gradivo o delovanju notranjskih partizanov in kurirjev in tako z vsako izpovedjo in fotografijo dodaja kamenčke v mozaik zgodovine NOB. Na temo NOB je do

Vojna je Jožeta Simšiča - Jelena izklesala v zanesljivega oficirja. Maja leta 1945 je sodeloval pri varovanju maršala Tita ob obisku Ljubljane, potem pa s svojim bataljonom nadziral obmejno območje še nedoločene meje z Italijo.

zdaj izdal tri knjige in se podpisal pod številne članke v dnevnem časopisju.

Bogato življenje Jožeta Simšiča Jelena pa je viselo tudi na nitki, dobesedno: ko je leta 1943 padel v italijansko zasedo, je bil hudo ranjen. Dr. Jože Gostiša iz Logatca mu je pomagal v skoraj nemogočih razmerah. Operiral ga je s prekuhanim žepnim nožem in rane zašil z v jodu namočenim sukancem, seveda je poseg minil brez narkoze. Naslednje tedne je Jelen preživel kar pod smreko, delno tudi v nezavesti. Po mesecu dni pa je spet stal na nogah in se znova privajal starim in novim partizanskim potem.

»Na srečo je bilo to poleti in dež je padal samo enkrat...« pravi. »Jaz sem preživel, ne pa tudi doktor, ki so ga po izdaji prijeli domobranci in poslali v nemško koncentracijsko taborišče, kjer je tik pred koncem vojne ves izčrpan umrl.« ●

Poljanska vstaja

*Jesenski dan počasi že po snegu diši
in hladen vetrič je zavel čez plan,
proti Vinharjem pa množica hiti,
saj danes je poljanske vstaje dan.*

*Zarje rožnate preko Starega vrha,
Koprivnika in Blegoša,
za vse prestano pa trpljenje
h koncu gre tudi naše življenje.*

*Beseda tovariš do sedaj
nekaj je pomenila,
na žalost danes prehitro se je odkotalila,
a prelita kri iz tisočerih ran
nam v poduk in premislek je vsak dan.*

*Mnogi zmerjajo nas z banditi,
pa bili smo le partizani bojeviti.
jeklen je naš pogled in trda pest,
po pravičnosti kliče naša vest.*

*Ko iz trpljenja nam je vstala doba,
na katero je upal in čakal svet,
na zemlji pa pognal iz groba
velik zimzelen in cvet.*

*Žar minulih vojnih let
v prsih nam budi spomine
nanje, ki so iz temine
v zarjo dvignili nov cvet.*

*Praznik vsem, ki tu živijo
in svojo pot gredo naprej,
praznik vseh, ki se borijo,
da bo svet nekoč brez mej.*

*Neuklonljivim, ki življenja
so v boju za svobodo darovali,
in vsem, ki v narod svoj
v najtežjih dneh so zvesto verovali,
v zahvalo dviga v Poljanah
se spomenik,
junaških borb in zmage glasnik.*

**(Marinka Hobič,
Moji nastopi, 2012)**

Mejno vprašanje med Slovenijo in Hrvaško

Bilateralno vprašanje ali vprašanje EU?

Zagotovo so najpomembnejša mednarodna vprašanja pri novonastalih balkanskih državah neurejena mejna vprašanja. To poslabšuje medsebojne odnose med državami, ki imajo ta problem, in to se tudi konkretno odraža v slabših gospodarskih odnosih. Vsak mejni spor lahko eskalira v resnejši spor, kar povečuje politično nestabilnost v obeh v sporu udeleženih državah.

// BESEDILO: dr. Jožef Kunič // FOTO: Ifimes

Z močnim angažiranjem EU, ki je očitno želela, da med članicama EU ni neurejenih mejnih vprašanj, sta Hrvaška in Slovenija 4. novembra 2009 sklenili Arbitražni sporazum (Arbitražni sporazum 2009). Neodvisno arbitražno sodišče naj bi razsodilo v sporu, obe državi pa sta se zavezali, da bosta odločitev spoštovali ne glede na to, kakšna bo.

Hrvaška se je očitno bala, da bo odločitev zanjo neugodna. Izkoristila je zvočne posnetke razgovora, ki ga ne bi smelo biti, in začela razlagati, da sporazum zanjo ne velja, čeprav je depoiniran v OZN. »Je povsem jasno, da so prepisi in zvočni posnetki, ki so se pojavili v medijih na Hrvaškem in v regiji, delo SOA – hrvaške obveščevalne agencije.« (Ifimes, 2016)

Odločitev arbitražnega sodišča je bila strogo v pravnih okvirih in ni preferirala niti ene niti druge strani. Prevladala so samo nedvomno ugotovljena in dokazana dejstva. A zgodil se je paradoks: odločitev arbitražnega sodišča je bila za Hrvaško ugodnejša od pričakovane. Slovenija je dobila manj, kot je želela. A Hrvaška je ustvarila tako močno javno mnenje, da bo rešitev, ki je zanjo ugodna, težko brez težav priznala, medtem ko je Slovenija ustvarila tako močno javno mnenje, da bo rešitev priznala in da s tem doma nima težav kljub zanjo ne najbolj ugodni rešitvi.

Razsojanje le na podlagi dejstev

Pokazalo se je, da so špekulacije o tem, komu bo mednarodno arbitražno sodišče dalo prednost, popolnoma iluzorne. Kako je mogoče pričakovati, da bodo najuglednejši mednarodni pravniki iz Francije, Nemčije, An-

glije, Švice in Norveške postavili na kocko svoj ugled zaradi ene ali dveh balkanskih držav? Najuglednejši mednarodni pravniki so z razsodbo med Slovenijo in Hrvaško drugim državam regije dali nedvoumno jasno lekcijo: ne računajte na to, da bi mednarodno priznana in ugledna razsodišča razsojala pristransko. Razsojala bodo zgolj na podlagi dokazanih in argumentiranih dejstev. Neutemeljena in lepo izpeljana govoričenja ne štejejo nič.

Prepiranje o mejah je brezplodno in služi politikom za pridobivanje političnih točk, razpihuje pa lahko nacionalistične strasti, kar je še posebno na Balkanu zelo nevarno. Še posebej pa oteži položaj delovanje nekaterih politikov, ki iz racionalnega in za prihodnost države ne najbolj perečega vprašanja naredijo, da postane vprašanje meje vprašanje mita. Ne iščejo kompromisov, ampak se bojujejo za sveto stvar, za stvar ponosa in narodne substance. Po Bullu (Bull, 1990) postane konflikt »non-negotiable« in rešitev ene strani mora prevladati nad drugo, saj kompromis ni mogoč. Obstaja nenehna nevarnost, da takšen nerešeni konflikt preide iz latentnega stanja v realen konflikt. Na Balkanu to ni nemogoče.

Modra državniška poteza bi bila, da se tam, kjer spori obstajajo, poišče neodvisni mednarodno ugledni tribunal, države pa se naj zavzemajo za zmanjšanje nacionalističnih idej, za manjše kopanje po ranah naših dedov in naj se ukvarjajo predvsem z izboljšanjem življenjskih razmer svojih državljanov.

Vendar pa ne smemo spregledati pomena urejenih razmer, predvsem urejenih mej na Balkanu za EU in za celotno zavezništvo med ZDA in EU. ZDA v sedanjem času nimajo toliko moči,

da bi samostojno, brez zaveznikov, delovale globalno. Za boj proti terorizmu in za ohranjanje miru na območjih, za katera menijo, da sta mir in stabilnost na njih osrednjega pomena, potrebujejo zaveznike. Ključna zaveznica je Evropa, vendar le stabilna EU skupaj z bližnjo evropsko okolico. Evropa pa ne more biti stabilna in ne more biti zanesljiv zaveznik, če obstajajo latentne napetosti na Balkanu, kjer lahko mejni spor hitro preide v resnejši konflikt in destabilizira znaten del stare celine. Urejena mejna vprašanja so pomembna za širšo varnost. Žal se tega številni na Balkanu ne zavedajo in obravnavajo mejno problematiko kot izključno bilateralno in predvsem v luči notranjepolitičnih interesov.

Odgovornost za stabilnost na Balkanu

Odgovornost voditeljev tako na Hrvaškem kot v Sloveniji ni le odgovornost za rešitev lastnega mejnega vprašanja, ampak sta obe državi odgovorni za stabilnost in boljše medsebojne odnose na Balkanu. Če Arbitražni sporazum ne bo implementiran v dokaj kratkem času, bo to več kot jasen signal, da taka oblika urejanja mejnih vprašanj na Balkanu preprosto ne deluje.

Glede na dosedanje izkušnje pri urejanju slovensko-hrvaškega mejnega vprašanja lahko sklepamo, da sta vsaj dve nevarnosti, ki lahko proces implementacije Arbitražnega sporazuma razvlečeta v nedogled. Prva nevarnost se skriva v notranjepolitičnem ozkem strankarskem interesu, ki je največkrat interes enega ali le nekaj voditeljev stranke, ki hočejo rušiti obstoječi sporazum in se s tem pred množico naivnih volivcev prikazati kot rešitelji svoje države, svojega naroda in narodovih zgodovinsko demagoško utemeljenih pravic. Ko se je voditelj hrvaške levo usmerjene stranke SDP dogovoril o sporazumu Drnovšek-Raćan, ga je desna HDZ z vso mogočo vehemenco raztrgala, ga izničila in nato prišla na oblast. Ko je prav ta desna stranka podpisala in ji je uspelo ratificirati Arbitražni sporazum, ga je prav SDP z vso možno vehemenco raztrgala in storila vse, da se ne bi implementi-

ral, pa čeprav po vsebini in posledicah ni daleč od sporazuma Drnovšek-Račan. Podobno stanje je bilo v Sloveniji. Stranka SDS je bila dovolj dolgo na oblasti, da bi vprašanje meje rešila, a ga ni, ko pa ga je predsednik leve vlade, član levo usmerjene SD, pripeljal do sklenitve Arbitražnega sporazuma, so ga nekateri vidni predstavniki SDS odločno kritizirali. V reviji Reporter smo lahko prebrali, da Arbitražni sporazum predstavlja »epohalni slovenski polom«. (Reporter, 2009)

Druga nevarnost se skriva v ozkem osebni interesu nekaterih, ki bi želeli, da se vprašanje čim dlje ureja, in če se le da, naj se nikoli ne razreši, pri čemer pa strokovno ali pa tudi manj strokovno delujejo skupine in posamezniki, ki se s tem

Jožef Kunič, častni predsednik Slovenskega društva za mednarodne odnose

materialno okrepijo. V času ministirovanja dr. Rupla je delovala komisija, odgovorna za reševanje mejnega vprašanja med Slovenijo in Hrvaško, ki jo je vodil dr. Pogačnik, in ji ni uspelo priti do zelenih rezultatov. »Bivši pogajalec dr. Miha Pogačnik je od zunanjega ministrstva pod vodstvom dr. Rupla za svoje usluge prejel skupaj 233.500 evrov.« (Balažic, 2017)

Že v času, ko je Slovenija pogojevala soglasje za vstop Hrvaške v EU z ureditvijo mejnega vprašanja, so se pojavila mnenja, da številnim v EU ustreza, da naša država pogojuje in s tem zavlačuje nadaljevanje pogajanj s Hrvaško o ureditvi mejnega vprašanja. EU je bila že v letu 2009 dokaj skeptična do nadaljnje širitve. Tega uradno sicer nikjer ni bilo zaznati, smo pa to ponekod lahko slišali in tudi brali. Zdaj ko je Združeno kraljestvo v fazi izstopanja iz EU, ko se je EU po svojih pogledih na demokracijo nekako razdelila na vzhodni in zahodni del ter ko se je glede na gospodarsko stanje nekako razdelila na severni in južni del, je zagotovo mnogo pomislekov o možnostih nadaljnje širitve. Da bi prikriji zadržke za širitev na balkanske države, smo bili priče številnim izjavam, srečanjem in sklepom, da se širitev na-

daljuje, le pogoje je treba izpolniti, ti pa naj bi bili kristalno jasni. (Ifimes, 2018) Več kot dobrodošel izgovor za upočasnitev procesa vstopanja balkanskih držav v EU so neurejena mejna vprašanja. Očitno je, da je reševanje slovensko-hrvaškega mejnega vprašanja prvo mejno vprašanje, ki ga je kot precedenčni primer za reševanje drugih mejnih vprašanj treba rešiti.

Tudi problem Evropske unije

Predsednik Evropske komisije Jean-Claude Juncker je na začetku februarja 2018 v Evropskem parlamentu v svojem govoru dejal: »To je dvostranski problem, a tudi problem Evropske unije. Nujno ga je treba rešiti na dvostranski ravni.« Po koncu govora je znova pozval k odpravi spora o meji med Slovenijo in Hrvaško. »Hrvaška in Slovenija sta odgovorni za ta problem, rešiti morata ta problem,« je ponovil. Komisija je po njegovih besedah že ponudila pomoč, a nobena država še ni posegla po njej. Hkrati je zagotovil, da nobena država z Zahodnega Balkana ne bo več vstopila v EU, ne da bi pred tem odpravila vse težave z mejami. »Igric, da bomo te težave odpravili, potem ko bomo vstopili v EU, ne bo več. Z mano ne več,« je bil oster. (Juncker, 2018)

Pred datumom, ki je v Arbitražnem sporazumu določen za začetek implementacije sporazuma, je bilo videti, da se bo EU dejavno lotila urejanja tega vprašanja. Imenovan je bil sam podpredsednik Evropske komisije Timmermans, ki naj bi aktivno deloval s ciljem, da se to vprašanje umakne z dnevnega reda. Pričakovano je bil v Ljubljani, pričakovalo se je, da bo prišel v Zagreb, a ga ni bilo. Njegova pomoč se je v množici raznih izjav kar izgubila. Naivno bi bilo misliti, da ima pač prezaseden urnik svojega delovanja. Gre za drugačen pristop od tistega, ki smo ga od EU pričakovali. Pričakovali smo, pa tudi bili prepričani, da bi čim prejšnja ureditev slovensko-hrvaškega mejnega vprašanja koristila celotni EU, in videti je bilo logično in smiselno, da bo Evropska komisija naredila vse, kar je v njeni moči, da to vprašanja ne bi vplivalo na odnos držav članic do spoštovanja mednarodnih zavez in da bi rešitev takoj omogočila nadaljnje delovanje v zvezi s širitvijo EU na Balkan. Zmotili smo se.

Izjava predsednika Evropske komisije Junckerja je več kot popolnoma jasna. Če jo na preprost način povzamemo, pravi, da naj to vprašanje uredita Slovenija in Hrvaška sami, krivi pa bosta,

če zaradi tega nerešenega vprašanja širitve na Balkan ne bo. Otresel se je odgovornosti Evropske unije ne le za ureditev mejnega slovensko-hrvaškega vprašanja, otresel se je tudi odgovornosti za upočasnjeno vstopanje balkanskih držav v EU. Na Slovenijo in Hrvaško je prevalil izredno težko politično diplomatsko breme.

Prav bi bilo, da bi se diplomacija na takšno stališča EU diplomatsko uglašeno, a jasno odzvala in izrazila pričakovanje, da EU nosi pomemben del bremena urejanja tega vprašanja.

Odgovorna naloga diplomacije

Potrebni bodo ekstremna aktivnost, izjemna inventivnost in velik pogum. Jasno je, da kljub nezadovoljstvu nekaterih tako na hrvaški kot na slovenski strani odločitev arbitražnega sodišča velja. Slovenija je veljavnost Arbitražnega sporazuma potrdila na referendumu in dejansko je nemogoče, da bi sklicala nov referendum, ki bi na željo Hrvaške izničil to odločitev. Hrvaška je ratificirala Arbitražni sporazum, v katerem je določeno, da arbitražno sodišče deluje po določenih arbitražnih pravilih, upošteva ta pravila pa je arbitražno sodišče tista inštanca, ki v primeru kakršnih koli kršitev Arbitražnega sporazuma odloča o tem, ali ta sporazum še velja ali ne. To pooblastilo si je hrvaški parlament preprosto vrnil samemu sebi, arbitražnemu sodišču pa je bilo popolnoma jasno, da v mednarodnopravnem smislu takšna odločitev parlamenta nima veljave. Samo je odločilo, da veljavnost Arbitražnega sporazuma ni bila znatno ogrožena, in je delo nadaljevalo ter objavilo zavezujočo odločitev.

Pred diplomacijama obeh držav je zahtevna, velika in zelo odgovorna naloga. Potreben je pogum, da se pri odločitvi Arbitražnega sodišča vztraja brez nikakršnih popuščanj. Potrebna je velika aktivnost, in to predvsem v dveh smereh. Veliko naporov je treba usmeriti v pridobivanje podpore močnih in vplivnih držav ter opustiti vsa dejanja, ki bi slabo vplivala na odnose s kakšno močno državo, pa čeprav bi si takšno dejanje zaradi človekoljubnih načel marsikdo želel. Delovanje pa je treba usmeriti v iskanja vseh možnosti sodelovanja med Slovenijo in Hrvaško, ki bi relevantne odločevalce spodbudila in zainteresirala za polno spoštovanje arbitražne odločitve. Potrebna je velika zavzetost, da se takšna področja sodelovanja poiščejo in raziščejo. ●

Letna skupščina ANPI - VZPI mesta Gorica

Teze o neodkritih fojbah

Pretekli mesec (23. februarja) je bila letna skupščina organizacije ANPI - VZPI mesta Gorice. Od skupno 136 članov organizacije se je dogodka udeležila le dobra tretjina, kar je za njihove razmere običajno. Na skupščini je sodeloval tudi Enio Pironi, predsednik Pokrajinskega odbora ANPI - VZPI.

Predsednica Anna Digiannantonio je v uvodnem referatu natančno orisala politične razmere v mestu Gorica, ki postajajo vse bolj vznemirljive. Po njenih besedah je mesto postalo območje, kjer vse pogosteje potekajo desničarske manifestacije in izzivanja. Gorica je bila lani »deležna« manifestacij nostalgikov fašistične enote X. MAS, CasaPound

ter desničarskih organizacij nekdanjih beguncev iz Istre in drugih primorskih krajev. V Gorici ne pojenja razprava o fojbah. Nasprotno, »žrtev jugoslovanskega komunizma« je vsako leto več ... Oživlja se teza, da je v Rožacu, kraju blizu Gorice, še neodkrita fojba z 800 trupli italijanskih rodoljubov, čeprav je bilo že zdavnaj uradno dokazano, da česa takega ni. Predsednica je dodala, da mestna (desna) uprava vse to zgolj opazuje ali celo spodbuja.

Anna Digiannantonio se je zavzela za večje delovanje organizacij ANPI - VZPI in za ostrejšje odzive proti konkretnim pojavom apologije fašizma in revanšizma. Prisotne je obvestila, da bo letos septembra, ob obletnici

goriške fronte in bitke za Gorico, velik dogodek: pobratenje med goriško organizacijo ANPI - VZPI in novogoriško mestno organizacijo ZB za vrednote NOB Slovenije. V razpravi se je oglasilo nekaj mlajših članov s predlogi, kako se upreti desnim skrajnejšem in njihovim izzivanjem. Prisotne je v imenu OZ ZB Nova Gorica pozdravil Štefan Cigoj, ki je poudaril zavzetost za tesno in plodno sodelovanje med borčevskima organizacijama, naslednicama partizanov. Predsednici Digiannantonio je čestital za njen pogum v neposrednih soočenjih z neofašističnimi razgrajaci, ki žalijo in izzivajo goriško prebivalstvo. ●

Štefan Cigoj

Opravičevanje z napadanjem

Grožnje partizanom, hvalnice domobrancem

Pred časom je novogoriško in slovensko javnost, tudi v zamejstvu v Italiji, vznemirilo pisanje gimnazijca iz Nove Gorice, ki je na spletnem omrežju pozival k netenju sovraštva in celo k ubijanju privrženecv partizanskega gibanja. Objavljenih je bilo več fotografij, na katerih se postavlja s prvakom SDS, pa z evropsko poslanko Patricijo Šulin in še z nekaterimi, pri tem pa hvali domobrance kot heroje, ki so priborili svobodo.

Na vse skupaj ni bilo odgovora niti organov pregona niti šole, ki jo obiskuje. Oglasil se je le predsednik Mladega foruma Vrtnica (MFV) Rok Židanik, ki je napisal javno pismo predsednici Slovenske demokratske mladine (SDM) v Novi Gorici Asjaflori Povše.

»Za učinkovito reševanje mladinske problematike na lokalni ravni je bistvenega pomena, da smo mladi organizirani in da jasno izrazimo svoja stališča, ko gre za oblikovanje mladinskih politik.

Zadnja leta je bil Mladi forum Vrtnica edina mladinska politična organizacija v občini, zato smo z zadovoljstvom sprejeli nedavno ustanovitev lokalnega odbora Slovenske demokratske mladine (SDM) v Novi Gorici. Tudi najino prvo srečanje me je navdalo z upanjem, da lahko najini organizaciji uspešno sodelujeta in v prihodnje skupaj vodita mladinsko organiziranje na Goriškem. Seveda pa sta prva pogoja vsakršnega sodelovanja strpen dialog in spoštovanje drugačnosti. Spoštovanje človekovega dostojanstva je namreč eden najpomembnejših temeljev, na katerih je bila zgrajena združena Evropa.

Zato so nas zelo zmotila pisanja enega od vaših članov vodstva, v katerih na sovražen način tudi poziva k uboju (več na priloženih fotografijah). Poleg javnih objav so tarča njegovih pisanj tudi nekateri naši člani, ki jim na vsiljiv način poskuša reinterpreterirati znana zgodovinska dejstva. Takšna stališča v Mladem forumu

Vrtnica ostro obsojamo, saj so v nasprotju z ideali družbe strpnosti in sožitja.

Zato te prijazno pozivam, da v SDM Nova Gorica omenjeno pisanje vašega člana jasno obsodite in se od njega distancirate. Samo z jasno obsodbo takšnih ravnanj lahko skupaj ustvarjamo družbo strpnosti, v kateri ne bo prostora za sovražni govor in v kateri bosta lahko najini organizaciji pomembno prispevali k izboljššanju položaja mladih v Mestni občini Nova Gorica,« je zapisal Židanik, ki je o dogajanju obvestil tudi medije.

Na to pisanje je dobil le kratek, delno tudi nerazumljiv odgovor na Twiterju: »Najlepša hvala za opomnik. Mladeniča smo opozorili na neprimerne objave in bo sankcioniran, če bi se ponovilo. Pričakujemo vaš odziv na obešanje slike zločinca Tita v vaših prostorih v Ljubljani ter protest ob majskih akcijah tudi vaših članov na Sabotinu z istim grozljivim kontekstom.« ●

Jan Ukmar

Nujni sprejem zakona o prepovedi fašističnih in nacističnih simbolov

Zvezane roke zaradi nejasne zakonodaje

Vrsti del, ki prispevajo k podrobnejšemu spoznavanju partizanskega upora v času druge svetovne vojne na Slovenskem, je v počastitev 20. obletnice delovanja Vojnega muzeja v Logatcu njegov ustanovitelj Janez J. Švajncer konec leta 2017 dodal knjigo Partizanska spomenica 1941 s podnaslovom Seznam nosilcev.

// BESEDILO: **Primož P. Ram Siter**

Svoje poglede na zakonsko ureditev so predstavili še idejni vodja pobude in podpredsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman, upokojeni direktor Policijske uprave Koper Emil Čebokli in nekdanji tožilec Primož Trebežnik.

Marijan Križman je predstavil idejo in ozadje pobude. Meni, da mora v urejanju te problematike glavno vlogo nujno odigrati Zveza borcev, saj je s 42.000 člani največja protifašistična in veteranska organizacija v državi. »Poskušajo nas potisniti v kot, kot da smo mrtvi del zgodovine. Resda nimamo avtoritete, kot so jo nekoč imeli borci. Ti so lahko rekli, da so bili v gozdu, da so se sami bojevali proti fašistom za svobodo in da naj drugi utihnejo s temi neumnostmi. A kljub temu primanjkljaju tudi pri nas, mlajši generaciji, ostaja moralna zaveza boja proti fašizmu in nacizmu,« je dejal.

Podpredsednik Križman je še poudaril, da so Primorci še posebno občutljivi za fašizem, saj je obdobje fašizma na Primorskem trajalo veliko dlje kot drugod po državi. Po njegovem mnenju danes z mladimi dobiva nove oblike družbene oholosti. Postaja nova »fora«, okoli katere se mladi zbirajo. Najprej se z njo samo igrajo, potem pa iz tega nastajajo nevarne združbe, ki celo strežejo po življenju drugače mislečih. Zato je nujno treba sprejeti zakon, ki bo v celoti prepovedal fašistične in nacistične simbole ter sovražni govor.

V Sloveniji ni izrecnega zakona, ki bi prepovedal nacistična in fašistična gesla, je potrdil **Emil Čebokli**. Upokojeni direktor se je na čelu Policijske uprave Koper večkrat srečal z incidenti, pove-

zanimi z izražanjem naklonjenosti fašizmu in nacizmu, ker pa to področje ni bilo jasno zakonsko urejeno, je običajno ostal zvezanih rok. »V najboljšem primeru smo se policisti lahko sklicevali

Evropske unije. Najbolj so nasprotovali Italijani in Britanci. Večina evropskih držav se je strinjala, da je prikaz nacistične simbolike sicer neprimeren, da pa bi popolna prepoved njihovega prikazovanja pregloboko posegla v polje svobode govora.

Trebežnik je menil, da jedro problema niso simboli kot taki, ampak ravno njihova vzporednica v sovražnem govoru, podpihovanju sovražnosti do drugačnih in v povezovanju v ekstremistične organizacije. Po njegovem je treba prepovedati vse razkazovanje tovrstnih simbolov in vse, kar je z njimi povezano. ●

Okrogle mize o pobudi Zveze borcev Slovenije za prepoved nacističnih in fašističnih simbolov

na kršenje javnega reda in miru, kar je v tem primeru smešno.«

Primož Trebežnik pa je v svojem razmišljanju pojasnil, da Slovenija ni edina država, ki se sooča tako s porastom nacističnih in fašističnih gibanj in ideologij kot z vprašanjem zakonske ureditve prepovedi njihovih manifestacij. Že leta 2005 je Nemčija evropskim institucijam predlagala uzakonitev splošne prepovedi nacistične simbolike na celotnem ozemlju Evropske unije in kot izhodiščni model celo ponudila svojo zakonodajo, a tovrstnega ukrepa niso podprli niti takratni pravosodni ministri

Okrogle mize o pobudi Zveze borcev Slovenije za prepoved nacističnih in fašističnih simbolov

Celje, 4. aprila ob 18. uri v Muzeju novejšje zgodovine Celje

Maribor, 10. aprila ob 17. uri v Dvorani mestne četrti Nova vas (Radvanjska cesta 65)

Kranj, 17. aprila ob 18. uri v prostorih Mestne občine Kranj (soba 15)

Nova Gorica, 24. aprila ob 18. uri v dvorani Mestne občine Nova Gorica

Trbovlje, 25. aprila ob 18. uri v Mladinskem centru Trbovlje

Spletna stran taborišča Visco

Nedavno je bila odprta spletna stran campoconcentramentovisco.altervista.org, ki vsebuje koristne informacije o italijanskem taborišču Visco

pri Palmanovi. Na njej so tudi kontaktni podatki prof. Ferruccio Tassina iz Visca, ki spremlja skupine in vse tiste, ki bi radi obiskali ta kraj. Dostop do objektov, kjer so bili med drugo svetovno vojno zaprti civilisti in vojaki (tudi iz Slovenije), je mogoč z dovoljenjem tamkajšnje občine, prav tako ogled spomenika, ki so ga postavili žrtvam taborišča. Na njem je tudi spominska plošča, ki jo je ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve postavilo v spomin na umrle Jugoslovane v taborišču od februarja do septembra 1943.

Besedilo: Ivan Vogrič, foto: Janez Alič

Virtualni sprehod po koncentracijskem taborišču Ljubelj

Virtualni sprehod po koncentracijskem taborišču Ljubelj – pripravil ga je Tržiški muzej – z računalniško tehnologijo in zbranim slikovnim materialom predstavi celotno delovanje omenjenega taborišča.

Na sprehodu se boste seznanili z začetkom graditve taborišča, s krutostjo nacističnega režima in s sedanjim stanjem.

Koncentracijsko taborišče Ljubelj je nemški rajh postavil za graditev ljubeljskega predora na strateško pomembni cestni povezavi med nacistično Nemčijo in južnimi zasedenimi ozemlji. Taborišče je bilo v obdobju od 3. junija 1943, ko je prišlo prvih 330 internirancev, pa do 5. maja 1945, ko je prenehalo delovati, podružnica zloglasnega

nacističnega taborišča Mauthausen. Med interniranci, ki so jih pripeljali iz Mauthausna in njegovih podružnic, je bilo največ Francozov, Poljakov, Rusov, Jugoslovancev, Italijanov, Čehov, Judov, Norvežancev, Belgijcev in Špancev.

Območje nekdanjega taborišča Ljubelj je razglašeno za spomenik državnega pomena. Obsega spominski park z ostalinami taboriščnih barak in drugih poslopij in krematorija. Na desni strani ceste stoji spomenik »Obtožujem«, ki sta ga v spomin na medvojne dogodke zasnovala in izdelala Boris Kobe in Jože Bertonec, odkrit je bil leta 1954. V kletnih prostorih bližnjega gostišča je spominska soba s stalno razstavo o taborišču Ljubelj.

Internetno stran si lahko ogledate na naslovu: <http://www.trziski-muzej.si/virtualni-sprehod/mauthausen/>

Besedilo in foto: Jan Ukmar

Obisk ZZB pri Levici

Predstavniki ZZB za vrednote NOB Slovenije, delegacijo je vodil predsednik Tit Turnšek, so sredi februarja obiskali poslansko skupino Levice v Državnem zboru. Sprejeli so jih poslanka in poslanci Luka Mesec, Violeta Tomič, Matej Tašner Vatovec in Miha Kordiš ter generalni sekretar stranke Iztok Majhenič, sekretar poslanske skupine Matej Kolenc in članica sveta stranke Asta Vrečko. Predsednik ZZB je naštel naloge,

s katerimi se bo spopadla borčevska organizacija. Beseda je tekla o neoznačenih grobiščih po vsej državi. »Pri Zvezi borcev si želimo, da vsaka žrtev dobi dostojen pokop in grob, a zavračamo vsakršen politični cirkus,« je bil oster Turnšek, podpredsednik Marijan Križman pa je predlagal zakonsko ureditev, po kateri bi posmrtni ostanke preselili na primerna mesta na pokopališčih. Sklenili so dogovor, da Zveza še naprej obvešča Levico o položaju na terenu in da obe strani skupaj stremita k mirnim in dostojnim rešitvam za pokope in prekope brez politične preračunljivosti in populizma. Veliko težavo v Sloveniji predstavlja tudi ohlapna zakonodaja v zvezi z uporabo in javnim prikazom fašističnih in nacističnih simbolov in uniform. Marijan Križman je poslancem predstavil idejo o predlogu Zakona o prepovedi uporabe in prikazov nacističnih in fašističnih simbolov, ki ga s kolegi pripravlja na podlagi referenčnih zakonskih smernic iz Nemčije, Avstrije in Italije. Predstavniki Zveze borcev in sekretar poslanske skupine Levice Matej Kolenc so se dogovorili, da bo predlog tega zakona na seznamu prvih aktivnosti v prihodnjem mandatu. Tako predstavniki Levice kot vodstvo borčevske organizacije so se strinjali, da bo v tem mandatu treba obravnavati tudi problematiko novonastalih paravojaških enot, za katerimi stojijo politične sile slovenske desnice.

Besedilo in foto: Primož P. Ram Siter

Zbor ustanoviteljev Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija

Vrt spominov in tovarištva dobro obiskan

Na zboru ustanoviteljev Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija so se 23. februarja pod vodstvom predsednika Ernesta Ebenšpangerja v Tišini sešli člani najvišjega organa ustanove, ki ima sedež v Vrtni spominov in tovarištva na Petanjcih.

// BESEDILO IN BESEDILO: **Filip Matko Ficko**

Kot je v svojem prispevku menil podpredsednik uprave fundacije Marjan Šiftar, so bile v prejšnjih štirih letih osnovne naloge Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija dostojno opravljene. Kar več kot 80 strani različnih poročil o opravljenem delu, ki govore o ohranjanju rodoljubnih in humanitarnih vrednot med ljudmi, narodi in državami, ki se nenehno krepijo in nadgrajujejo tako lokalno kot tudi regionalno in med sosednjimi državami ter medgeneracijsko, so zagotovilo, da se poslanstvo Vrta spominov in tovarištva na Petanjcih, ki je osnovna osrednja delovanja te fundacije, podobno nadaljuje tudi v prihodnje.

V tem času je bilo uradno registriranih več kot sedem tisoč obiskovalcev vrta, izpeljanih je bilo 32 Vanekovih večerov (pogovori z različnimi strokovnjaki s številnih področij), 18 literarnih srečanj (Pod jambori spomina in dobrega sosedstva, Naši zakladi, literarni natečaji), pripravljenih ducat razstav ter izdanih osem knjižnih naslovov (v 21 letih delovanja UŠF kar 30 knjig).

V prihodnjem štiriletнем mandatu bodo v upravi Ustanove aktivno sodelovali: predsednik Ernest Ebenšpanger, podpredsednik Marjan Šiftar, mag. Moj-

ca Breščak, mag. Damir Domjan, Robert Grah, Mojca Marovič, Irena Kutoš, Simona Potočnik in Branko Žunec. Posebno zahvalo za dosedanje sodelovanje v upravi Ustanove so izrekli Nadi Mladenič, Štefanu Dravcu in dr. Otu Lutarju.

V spomin na soustanovitelja in častnega člana Vrta spominov in tovarištva v Petanjcih, akademika, partizana in borca dr. Antona Vratuše - Vrana, ki je umrlani v 102. letu starosti, so v kulturnem domu v Tišini prvič pripravili spominsko prireditev pod naslovom »Pod Vranovo vrbo in hrastom«. Pod vodstvom scenaristke kulturnega programa Irme Benko so nastopile pevke Vokalne skupine »Iskrice« pod vodstvom Doroteje Omar Horvat in četverica članov glasbene skupine »Ethnotrip«. Spremljajoče besedilo sta interpretirala Gabrijela Granfol Peurača in Boštjan Rous. Slavnostna govornica na spominski prireditvi, ki sta se je udeležila tudi snaha akademika dr. Vratuše Majda Vratuša in nečak dr. Ognjen Cerović, je bila dr. Vera Klopčič.

Vsem udeležencem spominske prireditve je bila predstavljena še druga izdaja vodnika »Vrt spominov in tovarištva na Petanjcih«, ki so ga izdali v tisoč izvodih. ●

Vabila:

Škofja Loka:

Združenje borcev za vrednote NOB Škofja Loka in Občina Škofja Loka vabita ob državnem prazniku, dnevu upora proti okupatorju, in ob 70-letnici ZB NOB Slovenije na slovesnost v nedeljo, **22. aprila, ob 18. uri** v Sokolskem domu. Slavnostni govornik bo Ludvik Kaluža.

Bled:

26. aprila ob 18. uri bo koncert v Festivalni dvorani Bled. Organizatorja sta KO ZB Bled in Združenje Radovljica. Prireditev bo posvečena 70-letnici ZB Slovenije.

Nastopili bodo: Veteranski pevski zbor Radovljica, Pevski zbor Triglav Lesce - Bled, Glasbena šola Radovljica. Slavnostni govornik bo **Miha Butara**.

Radovljica:

30. aprila ob 19. uri bo koncert v Linhartovi dvorani v Radovljici. Organizator bo Združenje Radovljica. Nastopil bo Partizanski pevski zbor Ljubljana. Prireditev bo posvečena 70-letnici ZB Slovenije.

Cerknica:

V Združenju borcev za vrednote NOB Cerknica 70-letnico Zveze borcev Slovenije praznujemo na treh prireditvah. Prva je bila **16. marca**, ko smo pripravili spominsko prireditev ustanovitve Rakovške čete. V Cerknici bo **21. aprila** prireditev pod naslovom Zdaj zaori pesem o svobodi, KO ZB Loška dolina pa bo **4. julija** organizirala tradicionalno prireditev z udeležbo članov tudi drugih krajevnih organizacij ZB.

Osrednja slovesnost 1. julija 2018

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije obvešča članstvo in simpatizerje, da bo osrednja slovesnost ob 70-letnici delovanja naše organizacije potekala v nedeljo, 1. julija 2018, ob 11. uri na Kongresnem trgu v Ljubljani.

Vabimo vas, da si že zdaj rezervirate čas in se prireditve udeležite v čim večjem številu!

Zbor ustanoviteljev Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija

Večino v boj najprej vodilo domoljubje

Partizanska spomenica 1941

Vrsti del, ki prispevajo k podrobnejšemu spoznavanju partizanskega upora v času druge svetovne vojne na Slovenskem, je v počastitev 20. obletnice delovanja Vojnega muzeja v Logatcu njegov ustanovitelj Janez J. Švajncer konec leta 2017 dodal knjigo Partizanska spomenica 1941 s podnaslovom Seznam nosilcev.

// BESEDILO: Maca Jogan // FOTO: arhiv Svobodne besede

Čeprav je težišče 211 strani obsegajočega dela res na seznamu nosilcev in nosilk tega priznanja (150 strani), pa ga avtor umesti v čas in prostor, torej v začetno leto krutega in raznovrstnega nasilja vseh okupatorskih oblasti in vojska na Slovenskem. Tako lahko tudi bralstvo, ki ni nikoli od blizu doživljalo ukrepov fizičnega in duhovnega iztrebljanja te narodne skupnosti, dojame, v čem je veličina tistih, ki niso ravnodušno sprejeli teptanja človeškega in narodnega dostojanstva, temveč so se vsemogočnim okupatorjem častno uprli v času popolne negotovosti o učinkih njihovega upora.

V kratkem uvodu avtor jedrnat o riše dogajanja ob napadu okupatorjev na Kraljevino Jugoslavijo, pri čemer ne pozabi na nekatere primere junaške obrambe domovine slovenskih oficirjev in vojakov (npr. začasna zaustavitve italijanske vojske v Zgornji Savski dolini, potopitev rušilca Zagreb, ki sta ga izvedla Sergej Mašera in Spasić), nadaljuje pa s predstavitvijo nasilnih ukrepov (množični izgoni, potujčevanje, pobijanje), ki so se okrepili zlasti po prvih uporniških partizanskih akcijah. Ob podatkih so tudi avtorjevi kritični pomisleki, ki zadevajo pristranskost v povojnem zaznamovanju spomina na borce in pobude za upor, kar da se je izražalo v »prilastitvi« oblasti »ozkega kroga funkcionarjev« in v prekomernem poudarjanju vloge Komunistične partije; temu nasprotno se avtor nagiba k sklepu, da je »večino partizanov leta 1941 vodilo v boj domoljubje« (str. 13).

Prva partizanska odlikovanja

Od širših družbenih okoliščin avtor preide k predstavitvi razvoja odlikovanj in priznanj za borce na Slovenskem, kjer so nastala sploh »prva partizanska odlikovanja med drugo svetovno vojno v

Evropi« (str. 21). To se je zgodilo 14. junija 1942, ko je Izvršni odbor Osvoobodilne fronte slovenskega naroda izdal Odlok o odlikovanjih (takrat treh vrst), od jeseni 1944 naprej pa so podeljevali jugoslovanska odlikovanja in tudi partizanske spomenice 1941 (formalno ustanovljene 14. septembra 1944 po ukazu vrhovnega komandanta NOV in POJ). Na straneh do neposrednega seznama nosilcev partizanske spomenice avtor opiše načine izdelovanja znakov tega priznanja, kako se je spreminjal način podeljevanja, kakšna so bila pravila nošenja in kako so spremembe v družbeni ureditvi vplivale na ohranjanje partizanske spomenice 1941. Zakonsko se je to področje po koncu vojne začelo že s prvim zakonom v Demokratični federativni Jugoslaviji 12. junija 1945, dokončno pa z Zakonom o partizanski spomenici 28. maja 1946, ko je bila ta določena kot »znak državnega priznanja organizatorjem ljudske vstaje in prvoborcem narodnoosvobodilnega boja za velike zasluge pri osvoboditvi naših narodov« (str. 26).

Burno dogajanje v mirnem povojnem času, zlasti po resoluciji Informbiroja, ni bilo enako prijazno do vseh nosilcev spomenice, kajti »v letih 1948–1952 je bilo zaprtih na tisoče« (str. 34) njenih nosilcev, pojavljala pa se je tudi neenakost v populariziranju njenih nosilcev (str. 40). Avtor spremlja dogajanje v zvezi s partizansko spomenico v socialističnem obdobju, ko so bili nosilci in nosilke zelo spoštovani in deležni različnih ugodnosti (npr. na prireditvah so sedeli v prvi vrsti, imeli so cenejše prevoze itd.). To pa se je z zasukom sistema začelo spreminjati: v slovenski družbi so bile ob kontrarevolucionarnih ukrepih in sprevračanju zgodovinskih dejstev partizanske spomenice sicer precej manj prizadete kot v drugih nekdanjih republikah SFRJ, ko je bil npr. po osa-

mosvojitvi »zagrebški boljši trg nenadoma poln partizanskih odlikovanj in tudi partizanskih spomenic« (str. 49). Tako so se lahko obogatile – sicer ne ravno bogate, kar avtorja moti – zbirke znakov partizanskih spomenic v muzejih, ki jim avtor očita, da (vključno z državo Slovenijo) niso dovolj poskrbeli za ohranitev številnih domačih in tujih odlikovanj.

Dnevnik Franca Pintariča

Na 150 straneh lahko vsakdo prebere, kdo so (bili) nosilci in nosilke partizanske spomenice 1941; imen in priimkov pa ni malo, saj se seznam konča pri številki 1811. Pregledovanje tega seznama pogumnih, večinoma mladih in polnih upa na svobodo, je popestrjeno s fotografijami partizanskih odlikovanj in priznanj ter s številnimi drugimi, ki govorijo o krutostih vojne (o nadutih okupatorskih vojakih, izgonih, požigih vasi, živih in tudi po smrti izmaličenih partizanskih borcev in bork, o streljanje talcev) in o veselju v svobodi.

O tem, kako težko je bilo biti »bandit« na začetku partizanskega boja, naj spregovori odlomek iz edinega ohranjenega dnevnika (ki je v tem delu natisnjen v celoti, str. 14–19) Franca Pintariča. Za 25. junij 1941 piše: »Zjutraj smo dospeli v novo taborišče, ki leži ugodno. Z Matijo sva takoj šla spat. Popoldne je spet deževalo. Z Matijo sva iz smrekovega lubja naredila šotor. Upam, da bomo nocojšnjo noč spali prvič po štirinajstih dneh. Jutri bo že štirinajst dni, odkar smo na maršu in v tem času nismo niti dve noči spali.«

Kot upravičeno ugotavlja avtor, je seznam nosilcev partizanske spomenice 1941 »spomenik Slovincem, ki so se že leta 1941 odločili za narodnoosvobodilni boj in se z oboroženim bojem in na druge načine uprli okupaciji svoje domovine« (str. 51). Hvala avtorju za ta spomenik, ki je trajen in ga tudi ni mogoče materialno oskruniti. ●

Senožeče:

Društvo Dobrníč, ki ga vodi Cvetka Gorjup in deluje v krajevni borčevski organizaciji Senožeče s predsednico Gordano Pavlovič, že tradicionalno počasti mednarodni dan žena. Tudi letos so v večnamenski Dvorani Rudolfa Cvetka v Senožečah 11. marca pripravili slovesnost, ki so se je udeležili številni domačini in obiskovalci od drugod.

Letos je bil ob divaški županji Alenki Dovgan Štruel slavnostni govornik predsednik sežanskega območnega združenja borcev za vrednote NOB Bojan Pahor, ki je še posebej poudaril enakopravno vključevanje žensk v vse dejavnosti osvobodilnega boja med drugo svetovno vojno. »Ženske so se uveljavljale v partizanskem zdravstvu. Med 200 zdravniki, ki so sodelovali v NOB, je bilo 20 zdravnic in štiri so izgubile življenje. Med 196 medicinci je bilo 55 medicink in od teh jih je izgubilo življenje šest, da ne govorimo o desetinah bolničark, ki so izgubile življenje v prvih bojnih vrstah. Legendarni zdravnici Pavla in Franja živita v spominu Primorcev, v pozabo pa se žal

izgubljuje zdravnice Ruža Šegedin, Boža Ravnikar, Emica Kraigher in Boža Grossman, ki bile v Kočevskem rogu in na Snežniku, ter medicinki Pavla Kavčič in Marta Šavel.

Osmi marec je priložnost, da se spomnimo edinstvenega pojava v zgodovini gverilskega vojskovanja in tudi v zgodovini medicine, ki potrjuje veliko skrb v NOB za bodoče matere. To je lično urejena porodnišnica v Kočevskem rogu, ki jo je vodila Božena Grossman. V njej se je rodilo 54 novorojenčkov,« je poudaril Pahor. Z delovanjem v NOB so si ženske, ne da bi se tega zavedale, pridobile pravice, za katere so se desetletja v preteklosti zamaževale. Že na osvobojenem ozemlju so dočakale, da so prvič v zgodovini volile na splošnih volitvah.

Kulturni program so oblikovale članice Društva Dobrníč s povezovalkama in recitatorkama Alenko Žiberna in Cvetko Gorjup, učenci domače podružnične šole pod mentorstvom Nataše Adam, domači mešani pevski zbor z zborovodkinjo Ado Škamperle ter Plesno društvo Srebrna iz Senožeč z mentoricama Mirčo Kocen in Karin Podgornik. Prava poslastica večera pa so bili gostje Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane z domačim dirigentom Iztokom Kocenom, ki so zapeli pesmi iz časa polpretekle zgodovine. S šopkom rož so se organizatorji zahvalili mentorjem nastopajočih skupin. Še posebno pozornost pa so izkazali najstarejšima borcema iz domačega kraja, 95-letnemu Viktorju Dolencu in skoraj 87-letni Pavli Tašič.

Besedilo in foto: Olga Knez

Postojna:

Krajevna organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Postojna je tudi letos v obnovljeni Zeleni dvorani v Postojni pripravila proslavo ob mednarodnem dnevu žena. Slavnostna govornica je bila mlada diplomirana zgodovinarica in članica ZB Neža Jogan. Spomnila je, da bo avgusta letos minilo 118 let, odkar je bila na pobudo nemške socialdemokratke Clare Zetkin na 2. mednarodni socialistični konferenci žensk v Københavnu sprejeta resolucija o praznovanju mednarodnega dneva žensk. Boj za ženske pravice se je na Slovenskem začel proti koncu 19. stoletja, nadaljeval se je v 20. stoletju, še posebno v času Kraljevine Jugoslavije in »v času NOB, ko so ženske aktivno sodelovale v vseh oblikah odpora, tako v zaledju kot tudi v partizanskih enotah. Že v letu 1942 so na osvobojenem ozemlju dobile aktivno

in pasivno volilno pravico, popolno pravno izenačenost pa so pridobile z ustavo januarja 1946 v novi, socialistični Jugoslaviji. Z uvedbo kapitalističnega gospodarstva in večstrankarskega sistema v samostojni Sloveniji pa so postale njihove pravice ogrožene.

Ali je še vedno treba praznovati mednarodni dan žena? Praznovanje je nedvomno potrebno, saj smo še daleč od cilja popolne enakopravnosti žensk, poleg tega pa mednarodni dan žensk služi kot spominski dan, nas opominja na vse dolgotrajne napore in boje, ki so že bili vloženi v ta prizadevanja. Obenem pravice žensk še vedno niso toliko utrjene in samoumevne, da bi bile zagotovljene,« je končala mlada govornica Joganova.

Kulturni program so oblikovali pevke vokalne skupine Vanda Križaj iz Orehka pod umetniškim vodstvom Mateje Gombač, domači recitatorki Stana Gorenjc in Jožica Perenič, recitator Igor Rojc iz Sežane. Z ljudsko in partizansko pesmijo je prireditev končala kantavtorica in kitaristka Marjetka Popovski iz Izole. Prireditev so končali s pesmijo Vstajenje Primorske.

Besedilo in foto: Olga Knez

Cerkno:

V soboto, 27. januarja, se je množica ljudi zbrala na vzpetini nad Cerknom, kjer stoji spomenik, posvečen pobojni večinoma neoboroženih 47 slušateljev partijske šole v Cerknem. Prišli so domačini, delegacije borčevskih in veteranskih organizacij, Slovenska vojska, učenci in dijaki. Veličastno podobno so prireditvi dali praporščaki združenj borcev in veteranov vojne za

Slovenijo. V kulturnem programu so sodelovali učenci Osnovne šole Cerkno, učenci Osnovne šole Milojke Štrukelj iz Solkana, ki nosi ime po padli udeleženci, harmonikarji in Mešani pevski zbor upokojencev Cerkno. Slavnostna govornica na komemorativni slovesnosti ob 74. obletnici tega dogodka je bila varuhinja človekovih pravic Vlasta Nussdorfer.

V svojem govoru je poudarila spomin na ta tragični dogodek iz naše polpretekle zgodovine in dejstvo, da se mladi učijo od nas starejših. Zato je prav, da smo danes tukaj. Vojne in z njimi povezani begunci, ki prihajajo z vojnih žarišč, nam dajejo vedeti, da nam ne sme biti vseeno, saj se nam lahko kaj hitro ponovijo dogodki izpred nekaj let. Posebno pozornost je namenila mladim. Negovanje spomina na tragične dogodke in prenašanje tega na mlade rodove naj nas vodita k temu, da se taka grozodejstva ne bi več ponovila. Mladi si zaslužijo boljšo prihodnost brez delitve na spol, raso,

veroizpoved, kakršno koli opredeljenost in usmerjenost, materialno stanje in vse, kar nas dela različne, a hkrati tudi bogati.

Besedilo in foto: Vojko Hobič

Črnomelj:

Na povabilo Mojce Čemas - Stjepanović, županje občine Črnomelj, so se srečali predstavniki veteranskih organizacij in društev z območja občine Črnomelj in tudi tistih, ki delujejo regionalno za Dolenjsko in Belo krajino. Namen srečanja je bil predstaviti rezultate svojega dela lani, oblikovati želje in pričakovanja ter programe dela za tekoče leto in poskušati poiskati rešitve za težave in ovire, na katere naletijo pri svojem delovanju.

Skupne ugotovitve vseh so bile povezane predvsem z vprašanji števila članstva, posebno pri vključevanju novih članov, pomanjkanja denarja za

nemoteno in kakovostno delo, odsotnosti orisov dogodkov med narodno-osvobodilnim bojem, pa tudi med slovensko osamosvojitveno vojno leta 1991 v zgodovinskih učbenikih v izobraževalnem sistemu, pomanjkanja interesa države za vzdrževanje spomenikov in spominskih obeležij, ki pričajo o odporu zoper okupacijske sile in njihove sodelavce v času druge svetovne vojne, čeprav so ti del zgodovinske in kulturne dediščine naroda. Vsi so tudi pritrdili ugotovitvi, da se potvarjanje zgodovine povečuje in da bi ob tem dejstvu morali nekaj spremeniti na državni ravni.

Ob predstavitvah programov dela so predstavniki veteranskih organizacij opozorili na ugotovitev, da imajo naštetje programske naloge veliko skupnih točk in usmeritev, kar jih še dodatno povezuje in usmerja v koordinirano delovanje.

Besedilo in foto: Franci Jontes

Gorišnica:

Občina Gorišnica in Zveza borcev za vrednote NOB občine Gorišnica sta pripravili spominsko slovesnost ob obletnici boja na Toplakovi domačiji v spomin padlim 4. februarja 1945 v Gorišnici. Spominski govor je imel župan Jože Kokot.

»Grozote, ko so se dogajale v času druge svetovne vojne, danes niso več skrivnost. Ne samo da jih dobro poznamo, tudi zavedamo se njihovega pomena in posledic, ki so jih pustile. Čas najbolj krvavega poglavja človeške zgodovine, ki je zaznamoval tako Evropo kot tudi ves svet, je desetletja za

nami, pa vendar se ga nekateri spominjajo, kot bi bilo včeraj. Boj za življenje, trpljenje, žalost in pobijanje so zapustili neizbrisen pečat, še posebno zato, ker so ga bili deležni tudi naši predniki. Številni možje so za blaginjo, ki jo imamo danes, pred desetletji morali trpeti nedostojna in nečloveška mučenja, ustrahovanja in navsezadnje dati tudi svoje življenje,« je med drugim dejal župan, ki je orisal tudi dogodke pred 73 leti.

V noči s 3. na 4. februar 1945 so kurirji skupaj s političnimi aktivisti v Gajevcih zbirali uniforme in obleko. V zgodnjih jutranjih urah se jih je 13 napotilo v Gorišnico, kjer so se ustavili na Toplakovi domačiji. Gospodarja Mirka je okupator takrat že deportiral v Nemčijo, zato je gospodinja z dvema otrokoma ostala sama doma. Partizani so si tako v sobo nanosili seno in polegli. Dopoldne so očistili orožje, kmalu po poldnevu pa so opazili orožnike, ki so obkolili hišo. Nemških vojakov je bilo več sto, partizanov pa samo 13. Sprva so poskušali s prebojem, ki jim ni uspel, zato so se odločili počakati do mraka, ko so se poskušali prebiti na prosto. Tudi ta načrt jim žal ni uspel. Zmanjkalo jim je streliva, zato so se bili prisiljeni predati.

Nemci so ujeli devet partizanov, v boju pa so padli še Franc Belšak - Tone iz Muretincev, Anton Frlež - Jelen iz Rogaške Slatine, Rudi Sever - Vojko in Franc Tobijas iz Moškanjcev. Vse ujetnike so Nemci odpeljali na Ptuj, kjer so jih v strahotnih mukah zasliševali, zatem pa so jih odpeljali v Maribor, kjer so ustrelili Franca Solino iz Bukovcev, Martina Ljubeca in Alojza Strelca iz Nove vasi pri Markovcih, v Šoštanju pa še Jakoba Roškarja - Jošta iz Cvetkovcev. Pet ujetnikov so poslali v Gradec, kjer so jih nameravali obglaviti, vendar so jih 19. aprila poslali v kazensko četo, in sicer na tirolsko fronto v boj proti Američanom. Vseh pet (Stanko Vajda - Bojan iz Stojncev, Janez Mikša iz Strelcev, Franc Poplatnik iz Placerovcev, Franc Ozmeč iz Sodincev in Franc Rakuša iz Dornave) se je srečno vrnilo domov.

Besedilo in foto: Bogomir Toplak, ZB za vrednote NOB občine Gorišnica

Ljubljana:

Taboriščni odbor Ravensbrück je decembra lani pripravil tradicionalno srečanje internirank, ukradenih otrok in drugih žrtev vojnega nasilja. Prišlo je približno sto udeleženk in udeležencev, mnogo tudi mlajših. Zbrane je pozdravil predsednik taboriščnega odbora Ravensbrück Matjaž Špat, ki je

vodil tudi delovni del srečanja. Interniranke so se lani med drugim udeležile srečanja pri predsedniku države, bile so na spominski slovesnosti ob dnevu spomina na holokavst v Ljubljani, bile v Podljudelju na srečanju taboriščnic in taboriščnikov ob obletnici osvoboditve taborišča in se udeležile tradicionalnega jesenskega srečanja v Portorožu. Stanka Simoneti je orisala delo mednarodnega taboriščnega komiteja Ravensbrück, zbrane pa sta nagovorila tudi predsednik Društva ukradenih otrok Janez Žmavc in Dušan Stefančič, predsednik taboriščnega odbora Mauthausen. S svojim obiskom je zbrane presenetil predsednik države Borut Pahor.

Za veselo razpoloženje je po kosilu poskrbela Marjetka Popovska, ki je pela partizanske in narodne pesmi.

Besedilo: Simona Šifrar, foto: T. R.

Deskle:

V četrtek, 15. februarja 2018, smo se zbrali v Desklah v občini Kanal ob Soči, da bi počastili spomin na pobite člane oziroma simpatizerje OF. Na pustni torek, 13. februarja 1945, samo tri mesece pred koncem vojne, so domobranci s pomočjo nemških vojakov aretirali devet krajanov, za katere so vedeli, da sodelujejo v osvobodilnem gibanju, jih odpeljali čez most na desni breg Soče in jih ustrelili. Tega tragičnega dogodka sta se Krajevna skupnost Deskle in KO ZB Deskle spomnila s komemoracijo. V kulturnem programu so sodelovali domači moški pevski zbor in učenci Osnovne šole Jožeta Srebrniča Deskle.

Slavnostni govornik je bil Miloš Ložič, podpredsednik Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica, prisotne pa je pozdravil tudi predsednik KO ZB Deskle Božo Lovišček. Prireditve, ki se je začela pred De-

lavskim domom v Desklah in se je končala s polaganjem vencev pri spomeniku, se je udeležilo približno sto krajanov in gostov.

Besedilo in foto: Miloš Ložič

Jatna:

Krajevni odbor za vrednote NOB Šentjanž je pripravil pohod iz Trat v Jatno v spomin na padla kurirja Adolfa Černeca in Emila Strnada ob obletnici njune smrti 13. februarja 1945.

Takrat je bilo veliko snega. Kurirja sta utrujena zaspala. Želela sta se le spočiti, nato pa spet odhiteti po snežnih gazeh novim nalogam naproti. Nista dočakala novega dne. Sovražnik je za vedno končal njuni življenji.

Tudi letos 13. februarja je snežilo. Kljub snegu in sneženju smo odšli na pot. Pridružili so se nam tudi člani Robkove in Duletove spominke čete. Dan je bil kljub sneženju prečudovit. Ob tabornem ognju smo se spomnili padlih kurirjev, se ogreli, zapeli, recitali in se dogovorili za srečanje ob letu osorej.

Besedilo in foto: Vanda Gorenjc

Ljubljana:

Mestni odbor ZB za vrednote NOB Ljubljana je tudi letos v sodelovanju z Mestno občino Ljubljana ob 8. marcu, mednarodnem dnevu žena, v Cankarjevem domu pripravil tradicionalno slovesnost, namenjeno predvsem ženskam in počastitvi njihovega boja za enakost. Ta boj je dolgotrajen in ni nikoli končan, je poln vzponov in padcev. Množico v povsem napolnjeni

dvorani je v uvodu nagovoril ljubljanski župan Zoran Jankovič, slavnostna govornica pa je bila tokrat dr. Anica Mikuš Kos, psihiatrinja, mednarodno uveljavljena humanitarna delavka, predsednica Slovenske filantropije in častna meščanka Ljubljane. V svojem govoru je poudarila dejstvo, da pravice žal niso nikoli enkrat za vselej pridobljene, kar velja tudi za pravice, ki so si jih v dolgih letih izbojevale ženske, in opozorila, da letos zaznamujemo številne pomembne mejnike ženskega gibanja pri nas in po svetu. V Veliki Britaniji bodo letos praznovali 100 let volilne pravice za ženske, ki sprva ni bila zagotovljena vsem. Že pred Britankami pa so ob koncu 19. stoletja v Evropi kot prve dobile volilno pravico Švedinje, nato Finke, Danke, Islandke in ženske v carski Rusiji po odstopu carja 8. marca 1917.

V nadaljevanju je opozorila na milijone otrok po vsem svetu, ki odraščajo med vojnami in so skupaj s svojimi materami oropani osnovnih človekovih pravic. Zato je pozvala v boj zoper vse oblike nasilja in zoper vse fašizme ne glede na to, v kakšni preobleki se pojavljajo.

Prisrčno prireditve, ki jo je pripravila Mojca Poredoš, so z glasbo popestrili člani Partizanskega pevskega zbora pod vodstvom Mateja Kocena, orkester Glasbene šole Moste - Polje pod vodstvom Ksenje Trotovšek Brlek ter člani Baletne šole Stevens. Vedno aktualne, a manj znanje verze Ivana Cankarja je interpretirala dramska igralka Marjana Breclj. Prireditve so se med drugim udeležili tudi prvi predsednik Slovenije Milan Kučan z ženo Štefko, častni predsednik ZB NOB Slovenije Janez Stanovnik, aktualni predsednik borčevske organizacije Tit Turnšek, podpredsednik Državnega zbora Primož Hainz, ministrica za delo, družino, socialne zadeve in enaka možnosti Anja Kopač Mrak in številni drugi.

Besedilo: J. H., foto: Iztok Pipan

Zadobrova:

ZB Zadobrova - Sneberje je s svojimi 195 člani največja krajevna borčevska organizacija v Ljubljani in ena najdejavnejših v slovenskem prostoru, za kar so člani lani dobili tudi zlato plaketo ZB za vrednote NOB Slovenije. Letos pa so dobili še svoje prostore v prostorih nekdanje osnovne šole v Zadobrovi, ki so sicer v lasti Mestne občine Ljubljane. Tukaj domuje še nekaj društev, z njimi si bodo delili prostor za sestanke in prireditve, poseben prostor pa je namenjen za njihovo delovanje ter administrativno delo in arhiv. Stene so opremili s fotografijami partizanskih poveljnikov in nekaterih svojih članov,

ki so bili aktivni udeleženci NOB. Na prisrčni slovesnosti, na kateri se je zbralo lepo število članov organizacije, so se zahvalili vsem, ki so pripomogli k pridobitvi prostorov, v katerih bodo potekali tudi izobraževanja in tematski pogovori. Že v kratkem bodo prisluhnili pogovoru z Mihom Butaro, častnim predsednikom Zveze slovenskih častnikov, tema pogovora pa bo osamosvajanje Slovenije. V svojih vrstah ima namreč KO ZB Zadobrova - Sneberje veliko število veteranov vojne za Slovenijo. Slovesnosti so se med drugim udeležili Julka Žibert, podpredsednica Mestnega odbora ljubljanske borčevske organizacije in članica predsedstva ZZB NOB Slovenije, ki je tudi mestna svetnica, predsednik Četrtna skupnosti Polje Tone Podobnik, predstavnik Mestne občine Ljubljane Vojko Grinfeld ter predstavniki nekaterih drugih borčevskih in drugih društev. V imenu krajevne borčevske organizacije, ki jo vodi Lado Sluga, se je zahvalil podpredsednik Vojko Robnik, ki je predstavil tudi letošnje delo organizacije. Posebno prisrčno pa so pozdravili tri svoje najstarejše člane, udeležence NOB: Franca Severja - Franto, Albina Pibernika in Branka Žigerja. Na fotografiji: Albin Pibernik, Lado Sluga, Julka Žibert, Tone Podobnik, Vojko Grinfeld, Franc Sever - Franta, Branko Žiger in Vojko Robnik.

Besedilo in foto: Jožica Hribar

Kobarid:

Na zboru KO ZB Kobarid so člani pregledali opravljeno delo v letu 2017 in sprejeli program dela za letos. Še posebno uspešno je bilo delo pri obnovi spominskih obeležij v Ladržah, Sužidu, Drežnici, Javorju, Brdcah za Breginjem, v Plazeh, Trnovem ob Soči in Kanalskem Lomu. Dobro in uspešno je bilo so-

delovanje z borčevskima organizacijama ANPI - VZPI iz Čedad in Nadiških dolin, ki bo letos nadgrajeno s podpisom listine o pobratenu. Septembra smo pripravili vsakoletno srečanje borcev in planincev na planini Kuhinja v počastitev bojev v Krnskem pogorju. Že drugič smo uspešno izpeljali pohod po poti narodnega heroja iz Benečije, Marka Redelonghija. Na dan spomina na mrtve smo dopolnili napis na grobnici padlih na pokopališču v Kobaridu z na novo ugotovljenimi šestnajstimi imeni.

Letos bomo največ dela posvetili pripravi in izvedbi spomske slovesnosti ob 75. obletnici Kobariske republike 29. septembra v Kobaridu. Odprli bomo tudi razstavo likovnih in literarnih del učencev kobariske osnovne šole na temo Kobariske republike. Ob tej priložnosti bo izšla knjiga našega člana Zdravka Likarja z naslovom Kobariska republika. Že vrsto let konec aprila skupaj z ambasado Ruske federacije polagamo cvetje na grobove padlih ruskih vojakov v drugi svetovni vojni, nadaljevali pa bomo urejanje in obnavljanje spomenikov in obeležij, posvečenih NOB.

Besedilo in foto: Vojko Hobič

Janžev Vrh:

Predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Gornja Radgona Valerija Červec je 10. marca sklicala letno konferenco združenja, ki povezuje štiri krajevne organizacije borcev za vrednote NOB s skupno 322 članicami in člani: Apače, Gornjo Radgono, Radence in Videm ob Ščavnici.

Od opravljenih nalogah v minulem letu je predsednica navedla ducat udeležb na slovesnostih na spominskih krajih iz NOB in drugo pestro dogajanje. Na vseh slovesnostih so bili prisotni praporčaki s prapori organizacije.

Izredno pohvalno je sodelovanje z drugimi veterani: z Združenjem veteranov vojne za Slovenijo 1991, s Policijskim veteranskim društvom Sever kot tudi z Združenjem slovenskih častnikov, kajti skupne so udeležbe na tradicionalnem Pohodu ob meji kot tudi na spominskih komemoracijah. Tako sta tokratno srečanje članic in članov Združenja borcev za vrednote NOB Gornja Radgona pozdravila Štefan Žalodec v imenu območnega združenja Zveze slovenskih častnikov Gornja Radgona in Milan Kuzmič v imenu območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo 1991 Gornja Radgona, v imenu županov pa je navzoče prišel pozdravit župan Občine Apače Franc Pižmoht.

Niso bili najbolj uspešni pri pridobivanju novih članov v organizacijo. V razpravo pa je bila dana informacija oziroma ponudba za organiziranje in izvedbo učnih ur v osnovnih in srednjih šolah, pri katerih bi spomnili na ohranjanje Slovenije oziroma njenih temeljev v času bojev za severno mejo (1919), v NOB od 1941 do 1945 ter v osamosvojitveni vojni 1991.

Besedilo in foto: Filip Matko Ficko

Graben:

V Grabnu pri Stranicaх je 10. februarja potekala žalna spomska komemoracija 100 frankolovskih žrtev. Okupator jih je na najgnusnejši način 12. februarja 1945 obesil na veje jablan. Govornik ob grobovih je bil zgodovinar dr. Damjan Guštin.

Kljub hladnemu in rahlo vetrovnemu vremenu se je prireditve udeležilo veliko ljudi. Program recitacij mladine je popestril moški pevski zbor s pesmima »Slovenec sem« in »Triglav moj dom«. Besede govornikov so segale

globoko v srca udeležencev, predvsem pa svojcev, ki vsako leto ob obletnici zločina nemo postojimo ob obeh grobovih.

Na komemoraciji je molil in opravil blagoslov celjski škof, gospod Lipovek. Omenil je tudi povojne poboje, katerih pa po mojem mnenju ne moremo primerjati s frankolovskim zločinom, ki so ga povzročili nacisti tik pred koncem druge svetovne vojne. Povojni poboji torej nimajo nobene zveze z žrtvami na Stranicaх. Kot sestra obešenega Stanka Gorenška sem bila ob tem razmišljanju in poslušanju upravičeno prizadeta.

Na grob talcev je ob častni straži položil venec predsednik republike Borut Pahor, prav tako so položili vence predstavniki sosednjih občin. Nedaleč od grobov je odprt muzej frankolovskih žrtev. Po končani spominski komemo-

raciji smo člani društva 100 frankolovskih žrtev opravili v kulturnem domu na Stranicaх redni občni zbor. Sprejeli smo poročilo predsednika društva Emilijana Fijavža in poročilo nadzornega odbora.

Zastavljene naloge za tekoče leto so glede na denar, ki je na voljo, ureditev zelenic in nasadov dreves. Na zboru pa smo poudarili predvsem potrebo po pomlajevanju društva, saj članstvo upada. Prisotnih nas je bilo 135 članov. Zaslužnim članom je predsednik društva slavnostno podelil pisne zahvale in se obenem zahvalil za denarne prispevke, nato pa nas je povabil na kosilo. Tega druženja so se udeležili tudi župani občin Slovenske Konjice, Vojnika in Zreč ter predstavnik Muzeja novejše zgodovine iz Celja.

Besedilo: Marjanca Gorenšek Lakota

Žužemberk:

Februarja leta 1945 so domobranci zverinsko pomorili žužemberške skojevke, ki so dale svoja mlada življenja za domovino. Aktiv SKOJ-a je štel deset domačink, starih od 15 do 25 let. Nobena od njih ni bila ustreljena s strelnim orožjem. Vse so bile kruto pomorjene s topimi predmeti in pretepepe z bičevko, ki smo jo našli ob izkopu pomorjenih 4. junija 1945.

Dekleta so bila polna hrepenenja po svobodi. Žal so jim to hrepenenje uničili domobranci samo zato, ker so narodnoosvobodilnemu gibanju pomagala s hrano, sanitetnim materialom in oblačili, nikoli pa niso imela orožja. Ves čas vojne so tudi pomagala domačinom s hrano in drugimi potrebščinami.

Spominsko obeležje skojevkam je bilo odkrito v Žužemberku 13. julija 1955. Med ubitimi je bila tudi moja sestra Anica Zalašček, najmlajša med njimi, ki je takrat imela 15 let. Pomorjenim aktivistkam sem namenila priloženo pesem:

ŽALOSTEN SPOMIN NA SKOJEVKE MLADE

*O, skojevke mlade, joče stari hrast,
tihu ihtijo bele breze v noč,
kako so njih mlade ujeli v past,
da jih priklicati ni bilo več moč.*

*Bile so mlade, v cvetu mladosti,
le ena od njih ubita bila je v 15-letni starosti,
trupla mlada zdaj v grobu ležijo,
v njih 72 let že trohnijo.*

*Kdo tedaj prebodel jim je srca iskriva?
Kdo jih zakopal pod mrzlo je grivo?
Kdo jim je ugasnil življenje preživa,
da nam je sedaj tako hudo?*

*Njih vzdih so se trgali šepetaje v noč,
usta so vneto klicala nas na pomoč,
a mi vsi bili smo od njih daleč proč,
ko odgnali so jih v tisto mrzlo februarjsko noč.*

*Sedaj počivajo v večnem snu,
njihova duša je polna miru,
za svojo domovino so dala nedolžno srce,
sovražnik zato ima umazano ime.*

Besedilo in foto: Ljuba Šenica Zalašček

Menina

*Tovariši vrlji,
danes sovragu
v obraz bomo zrlji!
Moč ni v številu,
njo srce rodi,*

*SS (eses) se lasti Menine,
dvanajst tisoč jih je.
Nas niti petsto partizanov
jim bomo razbili skomine.*

*Regljajo strojnice,
rohnijo mitraljezi,
mine, bombe, granate,
boj brez minute miru.*

*Zaman, horde esesovske!
Partizani ne klonajo!
Streliva zmanjkuje,
v dva metra visokem snegu
borci prezebli in lačni
Hej, brigade zapoj!*

*Pesem vliva novo moč,
vsak se podvoji, vsak se potroji!
Sovražnik osupel,
okamnel obstoji.
Ne razume partizanskega ponosa,
bolšči!*

*In ko tretja ledena noč
Menino planino objame,
s komandantom na čelu kolone
partizani razklenemo obroč.*

*Še grmijo topovi v temo.
Eins, zwei, drei, Feuer frei!
parajo noč sovražni ukazi,
ko čez cesto in trate,
čez rečico deročo v hrib
tihu kot sence dreves
z zadnjo močjo se podamo.*

*Mučeni Sine, kurir
in tovariši, padli v boju,
v mislih z nami gredo ...*

*Šipka rešilni objem
in v Gabrju topel sprejem
pospremita nas v svobodo ...*

Valerija Skrinjar Tvrz

105 let
**Fanika
Raček**

// PIŠE: Darko Naraglav

V Latkovi vasi pri Preboldu v zaselku Hrastje je 10. februarja dočakala 105 let Fanika Raček, ki se uvršča med najstarejše državljanke Slovenije, vsekakor pa je najstarejša Savinjščanka in najstarejša med slovenskimi internirankami.

Faniko so ob njenem jubileju obiskali predstavniki Društva upokoencev Prebold, KO ZB za vrednote NOB Prebold, KO RK Prebold, sosede, znanci in župan občine Prebold Vinko Debelak. Vesela je bila tudi lastnoročno napisane čestitke predsednika države Boruta Pahorja.

Fanika je še vedno zelo bistrega duha, izrednega spomina in še dokaj pri moči za svojo starost. Njena glavna težava je le sluh, saj skorajda nič ne sliši. Ob našem obisku nam je kot živa enciklopedija z datumi in imeni slikovito opisala svoje začetke partizanstva, zapor v Starem piskru, življenje v taborišču in konec vojne s prihodom domov. Marsikaj pa je dodala tudi v zvezi s sedanostjo.

Rodila se je v proletarski družini Vipotnik v Zabukovici. Bila je ena od petih otrok očeta Franca in mame Helene. V letih pred vojno je bila vsa družina na čelu z bratom Albinom in sestro Marijo vpeta v revolucionarno delavsko gibanje in si je tako prislužila črno piko pri takratnih oblastnikih, ki so bili v veliki meri v službi okupatorja. Družina je bila obsojena na internacijo, tudi Fanika, ki se je poročila s Pongracem Račkom, delavskim zaupnikom zabukovških rudarjev. Bili so revolucionarji, skojevci, komunisti, ki so že pred okupacijo opozarjali, kakšna nevarnost grozi slovenskemu narodu, in skupaj s svojimi somišljeniki so bili trdno odločeni braniti svojo domovino. Med vojno se je Fanika najprej znašla v Starem piskru. Izpustili so jo, nato je bila v ilegali, avgusta leta 1942 so jo aretirali in skupaj s starši odpeljali v koncentracijsko taborišče. Pristala je v Auschwitzu, starše pa so odpeljali v taborišče na Bavarskem. Od 333 žensk, kolikor jih je bilo skupaj z njo v transportu za taborišče Auschwitz, jih je preživelo le petinšestdeset.

Po vojni sta si z možem zgradila hišo v Latkovi vasi – Hrastju. Oba sta bila družbeno angažirana, Fanika tudi kot prostovoljka pri Rdečem križu, kjer je delovala vse do svojega 95. leta. Do takrat in še čez pa je bila vpeta tudi v delo KO ZB za vrednote NOB Prebold. Zdaj uživa v svojem okolju, vsak dan z dopoldansko kavico, in skupaj z zakoncema Majdo in Blažem Jelen, s katerimi živi skupaj že 43 let, od moževe smrti dalje. Skupaj z njunimi otroki, ki so kot njeni vnuki in pravnuki, so kot prava družina, ki jo povezuje veliko medsebojno spoštovanje. Svojega še nerojenega otroka je Fanika izgubila v času vojne, ko je bila zaprta v Starem piskru. Zaradi trpljenja, bolezni in nevdržnih razmer v taborišču pa potem ni mogla več imeti otrok, zato je zanjo Majda kot hči, vsi drugi pa njeni najbližji, ki jo imajo nadvse radi.

95 let
**Franc Sever
- Franta**

// PIŠE: Aleksandra Jankovič

Na prvi pomladni dan, 21. marca, je častljivih 95 let praznoval izjemni partizanski junak, tovariš Franc Sever - Franta.

Ko je Hitlerjeva soldateska, združena z Mussolinijevo fašistično vojsko, okupirala že skoraj vso Evropo in delovala kot nepremagljiva sila, ki naj bi si kmalu pokorila in zasedla še Rusijo, se je 18-letni Franta pridružil prvim borcem v Grosupeljski partizanski četi. Zatem je prešel v Drugi štajerski bataljon, bil je v prvi slovenski brigadi – Drugi grupi odredov, Šlandrovi brigadi, Cankarjevi brigadi, Vzhodnokoroškem odredu, Šerčerjevi brigadi, Zidanškovi brigadi in potem še komandant operativnega štaba Šlandrove in Zidanškove brigade.

V nenehnih bojih je s svojimi enotami prehodil Dolenjsko, Notranjsko, Polhograjske Dolomite, severni del Primorske, Gorenjsko, Štajersko, Kozjansko in Koroško. Po prvih bojnih izkušnjah je postal obveščevalec, potem kurir, komandir, komisar in komandant, ves čas pa je bil neustrašen borec, vzor mlajšim in starejšim soborcem. Tudi sam je imel vzornike. Med štiriletnim vojskovanjem je tesno sodeloval s partizanskimi legendami Francem Rozmanom - Stanetom, Francem Poglajnom - Kranjcem, Petrom Stantetom - Skalo, Jožetom Borštnarjem, Miletom Kilibardo in Mitjem Ribičičem.

Ni mogoče opisati vseh bojov, v katerih je sodeloval med štiriletno narodnoosvobodilno vojno. Na kratko naj spomnim le na zadnjo zimsko nemško ofenzivo na Štajerskem. Po nepretrganih tridnevnihih spopadih na Menini planini je kot komandant operativnega štaba Šlandrove in Zidanškove narodnoosvobodilne brigade rešil življenje 500 borcem in borkam obeh brigad in borcem VDV-bataljona, ki so se jim pridružili na Menini planini med potjo s Koroškega na Moravško.

Mraz in sneg sta kraljevala na 1500 metrov visoki planini, partizanske borce pa je napadalo 12.000 do zob oboroženih, dobro oblečenih in sitih esesovcev, pripadnikov 14. SS-divizije »Galizien«. Z vsakim dnem so tesneje stiskali obroč. Dva poskusa preboja partizanov, eden proti savinjski strani, drugi pri Črnicu, nista uspela. Sovražnik je bil premočan. Poveljstvo je ves čas analiziralo razmere na položajih in presojalo več predlogov, kako se rešiti iz pasti. Obveljal je predlog komandanta Frante.

V zavetju teme so se borci v noči s 15. na 16. marec po zaledeneli drči spustili v Tuhinjsko dolino, prečkali cesto, prebredli naraslo Tuhinjščico in se na drugi strani z zadnjimi močmi povzpeli na Šipek. Ves čas jih je spremljalo grmenje topov. Sovražna topovska baterija je bila manj kot 50 metrov oddaljena od kraja, kjer so prečkali dolino. Na Šipku so si za trenutek oddahnili in se ozrli proti vrhu Menine planine, kamor so še kar padale topovske granate in kjer so goreli številni ognji. Esesovci so se gregli. Po kratkem počitku so borci zapustili Šipek in se ustavili v vasi Gabrje. Dobri domačini so jih sprejeli odprtih rok in niso mogli verjeti, da so res živi.

Franc Sever - Franta je o epopeji na Menini planini napisal knjigo »Past na Menini planini«, v kateri je natančno opisal potek bojev in vsega, kar se je tam dogajalo.

Maloštevilni še živi soborci junaku Franti s ponosom in hvaležnostjo za štiriletno pogumno partizansko vojskovanje kličemo še na mnogo zdravih let!

90 let
**Mirka
Čibeja**

// PIŠE: **Vanja Jus**

Mirko se je rodil 8. januarja 1928 na Predmeji (občina Ajdovščina) kot drugi otrok v družini z devetimi otroki. Imel je pet bratov in tri sestre. Oče je bil marljiv gozdni delavec in Mirko mu je že kot otrok pomagal pri pripravi apnenčevega oglja. Trnovski gozd je bil njegovo prvo igrišče in delovni prostor. Njegova mama je bila gospodinja. Nahraniti enajst lačnih ust in skrbeti za dom je bilo naporno in odgovorno delo. Še posebno pa ni bilo lahko, ker je v času, ko so bili otroci še čisto majhni, izbruhnila druga svetovna vojna.

Leta 1942 so se preselili v svojo hišo na Colu, ki pa so jo leta 1943 Nemci požgali do tal. V tem času je bil starejši brat že pri partizanih, prav tako njegove tri sestrične, Slavka, Marca in Cvetka. Mama je bila po požigu hiše prisiljena z otroki oditi v Ajdovščino, v tako imenovane »fabriške« hiše. Očeta in brata so okupatorji prisilno odselili v Italijo, saj so jima prišli na sled, da sodelujeta s partizani. Za bratom se je izgubila sled. Oče pa se je oglašal s pismi, v katerih je poslal natančna navodila, kje je skrito orožje in kako naj ga Mirko preda partizanom. Orožje so oče, Mirkov brat in domačini zaplenili italijanskim vojakom in ga skrili v gozd. Zaplenjeno je bilo več kot sto kosov orožja. Leta 1943 se je brat vrnil domov, oče pa šele po osvoboditvi s prekomorskimi brigadami.

Spomini Mirka Čibeja živo segajo v čase pred 75 leti, ko sta s stricem odšla v partizane, bila sta v Gradnikovi brigadi, in ko ga je Janko Premrl - Vojko poslal pogledat, kako je z njegovo domačijo. Pričakal ga je žalosten prizor. Hiša je bila požgana in ljudje postreljeni. Izdala jih je gospa, ki je bila »dobra« z italijanskim oficirjem. Mirko se spominja, da so bili takrat zelo lačni, in komandir je dal ukaz za napad na žandarmerijo. Tam so si lahko vzeli hrane, kolikor so hoteli. Pri tem pa niso porabili niti enega naboja.

V tistem času je dobil ukaz, da mora v Ljubljano, od tam pa v Kočevje in Petrinje. Ko je bil na straži v Pohorskem dvoru na Štajerskem, kjer so stražili vojne ujetnike (ranjence in oficirje), je spoznal Gretico, ki je bila tam kuharica. Rodila se je velika ljubezen.

Od tam je odšel v policijsko šolo v Begunje. Spominja se vsakomesečnih izpitov, velikih pol z vprašanji in podvprašanji, ki jih je postavljala vojaška policija. Gretica je želela, da bi zapustil policijo, vendar sta oba vedela, da bi v tem primeru moral povrniti denar za šolanje. Odslužil je svoje in se vrnil v

Hoče. Kot policist je delal v stari zgradbi Atmos, kjer je bila policijska postaja. V pokoj je odšel 1995. V povojnem času je odšel tudi na parado v Beograd. Ko so mu predali dotrajan star prapor, s katerim bi moral predstavljati Slovenijo, je sam z ženo kupil novega in ta je še zdaj last Društva borcev za vrednote NOB. Mirko je ustanovni član tega društva in tisti ključni del mozaika, da društvo deluje, in daje smiselnost delovanju. Iz društvenega življenja pa je Mirku najbolj ostal v spominu izlet, ko so obiskali vojaški muzej v Pivki.

Čeprav je Mirka zaznamovala druga svetovna vojna, pa je še danes nasmejan in dobrasrčen. Žena Gretica ga je razveselila z rojstvom hčere. Imata vnuka in pravnuka. Številne njegove anekdote so povezane z otroki in najbolj se mu je vtisnila v spomin tista, ko je peljal otroke s kolesom na Pohorje. Pobral je vse vaške »pubece« in jih popeljal na Areh. Tam so se najedli in se odpeljali nazaj v dolino. Ta vožnja je bila za vse posebna, saj zavore niso delovale. Mirko pa je vsakemu izmed fantov privezal zadaj veje, ki so zavirale. Ko so se pripeljali do Pohorskega dvora, se je za njimi še dolgo kadilo kot za stavo. Tam so se tudi ustavili, zložili veje in Mirko je vse fante varno odpeljal domov.

90 let
**Antona
Kralja**

// PIŠE: **T. K.**

Januarja letos je praznoval 90. rojstni dan Anton Kralj iz Gribelj. Rodil se je v revni kmečki družini kot peti, zadnji otrok. Že v rani mladosti je ostal brez staršev. Oče je šest mesecev po njegovem rojstvu odšel na delo v Kanado, da bi s svojim zaslužkom ustvaril boljše razmere za družino. Nikoli več se ni vrnil domov. Tako je morala vso skrb za dom in otroke prevzeti mama. Zaradi izčrpanosti in bolezni je pri Antonovih štirih letih umrla. Takoj po maminem pogrebu so se otroci ločili in odšli živeti k trem sorodnikom. Do končane osnovne šole je Anton živel v Gribljah. Ko se je odšel učiti za mlinarja v sosednjo vas Krasinec, se je novembra 1943 lažje poškodoval po eksploziji najdene italijanske bombe. Oktobra leta 1944 se je kot šestnajstletni fantič pridružil partizanom, konec vojne pa je dočakal kot kurir Gubčeve brigade.

Po vrnitvi na zapuščeno domačijo v domači vasi se je takoj vključil v družbenopolitično življenje. Bil je član raznih društev in organizacij, v katerih je opravljal vrsto funkcij in nalog na krajevni in občinski ravni, za kar je dobil različna priznanja. Leta 1954 se je poročil s sovaščanko Jožefo, s katero sta si v domači vasi ustvarila dom in družino. Rodile so se jima tri hčere. Imata tudi dva vnuka, dve vnukinji in dva pravnuka.

Poleg njegovih domačih, sorodnikov, sosedov in nekdanjih sodelavcev so mu vse dobro zaželeli predstavniki ZB za vrednote NOB Črnomelj, Društva upokojencev Črnomelj in območne organizacije DeSUS Črnomelj. Ob tej priložnosti so se mu zahvalili za dosedanje delo in mu zaželeli še veliko zdravih in čilih let. To pa so bile tudi želje drugih obiskovalcev.

Marija Maslo Wabra

Le nekaj dni po njenem 96. rojstnem dnevu smo se na ljubljanskih Žalah z vojaškimi častmi še zadnjič poslovili od Marije Wabra, predvojne aktivistke, borke v Brkinski in Rakovski četi, Notranjskem odredu in Ženski četi ter nosilke partizanske spomenice 1941.

Marija se je rodila 2. februarja leta 1922 na Ostrožnem Brdu pri Ilirski Bistrici v znani zavedni slovenski družini Maslo, v kateri je bilo kar enajst otrok. Kraj, v katerem je odrasčala, je po prvi svetovni vojni prešel pod Italijo, otroci so hodili v italijanske šole, kjer so jih poučevali italijanski učitelji, uporaba slovenščine je bila prepovedana. Že kot šolarji so se srečali s pritiski za včlanitev v italijansko fašistično organizacijo, čemur se je uprla vsa družina, zato je oče izgubil gostinsko obrt.

Ko je bila leta 1935 zaradi italijanske napovedi vojne Abe-siniji uvedena mobilizacija moških, sta Marijina starejša brata Drago in Frane ob prejemu poziva pobegnili v Jugoslavijo,

zaradi česar so očeta aretirali in ga zaprli. V zavednem odporniškem duhu so živeli vsi otroci, zato je bilo samoumevno, da so se takoj ob začetku vojne vključevali v odporniško gibanje, postali aktivisti OF in se med prvimi pridružili partizanom. Dom Maslovih je postal kraj srečevanja aktivistov

in borcev, kar pa ni ostalo brez posledic. Aprila leta 1942 so očeta znova zaprli, nekaj dni pozneje so jim požgali domačijo in nato v zapor odpeljali še mamo Jožefo. Mama se je domov vrnila šele januarja leta 1944, a so jo takoj spet aretirali, tokrat nemški okupatorji, in jo odpeljali v Auschwitz, kjer je še isto leto umrla v krematoriju. Oče je vojno preživel.

Po požigu domačije so preostali otroci ostali brez doma, zato sta se 5. aprila 1942 partizanom v Brkinski četi pridružili tudi Marija in njena sestra Kristina, ki sta bili prvi ženski v tej četi. Vodil jo je njun brat Drago, poznejši narodni heroj, njegov pomočnik pa je bil drugi brat, Frane. Najmlajša Maslova otroka, mladoletno Vero in Janeza, so odpeljali k sorodnikom. Sredi leta 1942 je bilo v partizanih kar osem Maslovih otrok.

Partizanske enote so se v tem času nenehno združevale in popolnjevale ter spreminjale svoje organizacijske oblike. Tako je Marija postala borka v Rakovski četi, ki je bila tedaj prva vojaška formacija na Notranjskem, nato je bila v Zidanškovem bataljonu, pa v Notranjskem in Loškem odredu. Ko je bila v njem ustanovljena znamenita Ženska četa, ki jo je sestavljalo 15 partizank s Primorskega in Notranjskega, sta bili vanjo dodeljeni tudi Marija in sestra Kristina. Borke so poleg vojaških obveznosti delale tudi na njivah na Babni Polici in v Babnem Polju. Te kraje je okupator namreč dobesedno izpraznil, ljudi so pobili ali odpeljali v taborišča, na njivah pa so ostali pridelki, ki so borcem zagotovili hrano. Za svoj pogum je bila Marija poleti 1942 nagrajena s sprejemom v Komunistično partijo.

A že oktobra leta 1942 so Marijo ob izdaji partizanskega tabora zajeli okupatorji. Spomine na strahotna mučenja v italijanskih zaporih je nosila v sebi vse življenje, zaradi posledic pa je bila kar 80-odstotna invalidka. Ker je prihajala iz družine Maslo, so bili do nje posebno kruti. Ko sta v okolici Avč 12. novembra padla njena brata Frane in Edvin, so Marijo iz zavora v Trstu v koloni z avtomobili in zastraženo s psi odpeljali v Avče, da bi ji pokazali mrtva brata in jo prisilili, da izda soborce. 10. junija 1943 jo je posebno državno sodišče

v Rimu obsodilo na 24 let zavora. Po kapitulaciji Italije se je po 15 mesecih zavora s pomočjo Rdečega križa januarja leta 1944 vrnila domov v Brkine in se takoj vključila v delo na terenu. Kot članica mladinske organizacije in Skoja Južnoprimorskega okrožja je pomagala pri organiziranju partizanskega šolstva in pri skrbi za otroke, ki so ostali brez staršev. Posebno je bila angažirana pri oskrbi partizanske bolnišnice Zalesje. Ob osvoboditvi je skupaj s slovensko partizansko vojsko vkorakala v osvobojeni Trst, sodelovala je tudi pri organizacijskih pripravah za ustanovitev prve slovenske vlade 5. maja 1945 v Ajdovščini.

Po vojni je Marija v Ljubljani končala srednjo ekonomsko šolo, udeležila se je številnih delovnih akcij, tudi delovne brigade Šamac–Sarajevo, pomagala je graditi novo domovino. Poročila se je, rodila dve hčeri in do svoje smrti živela v Ljubljani. Dokler ji je zdravje dopuščalo, se je rada udeleževala slovesnosti, proslav in spominskih prireditev, posebno seveda na svojem rodnem Notranjskem. Za svoje izjemno požrtvovalno in pogumno delo je dobila številna priznanja in odlikovanja, a najpomembnejša je partizanska spomenica 1941.

Jožica Hribar

Robert Kovačič - Berto

V devetdesetem letu življenja se je od nas poslovil Robert Kovačič. Rodil se je 19. decembra leta 1928 v Preložah, tipični kraški vasi v Brkinih. Že tako trdo življenje so šestčlanski družini grenili še Italijani, najprej »financarji«, zatem pa v drugi svetovni vojni še zasedbena vojaška sila. Svobodoljubnih in ponosnih Brkinov in Primorcev pa se ni dalo prestrašiti.

Oče Miha je bil že pred vojno povezan z organizacijo TIGR, leta 1941 pa so v Brkine prišli prvi partizani. Pri družini Kovačič so našli zavetje, vendar so morali to skrbno prikrivati, saj je bila nevarnost izdaje velika. Takratno nasilje Italijanov

je bilo veliko in konkretno. V juniju leta 1942 so požgali šest vasi v okolici Prema in ustrelili 30 domačinov, ženske in otroke pa so odpeljali v razna taborišča. To je bil samo delček trpljenja ljudi v Brkinih in druge izbire kot odpor pač ni bilo. Leta 1943 je bil ustanovljen Istrski odred, v katerega se je

vključil Robertov brat Tone, ki je prišel iz taborišča v Italiji. Te sreče pa ni imel oče Miha, ki je bil odpeljan v Mauthausen, od koder se je shiran vrnil januarja leta 1944.

Spomladi leta 1945 je Robert pri svojih sedemnajstih letih ob splošni mobilizaciji vstopil v partizanske vrste. Odpuščen je bil v juliju istega leta. Po demobilizaciji se je vrnil na domačijo in v obdobju od leta 1945 do 1957 trdo delal za obnovo kmetije.

Prva Robertova služba je bila leta 1957, ko se je zaposlil kot kontrolor mleka na terenu. V tistem času je mlekarno upravljala Tovarna organskih kislin. Potem je začasno prekinil delo v TOK zaradi odhoda v nižjo kmetijsko šolo v Ravnah pri Pivki. Po letu in pol je Zadružna zveza predlagala slušateljke za Srednjo kmetijsko šolo v Ljubljani in Robert je bil med njimi. Srednjo šolo je končal leta 1963 in se zaposlil v Drogi Portorož kot vodja proizvodnje v Gradišču.

Po dveh letih je dobil priložnost za študij na Višji tehnični varnostni šoli v Ljubljani in jo končal leta 1973. Zato je dobil v Drogi delovno mesto varnostnega inženirja. Kot varnostni

inženir je delal nato še v CPL do leta 1980, zadnja služba pa je bila v LIV Postojna, kjer je bil leta 1987 upokojen.

Dolga leta je bil navdušen in zagnan čebelar, obenem pa tudi aktiven član lokalnega odbora ZB, predvsem pa do zadnjega neutruđen zagovornik tovarštva, poštenja in pravičnosti.

Srečo Knafelc

Francka Zaveršnik

V zasneženem nedeljskem popoldnevu 4. februarja letos smo se na ribniškem pokopališču poslovili od naše najstarejše občanke, Francke Zaveršnik – Ribniške mame.

Francka je svoja mlada leta preživljala pri Kopniku na Ribniškem Pohorju. V letih, ko je divjala druga svetovna vojna, je leta 1941 rodila prvorojenko Viktorijo, leta 1948 pa še sina Srečka. Moža Viktorja so vpoklicali v nemško vojsko, za manjšo kmetijo, moževe ostarele starše in mlado družino je morala poskrbeti sama. Ne znamo si predstavljati, kako je bilo, ko so si kljuko na vratih osamljene domačije tako rekoč podajali zdaj Nemci, zdaj partizani, ki so tam imeli svojo postojanko. Kako ji je uspelo nahraniti svojo družino, premražene in lačne partizane na tej zemlji, ki je že tako ali tako slabo obrodila, raje ne pomislimo. Njena močna volja, izredna delavnost in ljubezen do najdražjih so prebrodile tiste težke čase. Po vojni, ko se je vrnil mož, se je celo zaposlila.

Zaradi njene zanesljivosti, poštenja, dobrote srčnega človeka so jo povsod imeli radi in ji zaupali vsa dela: od gospodinje, gostinske pomočnice do celo vodenja blagajne. Žal je mož Viktor že mlad

umrl in spet je za vse ostala sama. Preselila se je na manjšo domačijo pod Ribnico in drugemu možu Mihi rodila dvojčici Mojco in Tonko. Tudi tu je bilo dela več kot preveč. Zraven bolehnega moža je morala negovati tri stare tete. Ena od njih, teta Lena, ki je dočakala enako starost, 101 leto, in je bila lastnica kmetije, ji je bila še posebno hvaležna. Nekoč ji je zaupala: »Veš, ker si tako dobra, večkrat molim k Bogu, da bi tudi ti dočakala visoko starost.« Ko je Francka obhajala stoti rojstni dan, je svojim dejala, da je morda teta Lena le malo preveč molila. Tako kot otroci so jo vsi drugi domači naslavljali z mama. Že to pove veliko o njej.

Člani občinskega odbora Zveze borcev za vrednote NOB Ribnica na Pohorju smo izredno ponosni, da je bila naša članica. Francka naj v miru počiva pod lipami in bori, veter dol od Kopnika pa naj šumi pesem zahvale vseh, ki smo jo poznali in imeli radi. Njenim najbližjim smo v žalosti hvaležni, da je v toplem družinskem ozračju dočakala tako lepo starost.

Alojzij Klančnik, OO ZB za vrednote NOB

Viljem Filipič

Na pokopališču Nove Žale v Ljubljani smo se 9. februarja v krogu sorodnikov in prijateljev poslovili od dragega Viljema Filipiča.

Občudovali smo tako njegovo ime – Vili, Vilče, Vilček, Viljem – kot njega, našega dragega moža, tatu, dedija, pradedija in prijatelja. Topel in ljubeč je bil. Topel deda, ko je vnučkom kahal dedolino čaj in jim cvrl žvrkljana jajčka na maslu. Topel mož, ko je s svojo ženko Neško počasi zaplesal na

praznovanjih, nazadnje na poroki vnuka Mihe. Topel oče, ko nam je z balkona vselej brez izjeme mahal v slovo. Njegovo toplino je čutil tudi naš najmlajši član družine, pravnuk Teo.

Viljem se je rodil leta 1933 v vasi Lazec na Cerkljanskem, natančneje v Vrmanjku, kot tretji otrok materi Pavli in očetu Cirilu. V skromnem domu so mu otroštvo lepšali sestri Pavla in Malči ter trije bratje, Stane, Janez in Cvetko.

V fašistični Italiji so njegovo prečudovito ime potujčili, preimenovali so ga v Gulierma Filpina. Oh, kako ga ni maral! Ljubil je rodno vas in to ljubezen je prenesel na vse nas. V

njegovi družini vsi poznamo vonj pokošene trave, suhega sena, gozdnih tal, borovnic, jurčkov in lisičk. Kako rad jih je nabiral! Čutil je, da človek, če doživi samo mesto, ni celota. Zato smo z njim doživljali tudi vas, naravo.

Kot veliko ljudi po vojni je odšel s trebuhom za kruhom,

sprva v šolo, ki mu je bila dostopna. Končal je vojaško gimnazijo v Škofji Loki in nato akademijo v Zadru in Beogradu. Postal je »plavac – čelična krila naše armije«. Kako zelo se mu je podala modra srajca uniforme, barve njegovih oči. Jugoslavijo je imel neizmerno rad. Tudi mi z njim.

Bil je sila učeč in z diplomo se ni zadovoljil. Odšel je na specializacijo najprej v Ameriko in nato še v Sovjetsko zvezo. A še preden je odšel v Ameriko, se je vrnil domov v rojstno vas po svojo ljubezen. Po lepo in mlado dekle Neško, ki mu je postala ljubeča žena. Ni ga čakala samo, ko se je vračal iz Amerike. Čakala ga je, ko se je vračal iz številnih drugih krajev, od Štanjela na Krasu, Škofje Loke, Zadra, Pulja in Beograda do Misisipija, Kijeva in Zagreba.

Kljub obilnemu delu v službi je vedno našel čas tudi za družino. Ta mu je pomenila največ. Žena Neža, naša mama, mu je povila dva otroka, hčer Renato in sina Zvonka. Večino življenja je družina preživela v Pulju in Zagrebu. Mlad je Viljem hudo zbolel in moral v mnogo prezgodnji pokoj.

Nato se je največ časa posvečal tistemu, kar je imel najraje – družini. Vedno kadar smo ga potrebovali, je bil tu. Domo-tožje postalo prehudo. V Ljubljano smo prišli, ko jih je imel 46. Družina mu je za to, čeprav smo se tudi drugje počutili kot doma, neizmerno hvaležna. Ljubimo svojo domovino Slovenijo. Tu so doma tudi njegovi vnuki: Miha, Urši in Soča. Tu se je umiril. Mir, ki sta mu ga dali domovina in družina, mu je pomagal k okrevanju. Čeprav nikoli zares zdrav, je pri šestdesetih rekel: »Še nikoli nisem bil tako zdrav kot danes.« In trajalo je skoraj dvajset let. Dvajset let skrbi za dom in vnuke, branje, obiskovanja narave, dela na vrtu.

Še bi ga radi imeli ob sebi. Kot mi je prijateljica Nina rekla ob izrazu sožalja: »Takah res ne delajo več.«

Renata in Zvonko

**SVOBODNA
BESEDA**

www.svobodnabeseda.si

Aktivnosti delovnih teles in organov zveze od 1. do 31. marca 2018

GLAVNI ODBOR (27. 3.):

Izvolitev delovnega predsedstva, zapisnikarice in overitelj(ic) zapisnika, poročilo o delu organov Zveze v letu 2017, predlog Zaključnega računa Zveze za leto 2017, razprava o poročilu in zaključnem računu, sprejem letnega poročila o delu Zveze in zaključnega računa za leto 2017, Svobodna beseda, druga medsebojna obvestila in dogovori – aktivnosti ob 70-letnici ustanovitve ZB.

PRESEDSTVO (13. 3.):

Poročilo o uresničevanju sklepov in potrditev zapisnika prejšnje seje, letno poročilo o delu Zveze v letu 2017, zaključni račun Zveze za leto 2017, predlog za podelitev listine ZZB, jubilejna priznanja ob 70-letnici ZB, sklic seje Glavnega odbora Zveze, predlog o spremembi Pravilnika o priznanjih PS južne in severne Primorske, pravilnik o spominskih četah, poročilo s srečanja borčevskih organizacij nekdanje Jugoslavije in udeležba na konferenci protifašistov iz regije v Beogradu 5. in 6. maja 2018, finančne zadeve, druga medsebojna obvestila in dogovori.

Člani predsedstva so se udeležili:

srečanja in podpisa dogovora o koordinaciji aktivnosti organizacij ZZB NOB Slovenije in ANPI

- VZPI na slovensko-italijanskem obmejnem območju v Ogleju, odprtja razstave otroških risb na temo »Še pomnimo, tovariši« v Krškem, konstitutivne seje SEKOS-a, prireditve ob 8. marcu, dnevu žena, v Cankarjevem domu v Ljubljani, srečanja z vodstvom 9. korpusa in Hrpeljah - Kozini; spominske slovesnosti ob 75. obletnici izгона vaščanov v Erzeltu, sestanka za pripravo letošnje spominske slovesnosti na Ljubelju v Tržiču, sestanka na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport glede tematike o NOB pri pouku zgodovine v šolah, okrogle mize s predstavitvijo izhodišč pobude za prepoved fašističnih in nacističnih simbolov v Kopru, skupščine ZB NOB Jesenice, sestanka ožje skupine za proslavo ob 70. obletnici ustanovitve ZB, seje Pokrajinskega sveta za Podravje v Mariboru,

rednega mesečnega sestanka KODVOS-a v Ljubljani, sestanka predsednikov članic KODVOS-a pri predsedniku RS Borutu Pahorju, okrogle mize s predstavitvijo izhodišč pobude za prepoved fašističnih in nacističnih simbolov v Ljubljani, skupščin TIGR-a, ZŠČ in ZDVIS.

KOLEGIJ PREDSEDNIKA

(vsak torek razen prvega v mesecu):

SVET (1. 3.):

nadaljevanje posveta o 70-letnici ZB (sodelovanje zamejskih organizacij).

KOMISIJA ZA MEDNARODNE ODNOSI (7. 3. DZ RS):

dileme o priznanju Palestine.

DELOVNA SKUPINA ZA OHRANJANJE MEMORIALNE DEDIŠČINE (8. 3.):

Pregled zapisnika 2. seje z dne 11.9.2017, sprejem stališč in predlogov za sejo predsedstva v zvezi z odgovori ministrstev na dopis ZB, opredelitev do aktivnosti v zvezi z ohranjanjem zgodovinskih izročil in memorialne dediščine v šolah in sprejem stališča do dosedanjih aktivnosti ministrstev in poslanskih skupin do te problematike.

KOMISIJA ZA ORGANIZACIJSKO-KADROVSKE ZADEVE (15. 3.):

Nadaljevanje razprave o prejetih predlogih, pobudah za spremembo in dopolnitev statuta Zveze.

ODBOR ZA PRIZNANJA (23. 3.):

Pregled zapisnika in sklepov zadnje seje 17. 11. 2017, obravnava in potrditev prispelih predlogov za priznanja v okviru kvot za 2018, obravnava predlogov za najboljšo KO ZB za zlato plaketo, obravnava in potrditev predlogov za podelitev priznanja praporščakom, seznanitev s poročilom o delu odbora za leto 2017, razno: informacija o sklepu za podelitev listine ZB za 2018, informacija o predlogu PS severne Primorske za spremembo pravilnika o priznanjih.

Popoldan partizanskih pesmi

V Združenju borcev za vrednote NOB Radlje ob Dravi pripravljamo **8. septembra letos ob 17. uri prireditev »Popoldan partizanskih pesmi 2018«**. Prireditev posvečamo vsem padlim borcem za svobodo 1941–1945 in 70. obletnici ustanovitve Zveze borcev.

Nastopili bodo:

- Moški pevski zbor iz Radelj ob Dravi pod vodstvom dirigenta Silva Brezovnika,
- Dekliški pevski zbor z Remšnika pod vodstvom Nike Altbaver,
- Marjetka Popovski iz Izole,
- Jahači revolucije iz Radovljice,
- Tržaški pevski zbor Pinko Tomažič iz Trsta.

Prireditev bo v Športni hiši v Radljah ob Dravi v veliki dvorani, ki ima 1000 sedežev in velik oder za nastopajoče. Vabimo vas, da se nam pridružite na prireditvi. Vabimo tudi praporščake s prapori. **Vstopnine ni!**

Na vašo željo vam lahko tudi ponudimo ogled znamenitosti Radelj ob Dravi in okolice. Da vam bomo lahko vse pripravili, pa vas prosimo, da nam čim prej sporočite število udeležencev, ki jih boste ta dan pripeljali v Radlje, da vam bomo lahko rezervirali ustrezno število sedežev.

Če se boste odločili za dodatno ponudbo (ogled ...), vam bomo pripravili tudi program in zagotovili vodnika, lahko pa vam organiziramo še prehrano po zelo ugodni ceni, če boste izrazili to željo.

Rezervacije bomo sprejemali do zasedbe vseh sedežev, najdlje pa do 30. aprila. Neprijavljene skupine ali posamezniki prireditvi ne bodo mogli prisostvovati.

Naši kontakti:

e-naslov: zb-nob.radlje@krs.net ali kotnikkarl@gmail.com

Informacije: Karl Kotnik, podpredsednik združenja, tel. št. 041 781 648, in Erika Luzar, tel. št. 041 486 890.

mag. Alan Bukovnik

Dragi borci in borke, prijatelji in prijateljice, tovariši in tovarišice!

Letošnji **DAN MLADOSTI 25. maja 2018 bo naš**, pravi Svetlana Makarovič!

Dobimo se na **Kongresnem trgu v Ljubljani ob 19. uri**, da nas pesem ponovno združi, kot nas je združevala vedno, v dobrih in slabih časih.

Tokrat bo krog Svetlaninih gostov, ki ljubijo glasbo, svobodo, rdečo zvezdo in svojo domovino, še večji. Med nastopajočimi bodo tudi neponovljivi Iztok Mlakar, Jani Kovačič, Drago Mislej Mef, Lara Jankovič, Vlado Poredoš.

In seveda ostajajo na sceni Darko Nikolovski, Primož Siter, Martina Feri, Tomaž Mihelič Marlena, Andrej Rozman Roza, Aphra Tesla, Ivan Rupnik, Polona Vetrih, Janja Majzelj, Miha Bezeljak, Višnja Fičor in Ivan Peternelj, Kraški ovčarji in Ovce ter Dirty Fingers.

Uvodne pesmi in sprejem bomo prepustili Partizanskemu pevskemu zboru, konec prireditve pa zamejskemu Tržaškemu partizanskemu pevskemu zboru Pinko Tomažič.

Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič bo tudi nastopil na koncertu 25. maja letos na Kongresnem trgu v Ljubljani

VSTOP PROST!

Z rdečimi zvezdami na prsih, simbolom borbe za svobodo, nas bo pesem ponovno združila v nekdanjem tovarštvu, ki pozna resnično zgodovino te dežele in s ponosom govori o njej! To je pomembno še zlasti v današnjih časih, ko so pisci drugačne zgodovine vedno bolj drzni, ko jim nič ni več sveto in ko so že tako daleč, da vlagajo tožbe za izbris borčevskih organizacij. Čas je, da povemo, DA SMO TU! Čas je, da razširimo naše članstvo in združimo moči, da ohranimo vrednote NOB in da povemo na glas, da smo na svojo zgodovino lahko ponosni in da nam rdeče zvezde nihče ne vzame!

Pričakujemo in želimo, da boste organizirali avtobusne prevoze iz vseh krajev Slovenije, da pesem, junaška, borbena, (Hej brigade, Kladivo in nakovalo, Vstala Primorska, Partizan, Bandiera Rossa, Comandante Che Guevara, Na juriš..), napolni Kongresni trg z radostjo in bojevitostjo.

**DAN MLADOSTI Z RDEČO ZVEZDO NA KONGRESNEM TRGU!
MI SMO TU!**

Organizator: Fundacija SAPRAMIŠKA s sodelavci

MOSTRA

"TAPPE DI UN CALVARIO"

Marcello Tomadini

VISCO

presso il Museo sul Confine

INAUGURAZIONE

**Sabato 14 aprile 2018
ore 10.30**

29 disegni del pittore friulano detenuto nel lager di Sandbostel.
Scene di vita nel lager, di un agghiacciante realismo,
raffiguranti persone alle quali era stata tolta la dignità.

ORARIO DI APERTURA

dal 15 aprile al 13 maggio 2018
Sabato e Domenica
dalle ore 10 alle ore 13 e dalle ore 15 alle ore 18

INGRESSO LIBERO

CON LA PARTECIPAZIONE

Consolato Generale della Repubblica di Slovenia a Trieste Consolato Generale della Repubblica di Croazia a Trieste Senatrice Italiana Roj Professore Fulvio Salimbeni Museo di arte contemporanea di Lubiana Scuola secondaria di primo grado di Aiello del Friuli e Perleone Scuola secondaria di primo grado di Palmanova Redazione scuola del Messaggero Veneto

V muzeju v Viscu v Furlaniji Juljski krajini bo od 15. aprila do 13. maja odprta razstava o taborišču Visco, kjer je trpelo okoli 4500 Slovencev. Oglad bo možen vsako soboto in nedeljo med 10 in 13. uro ter od 15 - 18. ure.

**SVOBODNA
B E S E D A**

www.svobodnabeseda.si

Vlasta Nussdorfer

varuhinja človekovih pravic,
na slovesnosti v spomin na pobjo
udeležencev partijske šole
v Cerknem, na Brdcah
27. januarja 2018

»Današnji dogodek je eden izmed vrste opomnikov na zgodovinske dosežke in žrtve, ki so bile potrebne, da smo svobodni in predvsem živi. Nalaga nam posebno odgovornost za ohranitev dediščine polpretekle zgodovine. Ta naj ne bo samo spomin in opomin, kakšna srčnost je potrebna za ohranitev naroda in ozemlja pred tistimi, ki si ju želijo polastiti. Pred nas polaga tudi odgovornost za spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsakogar v današnjem času, ko je 'sovrag' dobil subtilnejše oblike. Ta s pomočjo različnih interesov odžira pravice posameznikom. Ta ne misli na človeka, ampak na dobiček. Njemu ni v interesu močna družba, ampak razdrobljeni, izčrpani in vodljivi posamezniki, usmerjeni v svoje svetove, ki jim z zaslonov vseh vrst podaja iluzije o dobrem življenju in jim narekuje potrebe, ki to niso.

Revščina, ki jo spremlja socialna razslojenost, je pomemben problem v kontekstu naraščajoče porabe in širitve gospodarstva. Po podatkih Eurostata je eden od štirih Evropejcev izpostavljen tveganju revščine. Zelo skrb vzbujajoče je dejstvo, da je v takšnem položaju 26,4 odstotka otrok. V teh okoliščinah se zdi cilj Evropske unije, da se do leta 2020 20 milijonov ljudi izvije iz revščine, osrednjega pomena.

Nujno je treba poskrbeti za pravice delavcev in stopiti na prste kršiteljem njihovih pravic. Nujno je omogočiti mladim možnosti za bivanje, delo, družino in razvoj, če želimo ohraniti moč in integriteto naroda. Nujno je poskrbeti za vse ranljive, kot starajoča se družba pa tudi za ustrezno vključenost in primerno življenje starejših. Njihove vrednote so tiste, ki jih moramo v medgeneracijskem sodelovanju prepletati z znanjem in idejami mladih, na teh temeljih solidarnosti pa oblikovati prihodnje korake in skupni družbeni napredek.

Današnji dan in njemu podobni vsekakor vlivajo radost. Veseli me, da se neguje spomin kot opomnik, da takšnih grozodejstev, kot so se dogajala, ne sme biti. To je mogoče dosežati le z ohranjanjem vrednot, za katere so se bojevali naši dedje in očetje, kot so solidarnost, sočutje, pomoč in tovarištvo.«

Samo Bevk

državni sekretar na ministrstvu
za obrambo, na slovesni
akademiji v počastitev 41. izvedbe
partizan-skih smučin v Cerknem
26. januarja 2018

»Vsa Primorska, s tem pa tudi Cerkljansko, je bila po končani prvi svetovni vojni vključena v Itali-jo. Najprej je bila okupirana, nato pa je s krivično Rapalsko pogodbo tudi dejansko postala del itali-janskega državnega ozemlja. Italijanske oblasti so Cerkljansko označile za eno izmed najbolj nepopul-tljivih slovanskih središč, v njem je imela čustvena privrženost slovanstvu globoke korenine.

Za prvo je prišla druga velika vojna. Še bolj nepredstavljiva, še bolj uničujoča, še bolj vseobsegajo-ča. Pustila je veliko sled tudi na Cerkljanskem. Cerkljani so se že konec leta 1941 začeli vključevati v osvobodilni boj. Jeseni 1942 so bili prvi odhodi v partizane, decembra tega leta so padle prve štiri žrtve, do februarja leta 1943 se je partizanski vojski prostovoljno pridružilo 220 ljudi. Prav v teh dneh pred 75 leti se je skupina zelo mladih fantov in odraslih moških pripravljala na odhod v parti-zane in to na svečnico tudi storila. Med njimi je bil tudi moj oče Ivan iz Čepleza.

Po kapitulaciji Italije je Cerkljansko postalo partizanska prestolnica Primorske. Že 1. oktobra 1943 je bila tu ustanovljena 16. slovenska narodnoosvobodilna brigada Janka Premrla - Vojka. Ko se je poveljstvo 9. korpusa oktobra leta 1944 umaknilo z Lokev, se je z vsemi prištavnimi enotami in zavezniškimi misijami do konca vojne s krajšimi presledki zadrževalo na Cerkljanskem. Svoje sedeže so na Cerkljanskem imeli tudi Pokrajinski komite KPS, Pokrajinski odbor OF, Pokrajinski NOO z vsemi odseki, Pokrajinska gospodarska komisija, prav tako pa tudi okrožne organizacije. Na tem območju so bile številne partizanske delavnice, zdravstvene in kulturne ustanove ter vojaške in politične šole. Cerkljansko je bilo med drugo svetovno vojno kar štirikrat bombardirano, na območju Cerkljanskega pa je življenje izgubilo 999 borcev in žrtev okupatorjevega terorja.«

**Vsi govori so v celoti
objavljeni na spletni strani
www.svobodanabeseda.si**

Vera Klopčič

zgodovinarica, na spominski
slovesnosti »Pod Vranovo vrbo in
hrastom« v Tišini 23. februarja
2018

»Akademik dr Anton Vratuša je bil izredna osebnost v slovenskem prostoru, izjemen kot človek, prijatelj, obenem pa je bil patriot in svetovljan. V svojem znanstvenem delu, ustvarjalnosti in političnem delovanju je zapustil neizbrisni pečat. Vse, ki smo z njim sodelovali, je prevzel z iskrenim zavzemanjem za razvoj človeštva in uveljavljanje humanističnih načel ter s takojšnjim delovanjem v konkretnih situacijah, tam, kjer je bilo ogroženo spoštovanje človekovih pravic in človeškega dostojanstva.

Dr. Vratuša je poglobljeno preučeval dogodke na mednarodnem prizorišču ter lucidno zaznaval konfliktna področja, ki bi lahko ogrozila humanizem in demokracijo v Sloveniji, Evropi in svetu nasploh. Njegovi sodelavci so že orisali njegovo delo politika in diplomata. Spominjajo se ga kot enega od uglednih slovenskih politikov, ki kljub pomembnim funkcijam v državnih in mednarodnih ustanovah nikoli niso opustili svoje slovenske identitete, jezika in kulture. Takšno je bilo tudi njegovo delovanje v vlogi dolgoletnega predsednika Odbora za preučevanje narodnih manjšin pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, katerega članica sem. Za seje se je temeljito pripravil: preučil je gradivo za vsako točko dnevnega reda, zbiral podatke o položaju posameznih manjšinskih skupnosti ter poslušal predstavnike teh skupnosti in strokovnjake. Bil je pobudnik urejanja pravnega položaja slovenske skupnosti na avstrijskem Štajerskem na začetku devetdesetih let 20. stoletja, urejanja položaja romske skupnosti ter tudi nemške in drugih ustavno nepriznanih skupnosti v Republiki Sloveniji, saj se je zavzemal za pravično, univerzalno in nediskriminatorno obravnavo vseh vprašanih. V tem pogledu je zgodovinsko pomembna perspektiva njegovih prizadevanj, ki odpira poti za utrjevanje sodobnih demokratičnih načel v slovenski družbi.

Štejem si v čast, da sem imela pri svojem dolgoletnem delu in raziskovanju položaja in pravnega varstva manjšin na Slovenskem in v zamejstvu priložnost sodelovati z akademikom Vratušo.«

Andreja Katič

ministrica za obrambo, na slovesnosti ob 74. obletnici prihoda XIV. divizije na Štajersko v Gračnici 11. februarja 2018

»Veliko odgovornost nosimo predvsem za slovenski mladi rod – za naše zanamce. Narodni heroj in partizanski pesnik – član Kulturniške skupine XIV. divizije Karel Destovnik - Kajuh – je

v Naši pesmi zapisal:

»Biti mlad v teh težkih časih,
to se pravi
brez mladosti biti mlad,
zreti starega sveta propad,
skrivati premnogo nad,
to se pravi biti mlad ...
Pa je vendar sreča biti mlad,
biti mlad in poln nad!

To nam govori, da je mladost kljub vsemu velika vrednota. Da sta v njej sreča in lepota. Da je treba mlade ljudi spoštovati. Ceniti njihov pogum in energijo. Ter jih tudi povabiti in spodbujati k aktivnemu družbenemu življenju. Hkrati pa je tudi za našo generacijo zelo pomembno, da v sebi ohranjamo mladosten duh.

Kajti edino vsi skupaj – vse generacije – povezani bomo lahko uspešno kos vsem izzivom, ki so pred nami. Teh ni malo. In ne bom nehala verjeti v to, da lahko prav vsak posameznik in posameznica prispevata k boljšemu življenju skupnosti ter da imata tudi možnost, da vplivata na našo prihodnost.

Veliko krivic in trpljenja je izkusil slovenski narod pod fašizmom in nacizmom. In koliko krivic se tudi danes dogaja ljudem, ki se trudijo za dostojno preživetje sebe in svojih družin! Delu je treba dati čast in delovne ljudi dostojno plačevati. Spoštovati je treba človekovo dostojanstvo! To za vse nas, ki smo na odgovornih družbenih funkcijah, velja še toliko bolj. Le tako bomo lahko zares ponosni nase. Le tako bomo branili to, za kar so se bojevali naši partizanski borci in borke ter naši osamosvojitelji iz vrst Teritorialne obrambe in slovenske policije!

Partizanski borci in borke se niso smilili samim sebi. Vedno znova so zbirali moči za boj. Nemci so 25. februarja 1944 uradno končali svojo ofenzivo proti XIV. diviziji. A herojska 14. divizija si je po težkih bojih opomogla. 22. marca se je zbrala na Graški Gori.«

Matjaž Nemec

podpredsednik Državnega zbora, na slovesnosti v spomin na padle borce na Pedrovem 20. januarja 2018

»Zlo fašizma je po Primorski bičalo neusmiljeno vse od zgodnjih dvajsetih let prejšnjega stoletja. Njegovi udarci so bili neusmiljeni, a Primorska nikoli ni klonila.

Še več, vsak novi udarec, ukrep, akcija, pospremljeni s sovraštvom do slovenstva, so dali tisto nasprotno, kar je sovražnik pričakoval. Še več zagona, o katerem danes pričajo zgodbe, spomini in spoštovanje do naših ljudi, ki so svoja življenja nesebično zastavili za svobodno slovensko zemljo.

Da je bil boj tu na Primorskem tako rekoč v vsaki hiši, vsaki vasi, zaselku in mestu pospremljen s toliko gorečnosti, ni naključje. Klenost primorskega duha je dediščina, ki so jo tukajšnji ljudje skrbno varovali in jo utrjevali zavoljo nenehnega boja za svoj obstanek. O nameri sovražnika, da to dediščino razvrednoti, jo odloži na smetišče zgodovine, priča premnogo bridkih spoznanj, tudi takšnih, da se je usoda Primorske in celotnega ozemlja naše države prevečkrat želela pisati po željah drugih, in to predvsem zaradi cene dogovorov med velikimi, ki so naše ljudi s svojimi političnimi, gospodarskimi in strateškimi interesi postavili pred zid najtežjih preizkušenj.

Zato je prav, da vse spomine in spomenike o pogumu in žrtvah vidimo več kot le dejanja, podpisana z letnico, dnevom in imeni. Prav je, da jih postavimo onkraj samo vojnih let in to z zavedanjem, da je represija tukaj bivala več kot dolgi dve desetletji, vse od vzpona te strašljive ideologije, da so tukajšnji ljudje bili bitko za svoj obstanek prav vsak dan teh let. In ta bitka ni bila samo bitka za obstanek. Bila je mnogo več.

In prav na Pedrovem, v kraju, ki je tista vojna leta s polnim srcem živel, dihal in tudi umiral za svobodo, želim poudariti, da je in bo narodnoosvobodilni boj ostal več kot le dejanje poguma, ponosa in domoljubja. Da je ta boj še pred poznejšo slovensko osamosvojitvijo slovenski narod oplemenitil z največjo mogočo samozavestjo in zavedanjem, da lahko, če zmoremo, posežemo po svojih sanjah. Ta nauk je še kako aktualen prav ta čas.«

Neža Jogan

zgodovinarica, na praznovanju dneva žena v KO ZB NOB Postojna, 8. marca 2018

»Do začetka druge svetovne vojne in okupacije ženske niso dobile zelenih pravic. V času NOB so ženske sodelovale v vseh oblikah odpora, tako v zaledju kot tudi v partizanskih enotah.

Že v letu 1942 so na osvobojenem ozemlju dobile aktivno in pasivno volilno pravico, popolno pravno izenačenost pa so pridobile z ustavo januarja leta 1946 v novi, socialistični Jugoslaviji. Uresničevanje enakopravnosti se je postopno vzpostavljalo v samoupravnem socialističnem sistemu do njegovega konca. Z uvedbo kapitalističnega gospodarstva in večstrankarskega sistema v samostojni Sloveniji so mnoge pravice žensk postale ogrožene. Vendar se organizirane ženske v Sloveniji upirajo različnim poskusom, da bi jih vrnil tja, kamor naj bi sodile: domov in za štedilnik.

Zato je sporočilo 8. marca zdaj tako aktualno, kot je bilo ob začetku, čeprav se občasno pojavlja pomislek, ali je praznovanje 8. marca sploh še smiselno in potrebno, kajti ženske naj bi že tako in tako imele dovolj ali celo preveč pravic. Avgusta letos bo minilo 118 let, odkar je bila na pobudo nemške socialdemokratke Clare Zetkin na 2. mednarodni socialistični konferenci žensk v Köbenhavnu sprejeta resolucija o praznovanju mednarodnega dneva žensk. Pobudnica je smisel tega dne videla predvsem v prizadevanjih za žensko volilno pravico, povezano s celotnim ženskim vprašanjem, torej z bojem za odpravljanje vseh oblik diskriminacije žensk.

Seveda smo od tega pomembnega trenutka v naši zgodovini že močno napredovali, vendar pa smo še vedno daleč od zastavljenega cilja, saj pravice žensk še vedno niso toliko utrjene in samoumevne, da bi veljale za zagotovljene. Različne oblike izkoriščanja in zapostavljanja žensk, včasih celo najbolj očitne in grobe, nikjer na svetu namreč niso v celoti odpravljene.

Naj končam z odgovorom na vprašanje, ki sem si ga postavila v današnjem govoru – ali je praznovanje 8. marca sploh še smiselno in potrebno. Praznovanje je nedvomno potrebno, saj smo še vedno daleč od cilja popolne enakopravnosti žensk, poleg tega pa mednarodni dan žensk služi kot spominski dan, ki nas opominja na vse dolgotrajne napore in boje, ki so že bili vloženi v ta prizadevanja.«

SDS neusmiljeno blati ZZB in NOB

Čim bolj se bližamo parlamentarnim volitvam, tem pogosteje in vedno bolj brutalni postajajo v svojih člankih pisci pod okriljem Janševe stranke SDS. Šokantne izjave nekaterih »pričevalcev« mejijo že na blaznost ali totalno norost. Članki so praviloma, razen redkih izjem, podpisani samo s kraticami. Že tu je mogoče zaznati laž in manipulacijo. Janševa Nova 24 TV, glasilo Demokracija in Reporter so mediji, ob katerih ti ob njihovih lažeh zastaja dih in se dviguje tlak. So mojstri spreobračanja zgodovinskih dejstev. To pa je najpodlejše dejanje, poleg domobranske prisega okupatorju. Zanimivo je, da vedo za vse »partizanske zločine«, v nobenem njihovem članku pa še nisem zasledil krutosti in zverinskosti domobranskih zločinov na Svetem Urhu in drugod. Do danes še niso omenili delovanja Črne roke, Legije smrti z imenom Štajerski bataljon, ki ga je ustanovil četnik Karl Novak. Nič ne pišejo o zločinih bele garde. O vsem tem, zanimivo, tudi ničesar ne raziskujejo raziskovalni novinarji »svetovnega slovesa«, kot sta Roman Leljak in Igor Omerza, niti ne Študijski center za narodno spravo, kaj šele Tamara Griesser Pečar ali Jože Možina. Slednji bi lahko povabil v svoje goste na intervju kakšnega zgodovinarja, ki pozna zgodovino in ni prisklednik Janševe stranke. Tega si seveda ne upa. Njegov balon osovraženih partizanov in NOB bi se razpočil kot Peterletove sanje o drugi Švici.

Čudita me popolna aroganca in molk vrha slovenske politike, ki ob poveljevanju kolaboracije molči. Tega pa ne razumem. Poslanci koalicije v DZ in na sejah odborov praviloma molčijo. Zadnje čase so sicer nekateri vidni na partizanskih proslavah, ker se nadejajo podpore tistih, ki spoštujemo NOB. Vendar je to premalo, da bi me prepričali o iskrenosti obiska. Tudi tega ne, da v programu nobene stranke ni zaznati večje aktivnosti o prepovedi simbolov, ki povzdigujejo nacizem in fašizem ter kolaboracijo. Verjetno se bo treba ob takšnem nadaljevanju blatenja partizanov in NOB odločiti za pravno pot in naj svoje trditve dokazujejo na sodišču. Kazni za laži, podtikanja, spreobračanja zgodovinskih dejstev in žaljenja partizanskih komandantov jih bodo vsaj nekoliko streznile. ZZB za vrednote NOB mora biti bolj odločna, naj si pridobi ugledno odvetniško pisarno in sproži postopke za zaščito borčevske organi-

zacije in nekdanjih borcev. Druge poti v tem trenutku ne vidim. Na politike ne računam več, ti so v teh letih dokazali svojo nesposobnost in neučinkovitost. V upanju tudi na rešitve takšnih problemov bomo vsekakor zaupali svoj glas na volitvah tako imenovanim novim obrazom. Upanje vedno umre zadnje.

Samo pogledjte očiten primer, kako se je v Odboru za obrambo njegov predsednik poslanec Žan Mahnič obregnil ob poslanca Levica Miho Kordiša, ki je samo omenil korupcijo, stranko SDS in Janeza Janšo! Takoj mu je zagrozil in omenil tožbo. V nadaljevanju se je tega zvencega Odbora pa me je totalno razočaral vrh Slovenske vojske. Po kritiki poslanca Mahniča čez posamezne brigadirje SV niso niti ministrica, kaj šele državni sekretar ali novi načelnik GŠSV izrekli niti besedice v njihov bran. To me je v dno duše globoko razočaralo kot veterana vojne za Slovenijo, člana častniške organizacije in ZB za vrednote NOB. Vsi ti brigadirji, ki so bili popljuvani in seveda se niso mogli braniti, kjer niso bili prisotni, so bili žrtve grobih žalitev poslanca Žana Mahniča, ki je bil v tistem času, ko smo se skupaj borili za Slovenijo, še v pleninah. Od poslancev koalicije bi pričakoval, da bi ob takšnem ponižanju brigadirjev oziroma incidentu sejo takoj demonstrativno zapustiti.

Srečko Križanec, Štore

Diplomatski boj za zahodno mejo

Polemiki, ki jo je razvnel dokumentarni film z naslovom »Tu je paradiz«, avtorice dr. Rosvite Pesek, novinarke RTV Slovenije, želim tudi sam pridati nekaj svojih pogledov.

Kot je razumeti, je film največ prahu dvignil v tistem delu, v katerem za izgubo mesta Gorica krivi takratno povojno oblast. Izgubo ali bolj nepridobitev na plan vsake toliko časa privlečejo tisti, ki jim je upor proti okupatorju in vse, kar je z njim povezano, trn v peti. Govoriti o tem, kaj vse smo izgubili, in nič o tem, kaj smo dobili, je enostransko prikazovanje dejstev ali namerno zavajanje. Pri tem ne sme v pozabo naše medvojno sodelovanje s protihitlerjevsko koalicijo. Na podlagi tega je takratna Jugoslavija imela v pogajanjih z zavezniki status enakopravne partnerice in v vsej svoji zgodovini smo prvič svojo usodo vzeli v svoje roke. S Pariškim sporazumom leta 1947 del priobalnega pasa med Tr-

žičem in Trstom ni bil vrnjen. Vzeta nam je bila zemlja, stoletja naseljena z našim življem, dom pesnika Iga Grudna. Pesniško je poznejšim rodovom pustil naročilo: »Če kdo te vpraša, kdo živi na zemlji tej, vedi, zemlja ta je naša, tvoji dedje spijo v njej.« Smo se pa leta 1954 z Londonskim memorandumom pogodili za cono B Svobodnega Tržaškega ozemlja (STO) z mesti Koper, Izola, Piran in s tem dostop do morja. Ali smo v takratnih tridih pojanjih več izgubili kot dobili, naj bo presoja vsakega posameznika.

Ko je že beseda o mejah, bi bilo dobro, da bi kdo posnel dokumentarec, kako se je leta 1991 količila meja s sosednjo Hrvaško. Kako je prva vlada v samostojni Sloveniji (Peterletova) tako rekoč čez noč zgubila suverenost nad celovitostjo Piranskega zaliva. Kako izgubljamozas selke s slovenskim prebivalstvom, Bužini, Škodelin, da o Jorasovi domačiji ne govorimo. O tem se ne polemizira, celo zadovoljni smo, da nam Hrvaška ni vzela še kaj več.

Karlo Mahnič, Gorenje pri Divači

Pismo Andreju M. Pozniču

(odgovor na članek »Dražgoše – hvalnica norosti«, objavljen na portalu casnik.si)

Rad bi vas spomnil, da v Dražgoše nihče ne hodi častit nobenih norosti. Tja se vračamo spodobno, pokončno in samozavestno, da bi s sklonjeno glavo počastili žrtve nesmiselne, v nebo vpijoče krivične morije. O norosti pa sva si »enotna«. Nemški okupator je januarja leta 1942 v Dražgošah zagrešil nepopisno krvavo barbarsko morijo nad civilnim prebivalstvom, ki je ni mogoče zanikati ali opravičiti.

»Junaško dejanje ali tragična in nepotrebna akcija?« Ni dileme. Oboje je res. Junaško dejanje so »zagrešili« partizani, ker so se z odporom proti neizmerno večji sili okupatorja postavili po robu. Okupatorju so sporočili: »Z nami morate resno računati.« Partizani so okupatorja v Železnikih pustili »pri miru«. Od kod okupatorju pravica, da brez povoda zbere vse sile in z vsemi sredstvi napade partizansko enoto v Dražgošah? In zdaj bi radi odpor te partizanske enote razglasili za »tragično in zgrešeno akcijo«. Dajte no, gospodje! Bodimo resni! Pravijo: partizanska enota bi se v tem primeru morala umakniti iz Dražgoš. Kam! In zakaj pa? Bili so na svoji zemlji, v slovenski vasi, med svojimi ljudmi. Zakaj spoštovani gospodje ne postavljajo enakega vprašanja

nemški žandarmeriji v Železnikih, ki je »gospodarila« na zasedeni zemlji, v na silo zasedenih mestih, vaseh in hišah? Iz lastnih izkušenj vam moram povedati, da umik partizanov iz Dražgoš, tudi še pred napadom, ne bi morije in požiganja v vasi v ničemer spremenil. Tisti malo bolj »butasti« celo trdijo: partizani ne bi smeli taboriti v vasi. Našemu človeku, ki se je odločil za odpor, ki je tvegaj življenje, odrekate pravico, da bi se zatekel k svojim ljudem. Hkrati pa tolerirate šopirjenje okupatorjev z vojaškimi paradami po mestih in v cerkvah z mašami za domovino (la messa per la patria) itd. In tisti »ta butasti na kvadrat« celo trdijo: uporniki – partizani ne bi smeli napadati okupatorjevih vojakov, ker so vedeli ali bi morali vedeti, da se bodo slednji maščevali civilnemu prebivalstvu. Ni ga mednarodnega predpisa, ki bi dovoljeval maščevanje – teror nad civilnim prebivalstvom tuji vojski na zasedenih ozemljih. Le v naši lepi dolini šentflorjanski se najde nekaj »Slovencljnov«, ki bi to »pravico« okupatorjev radi legalizirali in legitimirali. Poznamo celo čase, pred Dražgošami in po njih, ko so samozvani »domoljubi« celo pomagali okupatorjem realizirati njihove maščevalne pohode nad civilnim prebivalstvom po Sloveniji. Zapisali ste tudi: »Zaradi partizanskih akcij Slovenija ni bila osvobodjena niti minute prej, kakor bi bila.«. Spoštovani gospod, tukaj ste udarili za kakšno klaftro mimo. Tisti del Slovenije, ki se zdaj imenuje Primorska, je v celoti osvobodil IX. korpus NOV. In to od Bovca do Gorice in Tržiča, od Idrije do Trsta, od Postojne do Kopra. Bil sem zraven. Kje ste bili pa vi, da lahko zapišete take »monade«? Partizanstvo naj bi bilo pravljičnica ali mit. Bil sem partizan. Čeprav le nekaj mesecev in še skoraj otrok, 15 let mi je bilo, prav nič pravljično ali mitološko se nisem počutil. Tudi v hajkah, napadih, zasedah, streljanju talcev, požiganju vasi, pregonu ljudi v taborišča, v lakoti in bedi ni bilo nič pravljičnega, še manj mitološkega. Bili pa so pogum, ponos, odločnost in predvsem ljubezen do lastnega naroda. Še danes čutim tako, kakor sem čutil tistega 1. maja 1945, ko sem z angleško puško na rami in z rdečo zvezdo na kapi stopil na tržaška tla in se potem z anglo-ameriški vojniki objemal od veselja in radosti. Morda boste nekoč razglasili za pravljična in mitološka tudi Begunje z Drago, Rab, Gonars. Urh, Celjski pisker, taborišče v Podljubelju in vsa druga koncentracijska taborišča v Nemčiji, ki so jih okupatorjem pridno pomagali polniti tudi naši domači »domoljubi«?

Andrej Bolčina

Obisk venezuelskega ambasadorja v Trbovljah

Čeprav redno prebiram Svobodno besedo, mi je novembrski članek o obisku venezuelskega ambasadorja v Trbovljah prišel naproti šele nedavno, zato se tudi nekoliko pozno odzivam. Kaj neki je venezuelskega ambasadorja pripeljalo v Trbovlje, me je zanimalo, a nisem izvedela drugega nič, kot da so ga oblasti prijazno sprejele, on pa jim je natrosil nekaj cvetic o tem, kako uspešna je oblast v tej južnoameriški državi. Kot da v Sloveniji ne vemo nič o tem, kaj se v veleposlanikovih deželi resnično dogaja, in kot da nismo do nedemokratičnih oblasti, ki terorizirajo svoje državljane, kritični. Dežela je v resnici na robu gospodarskega zloma, o čemer sem se lahko leta 2015 prepričala na lastne oči, ko sem jo prepotovala od Orinoka do Andov, od Los Lanosa do Karibske obale.

Dobri poznavalci razmer v državi, med katere lahko prištejemo tamkaj živeče Evropejce, zlasti veliko je med njimi Nemcev, so mi pripovedovali, kako gospodarsko nevzdržna je bila dolgotrajna vladavina Huga Chaveza, ki je resda Američane nagnal z venezuelskih naftnih polj, v pomanjkanju lastnih strokovnjakov pa so na vrtnah nastajale katastrofalne nesreče, v katerih je umrlo na desetine delavcev. Ker Venezuelci sami ne predelujejo nafte, jo surovo izvažajo, največ na Kitajsko in v Ameriko, od koder dobivajo nujno potrebni bencin, ki pa ga drago plačujejo. A ker imajo nafte na pretek, je cena bencina še vedno absurdno poceni, za sedem bolivarjev (manj kot deset centov) lahko natočiš poln rezervoar goriva. Z nizko ceno bencina si oblast nabira volilne glasove neukega ljudstva, po drugi strani pa je takšna politika pripeljala deželo do popolnega razsula, sedanjemu predsedniku Maduru pa poleg nesposobnosti očitajo tudi veliko podkupljivost. Ker je treba nesposobnost in krajo prikriti, je Maduro ukinil neodvisne televizijske postaje, cenzura tiska je vseprisotna in v takih razmerah, ko ni več karizme, s kakršno je vladal pred dvema letoma umrl Chavez, so kmalu po Chavezovi smrti izbruhnili nemiri, v katerih je bilo ubitih veliko demonstrantov.

Darja Lovšin

Je papež od naših škofov res izvedel resnico?

Na silvestrovo leta 1909 je papež Pij X. za škofose posameznih držav določil odlok o obveznem obiskovanju gro-

bov apostolov Petra in Pavla. Od tedaj so približno vsakih pet let škofje dolžni obiskati oba groba in podati svetemu očetu poročilo o stanju v škofiji, o stanju vere v državi, o gospodarskem stanju škofij, o katoliški vzgoji, o tem, ali je slovenski narod še sprt, in o podobnih rečeh. Te-mu obisku ne rečejo vohunjenje, temveč ima lep latinski naziv Ad limina Apostolorum. Seveda se spodobi ob obisku prinesiti tudi darila.

Po desetletnem čakanju na obisk so naši letošnji obiskovalci (prejšnji obvezen obisk ni bil zaželen) med drugim podarili papežu kopijo reliefa Marije Zvetnice s plaščem s Ptujске Gore. Zakaj ravno kipec Marije, se boste vprašali. Slovenci smo po mnenju cerkvene hierarhije Marijin narod. Pomisli-te samo, koliko imamo cerkva, posvečenih Mariji! Pri vsaki od teh cerkva so imenu Marija dodali še kakšen atribut, da se razlikuje od preostalih. Ptujška je pač zvetnica s plaščem.

Opisana zadeva je na splošno znana. Zakaj sem se potem lotil tega članka? Zato ker je sedanji resni-coljubni papež v hudi nevarnosti, da bo zaveden. Ekipa izbranih sedanjih obiskovalcev ni ravno na tekočem o zadevah, ki zanimajo papeža. Stanje vere v državi? Katoliška vera v Sloveniji peša ravno zahvaljujoč škofom, ki so izpadli s seznama obiskovalcev (Stres, Kramberger, Turnšek in pomotoma Uran). Samo ti lahko podajo verodostojno poročilo na to temo. Kaj pa gospodarsko stanje škofij? Kdo mu bo razložil 800-milijonsko finančno luknjo mariborske nadškofije, če ne nadškof Turnšek? Kaj pa dvorec Betnava? V to sramoto so potunkali ekonomista mariborske nadškofije Mirka Krašovca, ki pa se zdaj čuti kot žrtev. Zadeva (sojenje) poteka pod parolo »eden za vse in nihče za njega«.

Kaj pa tisoče naivnih in naplahtanih varčevalcev cerkvene banke? Ali bo resnicoljubni Frančišek sploh izvedel zanje? Mogoče pa so se odstavljani škofi držali parole »Bolj si reven, bolj potrebuješ Karitas, bolj si pobožen«. Upokojeni koprski škof Metod Pirih, ki je že petič praktical Ad limino, bo vedel bolj malo povedati o teh goljufijah, da zlorab otrok niti ne omenjam. Za spravo med Slovenci se je potrudil kardinal Rode, saj je prisotnim škofom daroval spravno mašo. Duhovniki darujejo mašo, verniki pa darujejo v puščico. Zlobni jeziki zatrjujejo, da je bila to hujskaška maša, ki pogloblja spor med Slovenci. S tem natolcevanjem se kardinal ne bi strinjal, kajti on natančno ve, kdo so zločinci, kdo pa bogaboječi, in

od tega prepričanja ne odstopa.

Menim, da se je kriterij izbire sedanjih obiskovalcev Ad limine izjalovil. Niso upoštevali navodila »pravi človek na pravem mestu«. Bojim se, da bo papež o naših cerkvenih zadevah ostal neveden.

Vseeno pa se mi dozdeva, da je papež Frančišek le nekaj vedel o tukajšnjih cerkvenih mahinacijah, in je morda zato obglavil slovensko Katoliško cerkev z razrešitvijo dolžnosti četverice škofov. Zdaj bi verjetno rad slišal, ali so se le pokesali in sanirali škodo.

Ali se iz svojega otroštva še spomnite zgodbe, kako je vitez večglavemu zmaju odsekal eno glavo, nato pa sta na tem mestu zrastle dve novi? Če ne, jo preberite znova. Je zelo poučna.

Toni Jurjec, Brezovica pri Ljubljani

VABILA

Zapotek:

ZB Kobarid, PD Kobarid, ANPI Nadiških dolin, ANPI Čedad in Planinska družina Benečije vabijo na 3. pohod po poti Marka Redelonghija od Zapotoka v Benečiji do Brdc nad Breginjem. Pohod v spomin na narodnega heroja Marka Redelonghija bo v nedeljo, 6. maja, z začetkom ob 7. uri v vasi Zapotok.

Pohodniki se bodo lahko pridružili slovesnosti ob 10. uri pri spomeniku NOB v Podbeli ali ob 11.30 na slovesnosti ob Markovem grobu na pokopališču v Sedlu. Ob 13. uri bo spominska slovesnost pri spomeniku na Brdcah, kjer je Marko sklenil svojo življenjsko pot. Informacije: Vojko Hobič, ZB Kobarid, 040234051.

Kočevje:

Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje v sodelovanju s TD Kočevje, KS Stara Cerkev in občino Kočevje vabi na prireditev »Po poti spominov iz Starega Loga na Pugled«. Na pohodu se bomo spominjali naše pretekle zgodovine in uživali v lepotah naših gozdov.

Pohod bo potekal **v soboto, 21. aprila**. Zbor udeležencev je ob 8. uri v Starem Logu (cesta Kočevje–Novo mesto). Ob 12. uri se bo začela slovesnost s kulturnim programom pri spomeniku na Pugledu, kjer je konec aprila 1943 potekal »Zbor aktivistov OF«.

Kočevska reka:

Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje in občina Kočevje vabita na spominsko slovesnost ob praznovanju dneva upora, spomina na ustanovitev I. Kočevskega bataljona 16. aprila 1942 in spomina na dogodke, ko je italijanska vojska 27. aprila 1942 grozovito pobila 16 domačinov in partizanov.

Slovesnost bo v petek, **27. aprila, ob 11. uri pri spomeniku na Preži pri Kočevski Reki**.

V sodelovanju s TD Kočevje na ta dan ob 9. uri organiziramo pohod na Prežo, kjer bo spominska slovesnost.

Pohodniki se bodo zbrali na avtobusnem postajališču v Moravi ob cesti Kočevje–Brod na Kolpi.

Obisk taborišča Mauthausen

Skupnost internirancev Dachau vabi aprila na dvodnevni izlet v Mauthausen, kjer se bomo poklonili žrtvam tega koncentracijskega taborišča. V Mauthausnu je bilo zaprtih 4.153 Slovencev, 1.500 pa jih je tam tudi umrlo. Ena izmed številnih podružnic Mauthausna je bilo tudi taborišče na Ljubelju.

V okviru dvodnevnega izleta si bomo ogledali še nekaj znamenitosti na južnem Češkem, za kratek čas pa bomo skočili tudi na Moravsko.

Za več informacij sem vam na voljo na tel. št. 040 508-602, Vesna, ali na info@skupnost-dachau.si

Informacije dobite tudi v agenciji Zvezdica zaspanka, tel. št. 040 195-411, 01 230-68-37, Božena, ali na bozena@zvezdicazaspanka.si

Komemoracija na sremski fronti

Odbor Sremska fronta, ki deluje pri novogoriškem območnem odboru Zveze borcev, vabi na potovanje od 10. do 12. aprila 2018 na komemoracijo v spominskem kompleksu Sremska fronta v Adaševcih pri Šidu v Srbiji.

Potovanje z avtobusom agencije Mivax iz Nove Gorice bo trajalo tri dni, cena pa je odvisna od števila udeležencev. V ceno so vključeni dva polpenziona, vodnik, lokalni vodnik, zavarovanje tveganja odpovedi in zavarovanje Elvia Vzajemna.

Odhod bo 10. aprila ob 6. uri zjutraj z avtobusom po hitri cesti, nato po avtocesti čez slovensko-hrvaški mejni prehod. Potniki vstopijo po dogovoru na tej relaciji.

Prvi dan: ogled taborišča Jasenovac na Hrvaškem in spomenika ruski armadi v Batini skeli ob Donavi, prenočitev v Vinkovcih.

Drugi dan: ogled Vinkovcev in Vukovarja ter območja preboja sremske fronte ob Donavi, prenočitev v Rumi v Srbiji.

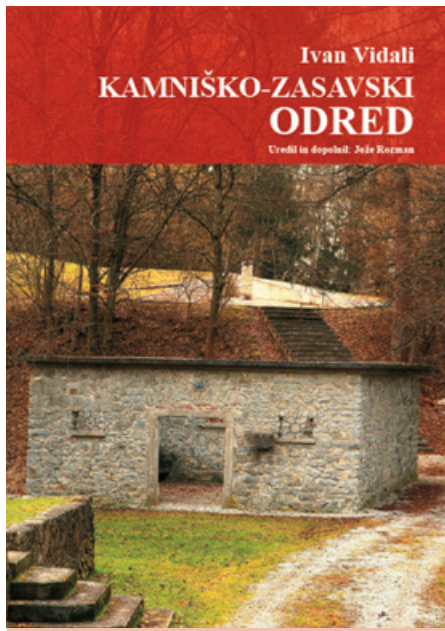
Tretji dan: udeležba na komemoraciji v spominskem kompleksu Sremska fronta, polaganje venca, kosilo in pot domov.

Informacije: **Majda Nemeč, tel. 040 834 049**, e-naslov: majda.nemec@siol.net

Vabilo na ekskurzijo v taborišče Auschwitz

Združenje borcev za vrednote NOB Trbovlje vabi na ekskurzijo in ogled enega najhujših koncentracijskih taborišč med drugo svetovno vojno, taborišča Auschwitz - Birkenau.

Ekskurzija bo trajala od 12. do 15. aprila 2018, primerna pa je za vse generacije. Cena celotnega programa, ki zajema vse vstopnine in vodenje, nočitev z zajtrkom in prevoz, je 189 evrov. Potniki lahko vsoto poravnajo v enkratnem znesku ali mesečno po 63 evrov. Prijave sprejemajo v Združenju borcev za vrednote NOB Trbovlje v Ulici **1. junija** 4, na telefonskih številkah (03) 562 11 54 in 040 294 316 ter na e-naslovu primoz.siter@gmail.com do **26. januarja**.

Založnik: Franc Gerbec,
Masarykova 12, Domžale
Cena za člane ZB
za vrednote NOB: 10,00 eur
Cena za pravne osebe
in nečlane: 15,00 eur

Naročila:
Franč Gerbec, 041 631 383
e-pošta: franci@profundis.si

SLOVENIJA V VOJNI

1941-1945 Zdenko Čepič
Damijan Guštin
Nevenka Troha

Ostali smo

*Nekoč, pred leti,
je šla smrt s svojo vojsko
čez te naše griče
in ostali smo okleščeno drevo
z ranami,
s solzečim se sokom,
z razredčenimi vejami,
ki trepečejo v vetru.*

*Zdaj,
ko pridem in vas gledam, zeleni griči,
čutim bolečino tistih dni.
Vzela si, zemlja, pod svoje temno krilo
komaj rojeno mladost.
Tisoče mladosti ...
Tisoče hrepenenj ...*

472 strani • trda vezava • 34,90 €

Knjigo, o kateri ste brali v tej številki Svobodne besede, lahko naročite na:

- 080 23 64
- prodaja@modrijan.si
- www.modrijan.si

Skrb

*Nemir. Čas stoji.
Misel kot ranjena ptica pada brez moči.
Z zlomljenimi krili pada v noč.*

*Napetost. Strojnica reglja.
Boj divja brez prestanka; v grlu me duši.
Neslišno kričim: – Kje si? Si živ? Si še živ? –*

*Bolečina. Telo trepeta.
Po borbi gluha tišina.
So mi ubili sina?
So mi ubili sina?
Molk. Le gluha tišina.*

(Iz pesniške zapuščine pokojne kamniške učiteljice in pesnice Elke Podbevšek, ki je usodo trpečih rojakov iz teh krajev občutljivo izražala v svojih verzih.)

Knjigo lahko naročite na telefon: 041 668 588 (Božo Grafenauer)

Naročam revijo SVOBODNA BESEDA

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov:
ZZB za vrednote NOB Slovenije
Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana

Ime in priimek:

Kraj, ulica, poštna številka:

Telefonska številka:

Naročnino bom plačeval(a): (odgovor označite)

četrletno 9 €,

letno
36 €.

Podpis:

NAROČILNICA

				SVOBODNA BESEDA	NADALJEVANJE GESLA	VALOBRAN	SKANDINAVSKI DROBIŽ	BERILO, BERIVO	HRVAŠKI PEVEC ROBIČ	IVO ZORMAN	GOSTINSKI LOKAL, KJER STREŽEJO S TOPLIMI IN HLADNIMI NAPITKI IN SLAŠČICAMI	KONICA	ATLETSKI PROSTOR ZA SKOKE	DELOVODJA (IZ ČRK: LIPAR)		
				STOJALO ZA SVEČO									VAS BLIZU ČRNEGA KALA NEPOMEMBNEŽ			
				ZAČETEK GESLA												
				GLAVNA SESTAVINA MAŠČOB								HARMONIKAR AHAČIČ HITER ODHOD				
				MITJA OKORN					REDEN POTNIK Z VLAKOM ZLAHTNI PLIN (Xe)						KRISTAN IVAN SL. POLIT. NOVINAR-KA	
				NAŠ GRAFIK GABRIJEL JUSTIN (TUDI: ELO)								ČEVLJAR (SLAB.) KRAJ, PROSTOR				
				VOHALNI ORGAN							ŠTRCELJ, ŠTULA FR. DEPARTMA (NI: FORD)			ALUMINIJ ČASOVNI ZAMIK (IZ: GAL)		
PRVI SKLON, NOMINATIV VRS TA METULJA																
NESLADKORNA SESTAVINA GLIKOZIDOV, AGLUKON	SLOVNIČNO ŠTEVILO, PLURAL	NADSVETNO IN NADČLOVEŠKO BITJE	SREDINA KOCE JAP. NABIRALKA BISEROV			MUZIKALJE AMERIŠKI POLITIK CHENEY				MOHAMEDOVA ŽENA OSCAR ARIAS						
VELE-POS LANIK								VELIKA NOGA GOVORNIK IKAVŠČINE								
JEDRNATO IZRAŽENA MISEL, IZREK (IZ: MANGO)						AZIJSKA DRŽAVA IR. POLITIK DE VALERA (IZ: NOEMA)				SESEK VRV, OŽE						
KONEC GESLA							KLIC, POZIV KARL ERJAVEC NABIREK			OLIVER TELBAN VLADARJEVO BIVALIŠČE		NEKDANJA UPRAVA ZA POMOČ IN OBNOVO UNRRA	VEČANJE			
IVO ŽIDEK		KATРАН, GUDRON, SMOLJENEC	PRIKRITA NAMERA						NEVERNIK, DJAUR PRI MUSLIMANIH ORANŽADA							
NAJVEČJA ŽIVA			IVAN MINATTI ŠPELA TREFALT			TOVARNA PIVA JOŽEF ISKRAC										
RUSKO JEZERO V KARELJI, ONEGA											GOBA MAVRAH					
DEL NOGE POD GLEŽNJEM					NAJDALJŠA REKA NA SVETU			NEKDANJI RUSKI VLADAR			MJANMAR-SKA VALUTA, KJAT					

Rešitve križanke pošljite do 15. aprila 2018

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

**SVOBODNA
BESEDA**

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s pripisom
»nagrada križanka«, do 15. aprila 2018.

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Geslo 29. številke SB: _____

Izžrebanim reševalcem križanke
iz 28. številke revije Svobodna beseda

1. Anica Ježek, Cankarjeva 21, 4240 Radovljica
2. Milan Travnikar, Župančičeva c. 2, 8330 Metlika
3. Vanda Cifer, Dobrije 16, 2390 Ravne na Koroškem

Rešitve križanke:

ISTODOBNOST, KLIMAKTERIJ, AIGINA, TUBA, VRLINA, MIŠ, SO, IL, SFERA, CVETO, TUNI, PEKMEZ, ALEJA, VEŠČINA, VEZI, LAŽ, IVERKA, LARGO, LESK, RESJE, EAST, ORTA, ISTINA, ŠTAB, VG, SKEN, NEP, LA, IRIGATOR, MILENIJ, NITON, NOVOTARIJA, ANALI, TLAČAN, ČAR.

Geslo: TIGR, DANILO ZELEN.